

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**OSMANLI BASININA GÖRE
OSMANLI DEVLETİ'NİN YUNANİSTAN VE
BULGARİSTAN İLE İLİŞKİLERİ**

SEVGİ KELEŞYILMAZ

**TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ BİLİM DALI**

EYLÜL 2017

**OSMANLI BASININA GÖRE OSMANLI DEVLETİ’NİN YUNANİSTAN VE
BULGARİSTAN İLE İLİŞKİLERİ**

Sevgi KELEŞYILMAZ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

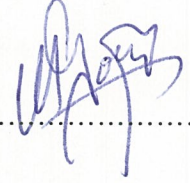
EYLÜL 2017

Sevgi KELEŞYILMAZ tarafından hazırlanan “OSMANLI BASININA GÖRE OSMANLI DEVLETİ’NİN YUNANİSTAN VE BULGARİSTAN İLE İLİŞKİLERİ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Gazi Üniversitesi Tarih Anabilim Dalında Türkiye Cumhuriyeti Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ

Tarih Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Başkan : Prof. Dr. Necdet HAYTA

Tarih Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Üye : Prof. Dr. Mehmet Derviş KILINÇKAYA

Tarih Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Tez Savunma Tarihi: 13/09/2017

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Hilmi ÜNSAL

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Sevgi KELEŞYILMAZ

13/09/2017

OSMANLI BASININA GÖRE OSMANLI DEVLETİ'NİN YUNANİSTAN VE
BULGARİSTAN İLE İLİŞKİLERİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Sevgi KELEŞYILMAZ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Eylül 2017

ÖZET

Bu araştırmada Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde Balkanlarda Türkiye, Yunanistan ve Bulgaristan arasındaki siyasi, askeri, ekonomik ilişkiler ile Birinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkmasının Balkanlara olan etkisi daha çok dönemin Osmanlı Devleti matbuatına yansıyan haberler çerçevesinde araştırılmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır. Balkan savaşları sonrası bölgede ortaya çıkan yeni düzene bağlı olarak Osmanlı Devleti ile Bulgaristan yakınlaşması, iki ülke arasındaki sınır ve buna bağlı oluşan mübadele meseleleri basına oldukça önemli bir şekilde yansımıştır. Diğer taraftan Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki Ege Adaları ve mübadele meseleleri de iki ülke ilişkilerine dair üzerinde durulan konulardandır. Balkanlarda yaşanan bir hadise kısa sürede genişlemiş ve Dünya Savaşı'na dönüşmüştür. Bu süreç, elbette Osmanlı Devleti, Bulgaristan ve Yunanistan'ı ve tüm bölgeyi yakından etkilemiştir. Bu bağlamda söz konusu dönemdeki gelişmelere dair matbuata yansıyan haberlere ve makalelere araştırmada önemli ölçüde yer verilmiştir.

Bilim Kodu : 118101
Anahtar Kelimeler : Osmanlı Devleti, Bulgaristan, Yunanistan, Balkan Savaşları
Sayfa Adedi : 129
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ

OTTOMAN EMPIRE’S RELATIONS WITH GREECE AND BULGARIA
ACCORDING TO OTTOMAN PRESS
(M.S. Thesis)

Sevgi KELEŞYILMAZ

GAZİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
September 2017

ABSTRACT

In this research, the political, military and economic relations between Turkey, Greece and Bulgaria in the Balkans, and the effect of the First World War on the Balkans were investigated and put forward in the context of the news reflected in the periodicals of the Ottoman Empire. The Ottoman Empire, the Bulgarian rapprochement, the border between the two countries, and the related exchange issues that have emerged in the region after the Balkan wars have been reflected in the press. On the other hand, the issue of Aegean Islands and exchange of population between the Ottoman Empire and Greece are discussed on the relations between the two countries. An incident in the Balkans soon expanded and turned into a World War. This process, of course, affected the Ottoman State, Bulgaria and Greece and the whole region closely. For this reason, developments in the mentioned which were reflected to news and articles, were used significantly in the research.

Science Code : 118101
Key Words : Ottoman Empire, Bulgaria, Greece, Balkan Wars
Page Number : 129
Supervisor : Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

BALKAN SAVAŞI SONRASI OSMANLI – BULGAR İLİŞKİLERİ

1.1. Balkan Savaşı Sonrası İstanbul Antlaşması ve Aşamaları.....	7
1.1.1. Müslümanların Muhacereti	12
1.2. Osmanlı – Bulgar Dostluğuna Doğru	17
1.3. Makedonya Meselesi	20
1.3.1. Yunan ve Sırp Baskısına Karşı Mitingler.....	27
1.4. Türk- Bulgar Ticaret Antlaşması ve Posta – Telgraf Mukavelenamesi	33

II. BÖLÜM

BALKAN SAVAŞI SONRASI OSMANLI – YUNAN İLİŞKİLERİ

2.1. Adalar Meselesi	39
2.1.1. Adalar Meselesinin Çözümünde Romanya’nın Arabuluculuğu.....	42
2.1.2. Romanya’nın Aracılığıyla Adalar Meselesi Çözümü İçin Türkiye ve Yunanistan Arasında İkili Görüşmeler	48
2.2. Balkan Savaşı Sonrası Yunanistan İle Türkiye Arasında Muhacirler Sorunu	49
2.2.1. Müslüman Türk Nufusunu Göç Ettirmek İçin Yapılan Baskılar	53
2.2.2. Türkiye Rumları’nın Muhacereti.....	59

Sayfa

2.2.3. Osmanlı İmparatorluğu İle Yunanistan Arasındaki Mübadele Görüşmeleri	64
2.3. Osmanlı – Yunan Deniz Rekabeti.....	67
2.3.1. Yunan Uss Idaho Ve Uss Missisipi Gemileri İle Osmanlı Dretnotlarının Teknik Özelliklerinin Karşılaştırılması	72
2.3.2. Reşadiye ve Sultan Osman-ı Evvel Dretnotlarına İngiliz Hükümeti Tarafından El Konulması ve Osmanlı Devleti’nin Almanya’dan Göben ve Breslau Zırhlılarını Satın Alması.....	76

III. BÖLÜM**AVUSTURYA VELİAHTININ ÖLDÜRÜLMESİNDEN GENEL SAVAŞIN
BAŞLAMASINA KADAR CEREYAN EDEN OLAYLAR**

3.1. Saraybosna Faciası.....	79
3.1.1. Avusturya-Macaristan İle Sırbistan Arasında Başlayan Savaşın Avrupa Kamuoyunda Yankıları.....	84
3.1.2. Avusturya-Macaristan İle Sırbistan Arasında Başlayan Savaşın Türkiye- Bulgaristan ve Yunanistan’da Yankıları.....	87
3.2. İtilaf Devletlerinin ve Türkiye’nin Bulgaristan’ı Kendi Saflarına Çekme Girişimleri.....	92
3.2.1. Talat ve Halil Beylerin Bükreş ve Sofya Seyahatleri İle Türk- Bulgar Dostluk ve İttifak Antlaşması	92
3.2.2. İtilaf Devletleri’nin Bulgaristan’ı Kendi Saflarına Çekme Girişimleri	98
3.3. Yunanistan’ın İtilaf Devletleri Tarafında Savaşa Girme Süreci	103
SONUÇ	110
KAYNAKÇA.....	114
ÖZGEÇMİŞ	130

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde değerli bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan, çalışmam sırasında kaynak ve yöntem açısından bana yol gösteren, bana faydalı olabilmek için elinden geleni sunan, her sorun yaşadığımda yanına çekinmeden gidebildiğim ve babacanlığını benden esirgemeyen, değerli danışmanım Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ'e teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Yine çalışmam boyunca kolaylaştırıcı katkıları ve önemli tavsiyeleri ile bana yol gösteren, kendisine ne zaman danışsam bana kıymetli zamanını ayırıp, sabırla ve büyük bir ilgi ile beni dinleyip, tecrübelerini benimle paylaşan, değerli büyüğüm, ağabeylik vasfını en çok da kendisine yakıştırdığım kıymetli hocam Prof. Dr. Necdet HAYTA'ya, çalışmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen ve çalışma süresince tüm zorlukları benimle göğüsleyen ve çalışmamın her evresinde moral ve motivasyonumu yükseltmeye çalışan, kıymetli hocam Prof. Dr. Selma YEL'e, öncelikle tez konusunu seçerken ilgi ve isteklerimi göz önünde bulundurup, bana yardımcı olan kıymetli eşim merhum Prof. Dr. Vahdet KELEŞYILMAZ'a, tez çalışmamın planlanmasında, araştırılmasında ve tezin sonlandırılmasında ilgi ve desteğini esirgemeyen kıymetli büyüğüm Doç. Dr. Barış METİN'e ve çalışmam sırasında aklıma takılan her suali telefonun diğer ucunda zaman mefhumu gözetmeden sabırla anlatan, evimizin manevi evladı Dr. Alper ERSAYDI'ya ve oğlum Bahadır ve kızım Maysa'ya teşekkür ediyorum.

GİRİŞ

Balkanlar, yaklaşık V asır Osmanlı Devleti idaresinde kaldıktan sonra XX. yüzyılın başında kanlı ve sancılı bir savaş sürecine girmiştir. Bölgede söz konusu savaşların ortaya çıkmasında XIX. yüzyıl başlarından itibaren görülmeye başlanan milliyetçilik akımının etkisiyle başlayan bağımsızlık hareketleri önemli bir etken olmuştur. Ancak, Rusya ve Avusturya/Macaristan gibi dönemin güçlü Avrupa devletlerinin Balkanları ele geçirebilmek için takip ettikleri siyaset gereğince bölge devletlerini Osmanlı Devleti'ne ve daha sonra birbirlerine karşı tahrik ve teşvik etmeleri, Balkanların giderek büyük bir çatışma alanına dönüşmesinde etkili olan diğer faktörlerdendir.¹ Bu noktada Rusya'nın Yunanistan'ın ve Slav milliyetçiliğinin hamiliği politikası çerçevesinde Sırbistan ile daha sonra Bulgaristan'ın bağımsızlığı için verdiği destek, üzerinde durulması gereken önemli konulardandır².

Birinci Balkan Savaşı, 8 Ekim 1912'de önce Karadağ'ın, daha sonra Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan'ın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesi ile başlamış ve 30 Mayıs 1913'te Londra Antlaşması'nın imzalanması ile neticelenmiştir. Osmanlı Devleti böylece idaresi altındaki Balkan topraklarının çok büyük bir kısmını kaybetmek durumunda kalmıştır.

Balkan ülkelerinin daha önce görülmediği bir şekilde büyük bir ittifak ile Osmanlı Devleti'ne karşı çarpışmalarının farklı sebepleri vardır. Öncelikle Osmanlı Devleti'nin o tarihlerde Trablusgarp'ta ve Ege Denizi'nde İtalya ile çetin bir savaş içinde olması, ardından iç siyasetteki bazı sorunların dışında özellikle Rusya ve Avusturya/Macaristan İmparatorluklarının kendi menfaatleri gereğince Balkan milletlerine yardım etmesi önemlidir³.

Osmanlı Devleti; Birinci Balkan Savaşı sonunda: Batı sınırının Midye-Enez hattı olması, Arnavutluk sınırının çizilmesi ve Arnavutluk'la ilgili bütün işlerin çözümü ve Ege Adaları'nın geleceğinin büyük devletlerin onayına bırakıldığı, Yunanistan'ın; Selanik, Güney Makedonya ve Girit'i alacağı, Bulgaristan'ın Kavala, Dedeağaç ile birlikte, bütün Trakya'yı sınırları içerisine alacağı, Sırbistan'ın; Orta ve Kuzey Makedonya'ya sahip olacağı, Balkan savaşının ortaya

¹ OKUR, Mehmet, "Balkan Savaşları", *Balkanlar El Kitabı*, C. 1, Vadi Yay. Ankara 2006, s. 612.

² AĞANOĞLU, H. Yıldırım, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makûs Talihi - Göç*, Kum Saati Yay. İstanbul 2001, s. 45.

³ METİN, Barış, "Çanakkale Savaşlarından Makedonya Cephesi'ne; Balkanlarda Politik Denklem (1914-1918)", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, C. 14, S. 27-28, İstanbul Yıl: 2015/1-2 s. 233-249.

çıkardığı mali meselelerin uluslararası bir konferansta çözüleceği hükümlerini kabul etmek durumunda kalmıştır.⁴

Balkan Savaşları'nın önemli sebeplerinden biri de Osmanlı Devleti'nin Selanik, Manastır ve Kosova illerinin topraklarını kapsayan Makedonya'nın ele geçirilmesidir.⁵ Bu durum, Birinci Balkan Savaşı ile gerçekleştirilmiştir. Fakat ilerleyen dönemde büyük ödülün (Makedonya) paylaşılmasında anlaşmazlık çıkmış ve neticede Balkan devletleri birbirleriyle mücadele içerisine girmişlerdir.⁶

Birinci Balkan Savaşı sonrası, Bulgaristan'ın Batı Trakya'nın sahibi olarak Ege Denizi'ne çıkış imkânı elde etmesi, tüm ege kıyılarına göz diken Yunanistan'ı rahatsız etmiştir. Diğer taraftan Makedonya'nın önemli bir bölümünün Bulgaristan'a kalması da Sırbistan'ı huzursuz etmiştir. Romanya ise Balkanlarda dengenin bozulmasından yakınlıkla Bulgaristan'ın elindeki Dobruca'yı ele geçirmenin hesaplarını yapmaya başlamıştır.

Sırbistan ile Yunanistan'ın Haziran 1913'te Bulgaristan'a karşı ittifak kurması ve Karadağ'ın da haziran ortalarında, olası bir savaşta Sırbistan ve Yunanistan'ın yanında olacağını bildirmesi üzerine, Bulgaristan önce davranıp düşmanlarını hazırlıksız yakalamak maksadıyla 29-30 Haziran 1913'te Sırbistan ve Yunanistan'a saldırmıştır.⁷ Ancak, Bulgaristan söz konusu savaşta arzu ettiği sonuca ulaşamadığı gibi durumdan istifade eden Romanya, Bulgar Dobruca'sını işgal etmiştir. Osmanlı Devleti de kaybettiği Edirne'yi geri almıştır.⁸

Yaklaşık iki yıl süren Balkan Savaşları, 10 Ağustos 1913'te imzalanan Bükreş Barış Antlaşmasıyla kesin olarak neticelenmiştir. Buna göre:

Bulgaristan; Silistre, Tutrağan ve Güney Dobruca'nın büyük bir kısmını Romanya'ya vermiştir.

⁴ KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C.8, TTK, 6. Bs. Ankara 2007, s. 337.

⁵ UÇAROL, Rifat, *Siyasi Tarih (1789-2001)*, Der Yay. İstanbul 2006, s. 384.

⁶ ÖKSÜZ, Hikmet, "Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı Öncesi Balkanlarda Yaşamış Olduğu Siyasal Süreç", C. 2, Ankara: YTY Yay. s. 485-487.

⁷ BAYUR, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılabı Tarihi*, C. 2, Kısım 2, TTK, Ankara 1991, s. 394.

⁸ KÜÇÜK, Cevdet, "Balkan Savaşı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.5, İstanbul 1992, s. 24.

Yunanistan; Epir'in tamamını, Selanik, Drama, Kavala ile birlikte Güney Makedonya'nın büyük bir kısmını almıştır

Sırbistan; Manastır, İştıp, Üsküp ve Priştine'yi almıştır.

Karadağ; Plevne ve Cakova'yı almıştır.

Bulgaristan'a ise Makedonya'nın küçük bir bölümü ve Dedeğaç bölgesi verilmiştir⁹. Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında ise 29 Eylül 1913'te İstanbul Antlaşması imzalanmış; buna göre, Meriç, iki ülke arasında sınır olarak belirlenmiştir¹⁰.

Balkan Savaşları'ndan sonra Bulgaristan 25.257 km², Yunanistan 55.919 km², Sırbistan 41.873 km², Karadağ 5.590 km² topraklarını genişletmiştir. Diğer taraftan 800.000 nüfusa ve 25.734 km² toprağa sahip Arnavutluk bağımsız olmuştur. Sırbistan ile Karadağ %56 oranında artışla 1.749.000 yeni nüfus elde etmiştir. Yunanistan'ın nüfusu da %81 oranında artmış, Bulgaristan bir yandan 633.000 nüfus kazanırken, diğer yandan da Dobruca'dan ise 305.000 nüfus kaybetmiştir.

Balkan Savaşları sonrasında, bölge ülkeleri arasında ortaya çıkan politik dengeleri ve ilişkiler ağını irdelemek, özellikle Yunanistan ve Bulgaristan'ın ve elbette Balkan devletlerinin Çanakkale Savaşları'ndaki muhtemel tutumlarının anlaşılabilmesi için önemlidir. Sofya Ateşemiliteri (Yarbay) Mustafa Kemal (ATATÜRK)'ün yaklaşmakta olan dünya savaşı öncesi ve ilk günlerinde balkan devletlerinin gerek müttefiklerle gerek Almanya ve bağdaşlıklarıyla ve gerekse kendi aralarındaki ilişkilerine dair raporları, söz konusu bölgenin o günkü durumuna ışık tutması bakımından son derece mühim bilgi ve analizler içermektedir.

⁹ OKUR, Mehmet, a.g.m., s. 619-620.

¹⁰ARMAOĞLU, Fahir, *Siyasi Tarih 1789-1960*, Ankara 1973, s. 347.

Balkan Savaşları Sonrasında Bölge Devletlerinin Birbirleriyle Olan İlişkileri Hakkında Mustafa Kemal Atatürk'ün Değerlendirmeleri:

a. Bulgaristan'ın Türkiye ve Diğer Balkan Devletleri'ne Karşı İzlediği Politika

Bazı Bulgar politikacılarının son seçimler sırasında Edirne'nin tekrar geri alınmasına dair kimi söylemleri olsa da Bulgaristan'ın Türkiye ile iyi ilişkiler kurması kendi menfaatinde. Ancak, Bulgar siyasetini daha çok dış etmenler belirlediğinden Edirne'nin askeri bakımdan güçlendirilmesi gereği de gözden uzak tutulmamalıdır. Bu tedbir ileride Bulgaristan'ın uygulayacağı dış siyasetin Türkiye'nin menfaatine olmasına yardımcı olacaktır.

b. Bulgaristan'ın Romanya ile İlişkileri

İki ülke arasındaki ilişkiler, Romenlerin Bükreş Anlaşması'yla belirlenen düzenlemeleri yapmaması sebebiyle çok iyi değildir. Ancak, son zamanlarda iki ülke dış işleri bakanları sorunun çözümüne dair bazı faaliyetlerde bulunmuştur.

c. Bulgaristan'ın Sırbistan ile İlişkileri

Rusya, iki ülkeyi önceden olduğu gibi müttefik yapmaya çalışmakta ve Yunanistan'dan bazı bölgelerin her iki ülkeye verilebileceğini belirtmektedir. Buna rağmen, Bulgarlar, Sırbistan topraklarından bir parçanın kendilerine verildiğini görmedikçe ittifaka yanaşmayacaklardır.

d. Romanya'nın Sırbistan ile İlişkileri

Romanya ile Sırbistan arasında bir ittifak belirtisi bulunmamakla birlikte sadece Tuna Nehri üzerinde bir köprü inşaatı için sözleşme yapılması sırasında bölgede Romanya lehinde ortaya çıkan gösteriler iki ülke arasındaki ilişkilerin hiç de sıcak olmadığını ortaya koymaktadır.

e. Yunanistan'ın Sırbistan ile İlişkileri

Yunanistan ile Sırbistan arasında Balkan Savaşları'ndan önceki ittifak hala devam etmektedir. Çünkü Bulgarlar, Sırbistan ve Yunanistan'dan toprak elde etmek istemekte ve

Arnavutluk ile iyi ilişkiler kurmaktadır. Buna karşı, Sırbistan ve Yunanistan, bölgede birçok kargaşaya ortam hazırlayıp el altından çeteler tertip etmektedir.¹¹

Balkan Savaşları sonrası ortaya çıkan durum, Mustafa Kemal Atatürk'ün söz konusu raporlarında belirttiği üzeredir. Bunun dışında Bulgaristan'ın savaş sonrası durumuna kısaca değinirsek, bağımsız bir ülke olduktan sonra bölgede aktif bir politika izlemeye dikkat etmiştir. İkinci Balkan Savaşı ile kaybettiği Makedonya toprakları üzerinde, hak iddia etmeyi sürdürmüştür. Bu amacına dair silahlanma çalışmalarını arttırmıştır. Avrupa'da büyük bir savaşa doğru ittifakların her geçen gün hızla belirginleşmeye başladığı yeni süreçte, Bulgaristan ile Osmanlı Devleti arasında en önemli sorun sınırların değişmesine bağlı olarak ortaya çıkan muhacirler konusunda yaşanmıştır

Balkan Savaşları'ndan sonra Yunanistan ise topraklarını önemli ölçüde genişlettikten sonra, özellikle Ege Denizi ve Makedonya topraklarına dair büyük hedeflerine yönelmiştir. Osmanlı Devleti ve bölge devletleriyle her an yeni bir çatışma ihtimaline karşı, Yunanistan İngiltere ile yakın ilişkiler içinde bulunmak istemiştir. Ege Denizi'ndeki adaların paylaşılması ve sınırların değişmesi ile ortaya çıkan muhacirler sorununun çözülmesi konusunda ise Osmanlı Devleti ile karşı karşıya gelmiştir.

Balkan Savaşları sonrası Osmanlı Devleti'nde ise tam anlamıyla bir hayal kırıklığı yaşanmaktaydı. Özellikle Birinci Balkan Savaşı'nda beklenmeyen ve ardı sıra gelen yenilgiler, Türk Ordusunun savaşma kabiliyetinin yok olduğuna dair büyük devletler arasında bir kanaatin oluşmasına neden oldu ve belki bu yüzden, Birinci Dünya Savaşı sürecinde, büyük devletler Osmanlı Devleti'ni gizli anlaşmalarla aralarında paylaşma yoluna gittiler. Osmanlı Devleti'nin Balkan Savaşları sonrası karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlardan biri hiç şüphesiz kaybedilen Balkan topraklarından hayatlarını kurtarmak için Anadolu'ya gelen ve iskân edilmesi gereken muhacirlerin durumuydu. Bunun yanında savaş sonrası çözüm bekleyen ve her an için Yunanistan ile yeni bir çatışmayı da tetikleme ihtimali olan Ege adaları sorunu da bulunmaktaydı. Diğer taraftan Avrupalı devletler arasındaki savaş ihtimali ve buna bağlı bloklaşmalar da Osmanlı Devleti'ni yakından ilgilendirmekteydi.

¹¹ Genelkurmay Askeri ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi, Klasör: 1663, Dosya: 863-34, Fihrist:15-1, 15-3.

I. BÖLÜM

BALKAN SAVAŞI SONRASI OSMANLI – BULGAR İLİŞKİLERİ

1.1. Balkan Savaşı Sonrası İstanbul Antlaşması ve Aşamaları

XX. yüzyılın ilk çeyreği Osmanlı Devleti'nin sonunu getiren bir dizi savaşa sahne olmuştur. Örneğin 1911-1912 yılları arasında Osmanlı Devleti Kuzey Afrika'daki en son toprakları olan Trablusgarp'ta İtalya ile savaşmıştır. Bu süreci Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan, Romanya ve Karadağ gibi balkan ülkeleri ordusunu modernleştirmek, subay ve askerlerini iyi eğitmek ve ileri teknoloji ürünü silahlarla sahip olmak için fırsata dönüştürmüşlerdir. Ayrıca Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan, Karadağ bu dönemde Osmanlı Devleti'ne karşı muhtemel bir savaşta birlikte hareket etmek amacıyla bir araya gelmişler ve ittifak imzalamışlardır¹². Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki topraklarını ele geçirmek için harekete geçmişlerdir.¹³

Birinci Balkan Savaşı, 8 Ekim 1912'de Karadağ'ın Osmanlı Devleti'ne savaş açması ile başlamıştır.¹⁴ Balkan Devletleri'nin bir araya gelip Osmanlı Devleti'ne karşı savaşması Osmanlı Devleti'nin beklediği bir durumdu. Dönemin hükümeti ileriye doğru okuyamadığından dolayı Osmanlı Devleti savaşa hazırlıksız girmiştir.¹⁵ Karadağ'ın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesinin ardından Yunanistan, Sırbistan ve Bulgaristan da Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmişlerdir.¹⁶

Savaşın başlamasıyla Bulgarlar, Sırların da yardımıyla Edirne ve Kırkkilise civarında bulunan Osmanlı ordusu karargâhını hedef alarak ilerlemiştir. Çatışmalar 16 Ekim'de başlamış ve Bulgarlar geçilmez ve iyi korunduğunu düşündükleri Kırkkilise'ye saldırmıştır. Taarruz karşısında Osmanlı orduları Kırkkilise'yi terk etmek zorunda kalmış ve Lüleburgaz'la Vize arasında konuşlanmışlardır. Bulgarlar, Türk kuvvetlerini bu bölgeden de sürerek Eskibaba ve Lüleburgaz'ı ele geçirmişlerdir. Bu bölgede Türk orduları karşı

¹² HAYTA, Necdet, **Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912- 11 Ağustos 1913)**, AKTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 1996, s. 1-4.

¹³ HALAÇOĞLU, Ahmet, **Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912- 1913)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995, 2. Bs., s. 20.

¹⁴ SANDER, Oral, **Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e**, İmge Kitapevi Yay., Ankara, 1997, 5. Bs., s. 235-236.

¹⁵ BOSTANCI, Mustafa, **Türk Basınına Göre Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Adalar Meselesi**, Gazi Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005, s. 36.

¹⁶ HALAÇOĞLU, Ahmet, **"Bulgar Mezalimi"**, *Türkler*, C. 13, s. 311.

saldırıya geçse de başarılı olamamıştır.¹⁷ Kırkkilise ve Lüleburgaz yenilgisinden sonra, yerlerini yurtlarını terk etmek zorunda kalan Müslüman halkın büyük çoğunluğu, İstanbul'a sığınmış, kısa sürede İstanbul, göçmen, yaralı ve hastalarla dolup taşmıştır.¹⁸ Bulgar ordusunun ileri harekâtı neticesinde Türk orduları Çatalca'ya kadar gerilemek zorunda kalmıştır. Fakat bu sırada Bulgar kuvvetlerini yorgun düşünce yürüyüş durmuştur. Bulgar kuvvetlerinin durması ve yedek güç gönderilmesini beklemesi, Türk Ordusu'nun Çatalca'da toplanması için fırsat olmuştur.¹⁹ Nihayet Osmanlı Devleti karşı taarruza geçebilecek gücü elde ettiğinde, 8 Şubat 1913'te Edirne'nin işgalini engellemek amacıyla Şarköy'e bir çıkarma yapmıştır. Ancak, tüm çabalara rağmen Osmanlı Ordusu'nun hedefine ulaşamaması ve Edirne'nin düşmesi üzerine, büyük devletlerin baskısıyla birlikte 30 Mayıs 1913'te Londra'da barış imzalanmıştır.²⁰ Londra Barış Antlaşması'na göre; Arnavutluk bağımsızlığını kazanmış, Yunanistan Girit'i ilhak etmiş ve Osmanlı Devleti'nin Trakya sınırı, Edirne'yi dışarıda bırakacak biçimde Midye- Enez hattı olarak belirlenmiştir. Osmanlı Devleti bu hattının batısında kalan Balkan topraklarını kaybetmek zorunda kalmıştır.

İlerleyen günlerde Balkan Devletleri, Osmanlı Devleti'nden aldıkları toprakların paylaşılması konusunda anlaşmazlığa düşmüşlerdir.²¹ Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan çekilmesi ile oluşan boşluk ve başta Makedonya olmak üzere kalan toprakları paylaşma hususunda anlaşamamaları üzerine Balkan ittifakı bozulmuş ve İkinci Balkan Savaşı patlak vermiştir.²² 29-30 Haziran 1913 gecesi Bulgaristan alelacele Yunanistan ve Sırbistan'a karşı saldırıya geçmiştir. Ancak, Bulgaristan orduları, Yunanistan ve Sırbistan karşı ummadıkları bir hezimete uğramıştır.²³

Bu savaşları yakından izleyen Osmanlı Devleti ve Romanya ise fırsattan istifade ederek harekete geçmişlerdir. Romanya, Bulgar Dobruca'sı'na girmiş, Bulgaristan topraklarında ilerlemiştir. Osmanlı Devleti ise Edirne'yi geri almak üzere harekete

¹⁷ “Ortaçağ’dan Bugüne Türklerin Tarihi”, Çev., Hande Özkan, Almanach Hachette 1914, **Toplumsal Tarih**, Ağustos 2002, S. 104, s. 52.

¹⁸ Dağlar, Oya, “Balkan Savaşı’nda Salgın Hastalıklar”, **Toplumsal Tarih**, Ağustos 2002, Sayı 104, s. 56.

¹⁹ “Ortaçağ’dan Bugüne Türklerin Tarihi”, Çev., Hande Özkan, Almanach Hachette 1914, **Toplumsal Tarih**, Ağustos 2002, S. 104, s. 52.

²⁰ ARTUÇ, İbrahim, **Balkan Savaşı**, İstanbul, 1988, s. 243.

²¹ SANDER, Oral, **Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918’e**, İmge Kitapevi Yay., Ankara, 1997, 5. Baskı, s. 237.

²² SARINAY, Yusuf, “Osmanlı Devleti’nin Bağımsızlığını Tanıması ve Türk - Bulgar İlişkilerinin Gelişmesi (1908- 1914)”, **Uluslararası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk - Bulgar İlişkileri Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Odun Pazarı Belediyesi Yay., 7, Eskişehir, 2005, s. 135.

²³ TOPRAK, Zafer, “Cihan Harbi’nin Provası Balkan Harbi”, **Toplumsal Tarih**, Ağustos 2002, S. 104, s. 44.

geçmiştir.²⁴ Osmanlı Devleti hem bozulan maneviyatını hem de tarihi bir şehir olan eski başkenti Edirne'yi kurtarmak için 18 Temmuz 1913'te Bulgaristan'a savaş ilan etmiştir. Türk ordusunun saldırısı karşısında Bulgarlar geri çekilmiş ve Kurmay Yarbey Enver Bey'in emrindeki Türk birlikleri çok fazla güç kullanmadan Edirne'yi geri almışlardır. Büyük devletlerin tepkisinden çekinen Osmanlı Devleti cephede daha fazla ilerlemek istememiştir.²⁵ Osmanlı Devleti, ordusunun Edirne üzerine hareket etmesi sırasında Büyük devletlere bir beyanname vermiş ve bu beyannamede, Meriç'in batısına geçilmeyeceğini ifade etmiştir. İşte Osmanlı ordusu da bu beyannameye bağlı kalmış ve Edirne'yi aldıktan sonra, Meriç'in batısına geçmemiştir. Sadece Bulgar birliklerinin geri çekilişi sırasında yapmaya çalışacakları tahribatı önlemek ve sivillerin güvenliğini sağlamak için, bir süre ileri harekâta devam etmiştir.²⁶

Balkan devletleri arasında başlayan savaşın ikinci safhası Bulgaristan'ın yenilgisi ile sonuçlanmıştır. Bulgaristan savaş sonunda Balkan devletleri ile Bükreş Antlaşmasını imzalamıştır. Bulgaristan, Balkan devletleriyle 10 Ağustos 1913'te imzaladığı Bükreş Antlaşmasıyla Bulgaristan Güney Dobruca'yı Romanya'ya, Makedonya'nın büyük bir bölümünü Yunanistan ve Sırbistan'a bırakmıştır. Osmanlı Devleti, Balkan Savaşı sonunda Arnavutluk, Makedonya, Batı Trakya ve Ege Adalarını kaybetmiştir.²⁷

Osmanlı Devleti, savaşın sonunda Balkan Devletleriyle ayrı ayrı antlaşma yapmıştır. 29 Eylül 1913'te Osmanlı Devleti, Bulgaristan'la tamamı yirmi madde ve dört ekten meydana gelen İstanbul Antlaşması'nı imzalamıştır. Söz konusu antlaşma ile Bulgaristan sınırları içinde kalan Türk/Müslüman nüfusa önemli haklar tanınmıştır. Örneğin Türk/Müslüman nüfusun görüş, dinsel inanç ve ibadetleri ve törenlerde halife olan sultanın adının anması ile ilgili birtakım özgürlükler verilmiştir. Bütün Müslümanlara Türk makamları tarafından verilen resmî belgeler Bulgaristan tarafından tanınmıştır. Türk kanunlarına göre taşınmaz mallar üzerindeki kişisel haklar, sultanın ve hanedan üyelerinin

²⁴ TOPRAK, Zafer, "Cihan Harbi'nin Provası Balkan Harbi", **Toplumsal Tarih**, Ağustos 2002, S. ,104, s. 44.

²⁵ KARATAY, Osman- GÖKDAĞ, Bilgehan A., **Balkanlar El Kitabı, Cilt 1 : Tarih**, Kara M& Vadi Yay., Çorum/Ankara, Nisan 2006, s. 617.

²⁶ HALAÇOĞLU, Ahmet, **Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912- 1913)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995, 2. Baskı, s. 22.

²⁷ SARINAY, Yusuf, "Osmanlı Devleti'nin Bağımsızlığını Tanıması ve Türk - Bulgar İlişkilerinin Gelişmesi (1908- 1914)", **Uluslararası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk - Bulgar İlişkileri Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Odun Pazarı Belediyesi Yay., 7, Eskişehir, 2005, s. 135.

özel mülklerini korumakta geçerli olmaktaydı. Her ülke halkı, geçmişte olduğu gibi hudutları geçerek diğer ülkede serbestçe yolculuk yapabileceklerdir.²⁸

Bu antlaşma ile Bulgaristan'daki Türklerin dini ve siyasi hakları tekrar garanti altına alınmak istenmiştir. Bulgar hükümetince baş müftülük teşkilatının müftü tarafından yapılacak bir tüzük ile belirleneceği hususuna da yer verilmiştir. Antlaşma maddeleri arasında, eğitimle ilgili olarak da Bulgar hükümetinin masrafları kendilerince karşılanmak üzere Müslüman okulları ve rüştiyeleri açacağı, eğitim dilinin Türkçe olacağı, Bulgaristan'da eğitim ve öğretmenlerle ilgili bütün kanunların Müslümanlara da uygulanacağı, Bulgaristan da nüvvap (naip) yetiştirmek üzere bir okul açılacağı gibi hükümler de yer almaktaydı.²⁹

İstanbul Antlaşması'na ek olarak, göçmenlerin yerleştirilmesi ile ilgili, 15 Kasım 1914 tarihinde Edirne'de bir protokol imzalanmıştır. Buna göre Edirne, Dimetoka, Kırklareli Osmanlı Devleti'nde kalmış, Batı Trakya Bulgaristan'a bırakılmış, genel olarak Meriç nehri Türk - Bulgar sınırı olarak kabul edilmiştir. İstanbul Antlaşması'nda sınır düzenlenmesinin yanı sıra, Bulgaristan'da kalan Müslümanlar ile Türkiye'de bulunan Bulgarların hakları da hüküm altına alınmıştır. Buna göre, Bulgaristan'daki Türkler isterlerse 4 yıl içinde Türkiye'ye göç edebileceklerdir. Orada kalmak isteyenler ise her türlü din ve mezhep hürriyetine sahip olacağı ilgili metinde yer almıştır.³⁰

Osmanlı - Bulgar hududunun ilgili komisyonların çalışmaları ile belirleneceği karar altına alınmıştır. İlgili komisyonlar ise çalışmalarına çok geçmeden başlamıştır. Meriç komisyonunun, Osmanlı Hükümeti tarafından tayin edilen komisyonla birlikte görevini yapmak üzere Edirne'de bir araya gelmesi üzerinde mutabakata varılmıştır. Söz konusu komisyon, Meriç Nehri'nin hudut yatağını tespit ederek, Bulgaristan'a ait olan adaları belirlemekle görevlidir. Görüşmelerin başarılı geçmesi için komisyonların Türkçe lisanını kullanması ve sahadaki çalışmalarında Edirne'nin sukutu sırasında yağma edilen

²⁸ HAKOV, Cengiz, "Bulgaristan Türklerinin Göçmenlik Serüveni", **Türkler**, s. 371; HALAÇOĞLU, Ahmet, "Balkan Savaşları, (1912- 1913)", **Türkler**, C. 13, s. 302.

²⁹ TURAN, Ömer, "XX. Yüzyılda Türk Toplulukları", **Türkler**, C. 20, s. 338.

³⁰ SARINAY, Yusuf, "Osmanlı Devleti'nin Bağımsızlığını Tanıması ve Türk- Bulgar İlişkilerinin Gelişmesi (1908- 1914)", **Uluslararası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk - Bulgar İlişkileri Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Odun Pazarı Belediyesi Yay., 7, Eskişehir, 2005, s. 135.

haritalardan yararlanılması görüşü kabul edilmiştir. Bulgar komisyonu, tamamı 360 adet olan söz konusu haritaların suretlerini çıkarmıştır.³¹

Bu komisyonla ilgili olarak **Peyam** gazetesinin bildirdiğine göre; mühendislerden Sular Dairesi Müdürü Angelof ile Kayaviski Osmanlı hükümeti'nin daveti üzerine birkaç güne kadar İstanbul'a gidecek ve Osmanlı Devleti'nin yetkilileri ile birlikte Meriç Nehri'nin iki memleket arasında hudut olacak yatağını görüşeceklerdir.³² Bu komisyon tarafından 2-15 Kasım 1913 tarihleri arasında yapılan çalışmalarda; sınırın her iki tarafında on beş kilometrelik alanda yaşayan Müslüman ve Bulgarların fiili durumunu teyit eden ve nüfus mübadelesine ilişkin olan ilk anlaşma uygulanmıştır. Bu komisyon çalışmalarını Haziran - Ekim 1914'e kadar sürdürmüştür. Bunun sonucunda Bulgaristan'dan 48.570 Müslüman, Türkiye'den ise 46.764 Bulgar ile mübadele edilmiştir.³³

Tasvir-i Efkar gazetesinde yer alan haberlere göre; Osmanlı – Bulgar hududunu süratle halledecek komisyon azalarından olan Bulgar memurları hayli zamandan beri hudut üzerindeki İstravlenrgrad mevkiine gelmişlerdir. Bulgar hükümeti, Osmanlı hükümetine müracaat ederek Sofya'da bulunan Osmanlı delegelerinin de acele hareket etmelerini ve beraberlerinde topografya ve vakıf memurlarının da olmasını istemiştir.³⁴ Filibe'de çıkan **Eyyam** gazetesinin nin bildirdiğine göre ise; Türk – Bulgar sınırlarında hudut muhafızları dikkatle inceleme yapmışlardır. İlgili ekip iyi ilişkiler içine girmiş, hatta bayramda Bulgaristan'ın bir kasabasından bizzat Bulgar ricali ve ahalisi gelip Müslümanların bayramını tebrik etmişlerdir.³⁵

Söz konusu komisyonun çalışmalarını tamamlaması neticesinde Osmanlı – Bulgar sınırı şu şekilde tespit edilmiştir: *“Kuzeyde; Karadeniz'den, Ravza suyunun ağzından başlar, Kırklareli kuzeyinde eski sınırdan 50 kilometre, Edirne'nin kuzeyinde ise 30 kilometre genişliğinde bir toprak şeridini kapsar. Batıda ise, Edirne'nin hemen batısında 10-15 kilometrelik yerleri ve Cisir-i Mustafa Paşa'yı Bulgarlara bırakarak Meriç'e iner. Hudut, Mustafa Paşa'nın hemen doğusunda, Meriç'i geçerek bu nehrin batısında 25-30 kilometre genişliğinde bir bölgeyi Osmanlı devletine bırakarak Sofulu'nun kuzeyinde Meriç'e*

³¹ “Meriç Adaları”, **Peyam**, 17 Nisan 1914, s. 2.

³² “Hudut Tayini” Mir Gazetesinden”, **Peyam**, 13 Nisan 1914, s. 3.

³³ AĞANOĞLU, H. İbrahim, **a.g.e.**, s. 122-123.

³⁴ “Osmanlı-Bulgar Hududu”, **Tasvir-i Efkar**, 2 Mayıs 1914, s. 1.

³⁵ “Türk – Bulgar Yakınlıkları”, **Sabah**, 29 Ağustos 1914, s. 4.

vardıktan sonra, Ege denizine kadar Meriç boyunca gider. Buna göre, Mustafa Paşa Bulgaristan'da; Karaağaç, Dimetoka ise Osmanlı Devleti'nde kalmıştır. Böylece Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasındaki yeni çizilen sınıra göre; Batı Trakya tamamıyla Bulgarlara bırakılmıştır.³⁶

1.1.1. Müslümanların Muhacereti

1877-1878 Türk – Rus savaşı sonrası kurulan Bulgaristan Devleti'nin sınırları içinde oldukça önemli sayıda Türk nüfusu bulunmaktaydı. Ülkedeki Türk nüfusu henüz Bulgaristan Prensliği zamanında dahi bölgedeki Bulgar nüfusundan fazlaydı. Bu bakımdan Türklerin göç ettirilmesi hususu, ideolojileri ne olursa olsun Bulgar hükümetlerinin temel prensibi haline gelip, değişmez devlet politikası olmuştur. Söz konusu politikaya dair uygulamalarla yani Türk nüfusunun göç ettirilmesi ve Bulgar nüfusunun bölgeye gelmesiyle ile bölgenin demografik yapısı değiştirilmiş, böylece Bulgar nüfusu giderek artmıştır. Türk nüfusunun kitleler halinde göçü, 1877-1878 Türk-Rus savaşı ile başlamış; Bulgaristan prensliğinin Doğu Rumeli sınırları içinde kalan Türk ve diğer Müslüman unsurlara karşı uygulamaları ağırlaşarak devam etmiştir.³⁷

1913 yılına kadar Balkan müttefiklerince katledilen Türklerin sayısının aşağı yukarı 240.000 civarında olduğu ve bu rakamın ilerleyen dönemlerde daha da arttığı kaynaklarda belirtilmektedir. Bu arada Balkanlarda yaşayan Türk unsurunun çektiği sıkıntılarla ilgili “*Kırmızı – Siyah Kitap*” isimli bir eserde yer alan bilgiye göre; Balkanlarda Osmanlı Devleti muhalifi müttefiklerin katlettiği Müslüman Türklerin 500.000'den fazla olduğunun tahmin edildiği belirtilmektedir. Balkan devletlerince işgal edilen topraklarda Türklere karşı, uygulanan fena muamelelere karşı Osmanlı hükümeti tepkisiz kalmamış, Balkanlardaki insanlığa sığmayan durumu dünya kamuoyuna duyurmaya çalışmıştır. Balkan Harbi devam ederken İstanbul'da “*Tetkik-i Mezalim Cemiyeti*” kurulmuştur. Bu cemiyeti bölge halkına yapılacak fena muameleleri, vahşetleri araştırmak, insanlık dışı davranışlara ait eserler, belgeler yayınlamak amacıyla kurulmuştur. Balkan Harbi'nden sonra da bu vahşeti duyurmak için Edirne vilayetindeki Türk, Rum, Ermeni ve Musevilerden oluşan “*Edirne*

³⁶ BIYIKOĞLU, Tevfik, *Trakya'da Milli Mücadele*, C. I, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1995, s. 84.

³⁷ HAKOV, Cengiz, “Bulgaristan Türklerinin Göçmenlik Serüveni”, *Türkler*, C. 20, s. 371.

Heyeti”, kurulmuştur. Söz konusu faaliyetler ile Bulgaristan’ın Türklere karşı uyguladığı bu tarzda uygulamalar ve yağmalamalar belli bir dönem boyunca bir nebze olsun azalmıştır.³⁸

Balkan Savaşları neticesinde, özellikle Bulgaristan ve Yunanistan’a bırakılan topraklarda yaşayan Türkler, yapılan anlaşma hükümlerine aykırı olarak idaresi altına girdikleri devletin hükümetleri ve halkının baskıları ve zulümleri karşısında zor günler geçirmiştir. Bunlar maruz kaldıkları baskı ve kötü muamele karşısında oralardaki varını yoğunu bırakıp Osmanlı Devleti’ne sığınmak zorunda kalmışlardır.³⁹ Bulgarlar, bir taraftan Müslümanları göçe mecbur bırakırken diğer taraftan göç eden Türk/Müslüman ahalinin mallarına el koymuş, vakıf mallarını dahi gasp etmeye başlamıştır.⁴⁰ Türk eğitim kurumlarının başlıca gelir kaynağı olan vakıf malları ve topraklarına da büyük ölçüde el konulmuştur. Camiler yakılıp yıkılmış, Türk halkı ekonomik olarak çöktürilmeye çalışılmıştır.⁴¹ Bulgarlar bu şekilde davranarak Müslüman unsuru göçe mecbur bırakmayı hedeflemiş, göçün nedeni olarak da ekonomik sebepleri göstermek istemiştir. Ancak, tüm bu olayların altında yatan esas sebep ise Müslüman unsurları bölgeden çıkarıp Bulgar nüfusunu bölgede artırmaktır.

Bulgaristan Devleti’nin yetkilileri, ülkedeki Türk ahaliye yönelik uygulamalara dair zaman zaman yaptıkları açıklamalarda, kendilerini savunmanın dışında bir şey yapmamışlardır. Örneğin; **Jön-Türk** gazetesinde Bulgaristan’ın iç ve dış ilişkiler ile ilgili düşüncelerini öğrenmek üzere Bulgaristan’ın İstanbul sefiri Mösyö Toşef ile yapılan bir mülakata yer verilmiştir. Bu yazıda Toşef, Bulgaristan’daki Müslümanların vaziyeti ile ilgili olarak düşüncelerini ifade etmiştir. Toşef, “Bulgar halkının diğer devletler içinde nasıl yaşamasını istiyorsak, ülkemizdeki Müslümanların da hal ve vaziyeti o şekildedir. Bazı Müslümanların mektepleri ve camileri olduğu gibi, Müslümanlar memur tayin edilmekte, parlamentoya dâhil olmakta, Bulgarların tabi olduğu hukuktan yararlanmaktadırlar” demiştir.⁴²

³⁸ HALAÇOĞLU, Ahmet, “Balkanlar’dan Anadolu’ya Yönelik Göçler”, **Türkler**, C. 13, s. 890.

³⁹ HALAÇOĞLU, Ahmet, “Balkan Savaşları (1912- 1913)”, **Türkler**, C. 13, s. 303-304.

⁴⁰ HALAÇOĞLU, Ahmet, “Balkanlar’dan Anadolu’ya Yönelik Göçler”, **Türkler**, C. 13, s. 890.

⁴¹ ARI, Kemal, “XIX Yüzyıldan XX’ nci Yüzyıla Uzanan Süreçte Balkanlar’dan Türkiye’ye Yönelik Göçlerin Nitelik ve Boyutlarını Belirleyen Temel Etkenler”, **XIV. Yüzyıldan Günümüze Balkanlar ve Balkan Tarihi, On Dördüncü Askeri Tarih Kongresi Bildirileri – I**, Genelkurmay Başkanlığı, Ankara, s. 297.

⁴² “Bulgaristan Ahvali”, **Sabah**, 1 Nisan 1914, s. 2.

Bulgaristan'ın yukarıda da ifade edilen ikiyüzlü tutumu ve Türklere karşı yürüttüğü kötü politika, Osmanlı Devleti yöneticilerini de hayli öfkelenmiştir. Öyle ki Edirne'nin geri alınmasıyla hükümetin içte ve dışta itibarlı hale gelmesi üzerine dâhiliye nazırı Talat Paşa, Balkan Harbinde memlekete hıyanet edenleri sınır dışı etmeyi ilk iş olarak ele almıştır. Önce sayıları nispeten az olan Bulgarlar gönderildi. İttihat ve Terakki'nin önde gelenlerinden olan ve meclis-i mebusan reisliği de yapmış Halil Menteşe anılarında bu olayı; “*İstanbul Antlaşması ile Edirne, Kırkkilise ve civarındaki Bulgarlar, Bulgaristan'a sevk edilmişlerdi.*” şeklinde anlatmıştır. Bulgarların sevki ile ilgili İstanbul Anlaşması'nda bir hüküm bulunmamasına rağmen ifade edilen uygulama nasıl gerçekleşmiş olabilir? Bu duruma dair Cemal Paşa hatıralarında gizli bir protokol ile ilgili anlaşma maddesine ek yapıldığını ve Bulgarların buna göre göç ettirildiğini şöyle ifade etmiştir; “Bulgar unsuru olarak memlekette Edirne vilayetinin Kırkkilise sancağının kuzeyinde birkaç köyden başka kimse kalmamıştı. Buna karşılık Bulgaristan'ın komşu bazı kısımlarında çok az Türk bulunuyordu. İstanbul Antlaşması esas alınarak Bulgarlarla imzalanan protokol gereğince Osmanlı sınırları içinde kalan Bulgarların Bulgaristan sınırları içinde kalan Türklerle mübadelesi karar altına alınmıştı. Bu karar iki tarafı memnun etmiş ve aynı şekilde uygulanmıştır.”⁴³

Bu karar üzerine Bulgaristan, Müslümanları göç etmeye başlamış, bunlar Edirne vilayetinden kendi ülkelerine göç eden Bulgarların yerlerine yerleştirilmeye çalışılmıştır. Bulgaristan, Gümülcine havalisinden bir kısım Müslümanları da Edirne'ye hicret ettirmek istemişse de Türkler buna müsaade etmemişlerdir. Hatta Sofulu civarından gelen 40 hane Müslüman geri çevrilmiştir. Osmanlı Devleti, Bulgaristan'dan gelen her Müslüman göç etmeyi kabul etmemiştir.⁴⁴ Ancak, Gümülcine'de bulunan Müslümanlar bu durumdan pek de hoşnut olmamışlar, gecenin üçünde Gümülcine kazasının Dereköy karyesinde bir jandarma ile birkaç askerden oluşan Bulgar koluna saldırmışlardır. Bu çatışmada Müslümanlardan İsmail namındaki bir kişi hayatını kaybetmiştir.⁴⁵

Bölgedeki gelişmelere dair **Peyam** gazetesi yayınladığı bir haberde yeni Bulgaristan'da yani Gümülcine havalisinde *ne Müslümanlar ne de Bulgarlar memnun* demektedir. Gazete, “Bulgar muhacirlerin şikâyetleri” adlı yazıda duruma biraz daha açıklık

⁴³ AĞANOĞLU, H. İbrahim, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makus Talihi Göç**, Kum Saati Yay., İstanbul, Kasım 2001, s. 121.

⁴⁴ “Müslümanların Muhacereti”, **Peyam**, 13 Nisan 1914, s. 2.

⁴⁵ “Gümülcine Müslümanları”, **Peyam**, 21 Nisan 1914, s. 2.

getirmiştir. Buna göre; Bulgarlar, civardaki Müslüman ahalinin hal ve vaziyetlerinin daha iyi olduğunu, ayrıca Türk köylerine Bulgar muhacirlerinin sokulmadığı, hatta Bulgar muhacirlerinin emlakı dahi olsa oraya sokulmadığı, bu duruma hükümetin ses çıkarmadığı konusunda şikâyetle bulunmuşlardır. Haberin devamında ise Müslüman mebusların yardımlarıyla Türkler mevkiini koruyor denilmiştir.

“*Müslümanlar ne diyorlar*” başlıklı bir başka gazete yazısında ise Bulgar hükümetinin Bulgar muhacirleri Türk köylerine değil diğer köylere ve çiftliklere yerleştirdiği belirtilmiştir. Ayrıca memurların halinin iyi olmadığı, bunların seçimlerde hükümete yardım ettiği için Müslüman ahaliye yardım edilmesi gerektiği belirtilmektedir.⁴⁶

Yukarıda bahsedilen gazete haberlerinden anlaşıldığına göre, Osmanlı-Bulgar antlaşması gereğince sınırda mübadelesi gereken köylerin durumuyla ilgili sıkıntılar çözüm beklemektedir ve henüz bölgedeki köylerden 120’sindeki sorunlar çözülebilmiştir.⁴⁷

Sabah gazetesinin **Osmanicher Lloyd** gazetesinden edindiği bilgiye dayanarak verdiği habere göre, Terkos civarındaki Bulgarlarda göçe başlamışlardır. 50’ye yakın aile göç etmiş, diğerlerinin de göç etmek üzere oldukları söylenmiştir. Bulgarların terk ettikleri köylere ise Müslüman muhacirler yerleştirilmeye başlanmıştır.⁴⁸

Söz konusu dönemde Sobranya’da (Bulgaristan Milli Meclisi) tartışılan konulardan en önemlilerinden biri de muhacirin meselesidir. Ülkede bu konu hakkında söz söyleyen kimseler veya gazeteler, Türkiye’den yola çıkan, pek çok zorluğa rağmen Bulgaristan’a gelen muhacirlerin yerini yurdunu kendi istekleri ile bırakıp gelmediğini, bunları Türkiye’nin zorladığını iddia etmişlerdir. Türkiye’nin bu şekilde davranarak İstanbul Antlaşması’na uymadığını, bu duruma ise Bulgar hükümetinin sesini çıkarmadığını belirterek eleştirmişlerdir.⁴⁹ **Peyam** gazetesinin konuya dair Bulgar kamuoyundaki tartışmalara dair yer verdiği bir başka habere göre, Sobranya’da hükümete karşı mebuslar muhacirler konusunu yine tartışmaya açmış ve Türkiye’nin tutumuna dair iddialarında ısrar etmişlerdir. Bu mebusların muhacirlerin yerlerinden zorla gönderildiğini iddia etmelerine karşın bölgeden gelen haberler onların bu görüşlerini doğrulamamaktadır. Örneğin

⁴⁶ “Bulgarlar Ne Diyorlar”, **Peyam**, 19 Nisan 1914, s. 2

⁴⁷ “Osmanlı- Bulgar Köylerinin Mübadelesi”, **Tasvir-i Efkâr**, 7 Haziran 1914, s. 2.

⁴⁸ “Bulgarların Muhacereti”, **Sabah**, 30 Nisan 1914, s. 2.

⁴⁹ “Bulgar Mektubu” **Peyam**, 10 Mayıs 1914, s. 2.

Bandırma'dan gelen Bulgarlar ile olan temaslarda Bulgarlar kendi istekleri ile geldiklerini söylemekte, Bulgaristan'a kendilerine özel olarak tahsis edilen vapurlarla geldiklerini beyan etmektedirler.⁵⁰ Tüm bu gelişmelerden anlaşıldığına göre bu Bulgarlar, Garbi Trakya'da Müslümanların terk ettikleri yerleri daha müsait bulduklarından dolayı, oraları kendi bulundukları yerlere tercih etmektedirler. Sobranya'daki tartışmalar ortaya koymaktadır ki, muhalif grup muhacirler konusu ile hükümeti hırpalamak için bu kadar gürültü çıkartmaktadır.⁵¹

Sabah gazetesinin **Mir** gazetesinden aldığı haberde konuya dair; Müslümanlar mallarını mülklerini belli bir bedel karşılığında satarak kendi arzuları ile Bulgaristan'dan gittiklerini, böylece Osmanlı Trakya'sında Bulgarlar ile Rumların terk ettikleri köylere belli bir bedel ödmeden yerleşmeyi istediklerini iddia etmiştir. Fakat özellikle Bulgaristan'dan gelen Müslüman muhacirlerle görüşüldüğünde konunun **Mir** gazetesinin aktardığı gibi olmadığı, Müslümanların mal ve mülklerini para karşılığında satsalar bile, geride bıraktıkları yurtlarına üzüldükleri ve yerlerinden ayrıldıkları için kederlendikleri görülmektedir. Neden Osmanlı Devleti'ne göç ettikleri sorusuna ise verdikleri cevap şudur;

*“Bugün Bulgarlar bir şey demiyorlar. Fakat harp esnasında ettikleri cefa bizi püskürttü. Yine bir vesile zuhur ediverirse o cefaların tecdit ve tekerrür edeceğine bizde bir kanaat-i katiyye hâsıl oldu. İşte bu kanaate binaendir ki bugün işlerin yetiştğini görüp meydan bularak kendimizi bu tarafa atıyoruz.”*⁵²

Mübadele olunan Müslüman muhacirlerin Bulgaristan'da bıraktıkları mal ve mülklerinin değerinin tespiti için İstanbul Antlaşması'na eklenen bir maddeye göre oluşturulacak komisyonun 21 Mayıs 1912 tarihinde toplanacağına dair haberler dönemin basınında yer almıştır. Bu komisyonda bulunacak Bulgar heyetinin başkanlığına ise Bulgaristan Edirne konsolosu Nedkof tayin olunmuştur. Osmanlı - Bulgar Muhtelit Komisyonu Edirne'de bir araya gelerek muhacirlerin mülklerinin değerlerini belirlemeye başlamışlardır.⁵³

⁵⁰ “Bulgaristan Mektubu”, **Peyam**, 13 Mayıs 1914, s. 2.

⁵¹ “Bulgaristan Mektubu”, **Peyam**, 13 Mayıs 1914, s. 2.

⁵² “Bulgaristan Müslümanlarının Muhacireti”, **Peyam**, 17 Mayıs 1914, s. 1.

⁵³ “Muhtelit Komisyon”, **Peyam**, 17 Mayıs 1914, s. 3.

1.2. Osmanlı – Bulgar Dostluğuna Doğru

Balkan savaşları sonunda Osmanlı-Bulgar ilişkileri bu dönemde iki devletin de çıkarları çerçevesinde dostane bir şekle bürünmeye başlamıştır. Ortaya çıkan yeni duruma **Tasvir-i Efkâr** gazetesi de kayıtsız kalmamış ve 11 Temmuz 1914 tarihli nüshasında iki ülkenin ortak menfaatlerine dair, bir Bulgar profesörünce kaleme alınan uzun bir yazı yayınlanmıştır.

Bu Bulgar profesör söz konusu makalesinde; *“Bulgaristan’ın küçük bir devlet olduğu için öyle Almanların dedikleri yüksek politikalar takibine hevesli olmadığını, İtilaf Devletleri ile İttifak Devletleri arasındaki denge siyasetini şunun veya bunun lehine ihlal etmek ve bu vasıta ile Avrupa siyasetinde mühim roller oynamak hülyasında olmadığını, bu gibi heveslere Yunanlılar ve Romanyalılar kapılabilir.”* demektedir.⁵⁴

Aynı gazete yazısında, Bulgaristan’ın politikasının pek basit olduğu, 35 seneden beri Bulgar siyaset adamlarının yalnızca Bulgar menfaati politikasını takip ettikleri ve Bulgaristan’da da diğer Balkan hükümetlerinde olduğu gibi harici siyaset noktası açısından Rus ve Avusturya taraftarı olan başlıca iki büyük fırkanın ortaya çıktığı belirtilmektedir. Buna göre Rusya taraftarları, bir gün dedeleri Rusya’nın kendilerini himayesi altına alarak bütün Bulgarların milli birlik ve refahı için çalışacaklarını iddia ediyorlardı. Bulgar köylüleri tarafından buna **Dede İvan Politikası** dendiği belirtilmiştir. Bu Bulgar profesöre göre, Bulgaristan yeni bir devlettir. Bunun için kendi içinde bu gibi farklı cereyanların oluşması doğaldır.

Ancak, 20-30 yıldan beri Avrupa ile temasın devamı sonucunda milliyetin ne olduğunu anlamaya başladıkları, hele son Köstence Mülakatı’nın Bulgar kamuoyunda pek fena bir tesir yaptığı ifade edildikten sonra Köstence Mülakatı’ndan sonra Bulgarların artık Dede İvan’ın vefat ettiğine inandıkları belirtilmiştir.

Bulgar profesörü yine aynı makalesinde, muhtelif milletlerden oluşan Avusturya’nın da şark için bir tehlike arz edemeyeceğini, çünkü en kötü ihtimali bile göz önüne alacak

⁵⁴ “Osmanlı Bulgar Muhadenetine Doğru”, **Tasvir-i Efkâr**, 11 Temmuz 1914, s. 4. Tasvir-i Efkâr Gazetesi’nin ilgili nüshasındaki bu bilgi oldukça dikkat çekicidir. Ancak, adı geçen profesörün kimliği açıkça yazılmamıştır. Buradan hareketle şu noktalar üzerinde düşünmek gerekir: 1) İlgili makale acaba Türk yetkililer tarafından mı basına servis edildi? 2) Basında çıkan haberlerin güvenilirliği her zaman sorgulanacak olduğundan ilgili haberin gerçekliği nedir?

olsak, bir gün Avusturya Balkanları istila etse bile hiç olmazsa var olan mevcut milletler bu istila karşısında yer değiştirmez, kaybolmaz.” demektedir.

Türkiye ve Bulgar ortak menfaatleri konusuyla ilgili olarak da Bulgar Profesörü, Bulgaristan sırf Bulgarlardan ibaret bir devlet değildir. Burada yarım milyondan fazla Türk vardır, Bulgar Türklerinin istirahat ve refahı bir Osmanlı Türkü için önemlidir.

Profesör ayrıca Makedonya’nın bugün ateşler içinde olduğunu ve oranın ahalisinin çoğunlukla Türk ve Bulgar çiftçileri olduğunu eğer bu dünyada adalet olsaydı Makedonya’nın Türklerin ve Bulgarların olması gerektiğini söylemiştir. Makedonyalıların bir ekmeği bile rahat yiyemedikleri ve bu duruma artık tahammül edilemeyeceğini belirttikten sonra Türkiye ve Yunanistan veyahut Bulgaristan ile Yunanistan ne kadar ve ne tür mukavelenameler akdetseler bu baskının ve bu muhaceretin devam edeceğini dile getirerek Makedonya’nın istikbalini temin etmenin Türkiye ve Bulgaristan’ın elinde olduğu, müttefik bir Türkiye ile Bulgaristan’ın Balkanlar’da en büyük kuvveti teşkil edeceğini ifade etmiştir. O’na göre bugün olmazsa yarın, yarın olmazsa öbür gün, yahut beş yıl sonra müttefik bir Türkiye ile Bulgaristan önemli rol oynayacaklardır.⁵⁵

Bulgar profesör, diğer Osmanlı-Bulgar ortak menfaatleri konusuyla ilgili olarak da söz konusu makalesinde, Sırp lar ile Yunanlılar ve Karadağlılar’ın Arnavutluk’u bölme fırsatı gözettikleri hâlbuki Arnavutluk’un devamının hem Türkiye hem de Bulgaristan için pek önemli bir mesele olduğunu çünkü konum olarak bu yeni devletin Bulgaristan ve Türkiye ile dost olması gerektiğini söylemiştir.

Bulgar profesör; bahsi geçen konuların dışında adalar meselesine de değinerek adalar’da hâkimiyetin Türkiye için önemli olduğunu ve bu adaların Türkiye’ye mi yoksa Yunanistan’a mı ait olması gerektiği hakkında Bulgaristan’da iki fikir mevcut olmadığını, çünkü yaşanan bütün olaylardan sonra Bulgar kamuoyunda iki kere iki dördtür gibi tekekerrür eden bir şey vardır ki, o da Türkiye’nin kuvvetli olduğu derecede Bulgarlara da güç katacak olduğudur. Bulgaristan ile Osmanlı Devleti’nin ileride oynayacağı siyasi roller yalnızca Balkanlar’da muallak kalan meselelerin hallinden ibaret değildir diyerek, adalar konusunda Bulgaristan’ın Türkiye’yi desteklemesi gerektiğini vurgulamıştır.

⁵⁵ “Osmanlı Bulgar Muhadenete Doğru”, *Tasvir-i Efkâr*, 11 Temmuz 1914, s. 4.

Bulgar profesöre göre, iki ülkenin daha mukaddes bir maksatları vardır ki oda el ele vererek mevcudiyetlerini korumak ve tehlikenin nereden geleceğini anlama gerekliliğidir. Boğazlarla ilgili olarak da yabancı bir devletin boğazlara yerleşmesinin hem Bulgaristan hem de Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinin sonu demek olacağını belirtmiştir.

Bulgar profesörün iki ülke arasındaki ticari ilişkilerle ilgili olarak belirttiğine göre, siyasi menfaatlerden başka ortada ikinci derecede ticari menfaatler vardır. İstanbul ve Türkiye, Bulgaristan'ın en yakın pazarıdır. Bulgaristan da Türkiye için fena bir pazar sayılamaz demiştir.

Bulgar profesör, söz konusu yazısında, iki ülkenin *ortak menfaatleri hakkında ciltler dolusu kitaplar yazmak bile kâfi değildir* diyerek kuvvetli Türkiye'nin, Bulgaristan'ın en büyük koruyucularından biri olabileceğini ve dost, müttefik bir Bulgaristan'ın da boğazlarda en büyük dayanağı olacağını dile getirmiştir.

Bulgar profesör, kaleme aldığı gazete makalesinin son bölümünde ise iki ülke arasındaki ortak amaca hizmet için Sofya'da bir cemiyet teşkil edildiğini ifade ederek tüm bu maksatlara ulaşabilmek için bu meselenin taraflarının Sofya gazetelerinde uzun uzun makaleler yayınladıkları ve ileride bu husus için konferanslarda tertip edileceğini söylemiştir. Ayrıca İstanbul'da da böyle bir cemiyetin kurulmasıyla Türk-Bulgar dostluğu taraftarlarının iki komşu hükümete nüfuz edebileceğini belirterek Bulgaristan'da Başvekil olan Radoslavof'un Türk-Bulgar dostluğunun taraflarından biri olduğu bildirilmiştir. *“Türkiye sefiri Fethi Bey'in bugün Sofya'ya memur edilmiş olması iki komşu için adeta bir saadettir.”* denilerek yazıya son verilmiştir.⁵⁶

Gerçekten de Osmanlı – Bulgar genel düşüncesini birbirine tanıtmak, iki taraf arasında ortak düşünceyi ve iktisadi iş birliğini takviye etmek üzere Sofya'da Osmanlı-Bulgar cemiyeti tesis olunmuş ve cemiyete Bulgar onurlu kadınları dâhil olmuştur⁵⁷. Sofya gazetelerinden okunduğuna göre Sofya darülfünun öğrencilerinden Mösyö Dimitri Gaconof ahiren İstanbul'da bulunduğu esnada son muharebenin bıraktığı kötü hatırayı unutturmak ve ortak menfaatlere sahip olan Türk-Bulgar milletleri arasında dostluğun temini için ayrıca başka bir cemiyet kurmaya gayret etmiştir. Sofya'da olduğu gibi İstanbul'da da böyle

⁵⁶ “Osmanlı Bulgar Muhadenete Doğru”, **Tasvir-i Efkar**, 11 Temmuz 1914, s. 4.

⁵⁷ “Osmanlı - Bulgar Cemiyeti”, **Peyam**, 7 Mayıs 1914, s. 3.

cemiyetin tesisine karar verilmiştir. Hatta meşhur gazetelerin rivayetlerine göre bu iki cemiyeti birlikte çalıştırma görevini Osmanlı mebuslarından iki zat üstlenmiştir.⁵⁸

Osmanlı – Bulgar ilişkileri ile ilgili olarak Radoslavof 2 Nisan’da Sobranya’nın açılışında okuduğu nutukta, Bulgaristan’ın Büyük Devletler ile olan ilişkilerinin iyi olduğunu ve Osmanlı Devleti ile olan münasebetlerinin de iki memleket arasında birçok iktisadi menfaatler nedeni ile dostane devam etmekte olduğunu beyan etmişti.⁵⁹ Radoslavof başka bir beyanatında da “*Büyük devletlerle münasebetimiz iyidir. Büyük devletler bizim barışsever inkişafımızı takdir etmektedirler.*” diyerek “*Bulgarlar bir Bulgar politikası oluşturup sonra kimlerle menfaati uyuşur ise onlarla iş birliği yapacaktır.*” vurgusunu yapmıştır. Aynı beyanatta, Osmanlı Devleti ile de ilişkilerinin gayet iyi olduğu, iki ülke arasında ortak menfaatlerin olduğunu ve bu nedenle iki devletin her geçen gün birbirine yakınlaştığı dile getirilmiştir.⁶⁰

1.3. Makedonya Meselesi

XIV. yüzyıldan 1912-1913 Balkan Savaşı’na kadar Osmanlı yönetiminde kalan Makedonya, gerek Türk tarihi gerekse Balkan tarihi açısından önemli bir yere sahiptir. Makedonya, bulunduğu coğrafi konum itibarıyla, Balkan Yarımadası’nın kalbi durumundaydı. Anadolu’dan Avrupa’ya, Avrupa’dan Akdeniz’e, hatta kuzeyde, Rusya’ya açılan istikametlerin birleştiği önemli bir konumda bulunuyordu.⁶¹ Önemli vadiler buradaydı. Aynı zamanda tarih boyunca milletlerin mücadelelerini üzerine çeken stratejik alan durumundaydı.⁶²

XIX. Yüzyılda Makedonya bölgesinin etnik yapısını ortaya koymak için farklı nüfus verileri ortaya çıkarılmıştır. Osmanlı Devleti ve diğer unsurların verilerine baktığımız zaman hepsi kendi siyasi amaçlarına göre nüfus verileri ortaya koymuşlardır. Devletler böyle yaparak kendi siyasi amaçlarına dayanak oluşturmaya çalışmışlardır. Örneğin; Osmanlı Devleti nüfus sayımlarında din farkını dayanak noktası göstermiş, Balkan milliyetçileri ise

⁵⁸ “Türkiye – Bulgaristan Muhadeneti”, **Peyam**, 19 Temmuz 1914, s. 2.

⁵⁹ “Sobranya”, **Sabah**, 3 Nisan 1914, s. 3.

⁶⁰ “Mösyö Radoslavofun Beyanati”, **Peyam**, 31 Mayıs 1914, s.4

⁶¹ İnternet: Çayırılı, N. İzmir Basınına Göre Makedonya Meselesi (1908-1914).Web:https://www.academia.edu/10244077/ İzmir_ Basınında _Makedonya _ Meselesi_ 1908-1914 adresinden 2 Kasım 2016 ‘da

⁶² KOCABAŞ, Süleyman, **Son Haçlı Seferi Balkan Harbi 1912-1913 Avrupa Türkiye’si’nin Kaybı**, Vatan Yay., İstanbul, 2000, s. 38.

dil ve din farklılıklarını göstermişlerdir.⁶³ Makedonya bölgesi değişik milletler ve cemaatler karışımıydı ki, burada Arnavutlar, Sırlar, Bulgarlar, Rumlar, Türkler, Ulahlar ve Yahudiler hem yan yana yaşamış hem de birbirine saldırmışlardır. Müslüman, Hristiyan, Ortodoks, Katolik her mezhep, din, dil, ırktan insanlar bu bölgelerde yaşıyorlardı. Burada her cemaat ayrı bir milletin parçası ve her bölge ayrı bir devletin nüfuz alanı idi.⁶⁴

Avrupa devletlerinin Doğu Sorunu'nun bir parçası olarak gördüğü Makedonya sorununun özünü, Bulgaristan'ın, Yunanistan'ın ve Sırbistan'ın bu bölgeyi kendi sınırları içine alma mücadelesi oluşturur⁶⁵. İşte bu mücadelenin de bel kemiğini milliyetçilik ve emperyalizm oluşturur. Sınırları ve etnik yapısı net olarak belirlenemeyen Makedonya'da sorunun tarafları olan Balkan, Avrupa ve Osmanlı Devletleri bu milliyetçilik ve emperyalizm gibi dinamikleri kullanarak Makedonya'yı kendi topraklarına katmaya yahut kontrolleri altına almaya çalışmışlardır.⁶⁶

Osmanlı tarihinde "Makedonya" tabiri yoktu. Makedonya meselesi, Ayastefanos ve Berlin Antlaşmalarından sonra ortaya çıkmıştır. Bu antlaşmalarla Sırbistan, Romanya ve Karadağ'a bağımsızlık verilmiş; ancak, bu devletler kendileri için çizilen sınırlardan memnun kalmamışlardı. Bu antlaşmalarla Bulgaristan ise Osmanlı idaresine muhtariyet bağı ile bağlı prenslik haline getirilmişti. Bulgaristan kendisine Ayastefanos Antlaşması ile en geniş sınırlar verilmesinden memnundu. Ancak, Berlin Antlaşması ile sınırları daraltılınca bundan rahatsız oldu.⁶⁷ Makedonya, Berlin Antlaşması'ndan sonra, birçok devletin üzerinde emeller beslediği bir alan haline geldi. Bu konuda başı çeken Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan'dır. Daha sonra bu mücadeleye Romanya da katılmıştır. Bu uğurda ilk mücadeleyi Bulgaristan başlatmıştır. Bulgarlara göre burası, bir zamanlar Bulgar Çarı Simon'un kurduğu "Büyük Bulgar İmparatorluğu'na dâhildi. Bulgar çarlığının yayınladığı bir bildiride; "Bizim geleceğimiz Makedonya'dadır. Makedonyasız Bulgar Devleti, Balkanlar içinde gayesiz ve önemsiz kalacaktır. Selanik, Bulgar Devleti'nin giriş kapısı olmalıdır." deniliyordu. Ulahlar

⁶³ SAATÇİ, Meltem Begüm, **XIX. Yüzyıl Sonunda Makedonya Sorunu ve Makedonya'da Kurulan Örgütler, TÜRKLER**, s. 109

⁶⁴İRTEM, Süleyman Kâni, **Osmanlı Devleti'nin Makedonya Meselesi Balkanlar'ın Kördüğümü**, Yayına Hazırlayan Osman Selim Kocahanoğlu, Temel Yay., İstanbul, 1999, s. 12.

⁶⁵ Bölgenin Birinci Dünya Savaşı sırasındaki durumuna dair bkz., **Metin**, B., "Çanakkale Savaşlarından Makedonya Cephesi'ne; Balkanlarda Politik Denklem (1914-1918)", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, C. 14, Sayı 27-28, İstanbul Yıl: 2015/1-2 s.233-249.

⁶⁶ SAATÇİ, Meltem Begüm, **XIX.Yüzyıl Sonunda Makedonya Sorunu ve Makedonya'da Kurulan Örgütler, TÜRKLER**,s.108

⁶⁷ KOCABAŞ, Süleyman, **Son Haçlı Seferi Balkan Harbi 1912-1913 Avrupa Türkiye'sinin Kaybı**, VatanYay., İstanbul, 2000, s.38.

azınlıktaydılar; ancak, onları da Romanya desteklemekteydi. Romanya bu vesile ile Makedonya’da genişlemeye çalışmaktaydı. Arnavutlara gelince, Makedonya’nın batısında çoğunluktaydılar. Yahudiler ise Selanik’te çoğunlukta yaşamaktaydılar.

Yunanlılar da “Tarihi Hak” iddiasıyla Makedonya üzerinde hak iddia ediyorlardı. Yunanlılar, Yunan Kralı Filip ve İskender’in buraya hâkim olduğundan dem vuruyorlar, “Megalo İdea” iddiasıyla Yunan Krallığını İstanbul’a kadar uzatmak istiyorlardı.

Sırp’lar ise Makedonyalıların Sırp olduklarını, Üsküp’ün Sırp hükümdarlarından Duşan devrinde Sırbistan’ın payitahtı olduğunu söyleyerek Makedonya’nın Sırbistan’a ait olduğunu söylüyorlardı.⁶⁸

Birinci Balkan Savaşı sonunda müttefiklerce ganimetin paylaşılabilmesi İkinci Balkan Savaşı’nın çıkmasına sebep olmuştur. Anlaşmazlığa neden olan en önemli mesele ise Makedonya meselesi olmuştur. İlk savaşlar sırasında Bulgaristan, Sırp-Bulgar ittifakının çizdiği ve kendine pay edilenden daha büyük parça ele geçirmişti. Yunanistan ise Güney Makedonya ve Batı Trakya’yı kendi toprakları sayıp, bu toprakları Bulgaristan’dan istemekteydi. Bu sebeplerden ötürü adı geçen devletler birbiriyle mücadeleye başladılar. Sırbistan, Bulgaristan’a karşı Yunanistan ile ittifak yaptı. Anlaşmanın ana kemiğini yine Makedonya oluşturmuyordu. Bulgaristan’a Makedonya’nın küçük kısmı bırakılacak, geri kalan kısmı ise iki devlet arasında paylaşılacaktı. Bulgaristan bu devletlerden önce davranarak müdahale etti; ancak, istediği sonucu alamadı. Sırp ve Yunanlılar tarafından bozguna uğratıldı.

Savaş sonunda Bulgaristan, 10 Ağustos 1913’te Yunanistan, Sırbistan, Romanya ve Karadağ ile Bükreş Antlaşması’nı imzaladı ve bu antlaşma ile Balkanların yeni haritası oluştu. Bu yeni haritada Romanya’nın, Sırbistan’ın, Yunanistan’ın sınırları tamamen, Bulgaristan’ın sınırları kısmen değişti.⁶⁹ Bu antlaşmaya göre;

Bulgaristan; Silistre, Tutrakan ve güney Dobruca’nın büyük kısmını Romanya’ya verdi. Yunanistan; Epir’in tamamı, Selanik, Drama, Kavala ile birlikte Güney

⁶⁸ İnternet: ÇAYIRLI, N., İzmir Basınına Göre Makedonya Meselesi (1908-1914).Web: https://www.academia.edu/10244077/İzmir_Basınında_Makedonya_Meselesi_1908-1914 adresinden 2 Kasım 2016’da görülmüştür.

⁶⁹HALAÇOĞLU, Ahmet, **Balkan Savaşları (1912-1913)**, Türkler, s. 296-297

Makedonya'nın büyük kısmını aldı. Sırbistan'a; Manastır, İstip, Üsküp ve Priştine verildi. Karadağ, Plevne ve Cakova'yı aldı. Bulgaristan'a Makedonya'nın küçük bir bölümü ile Dedeağaç bölgesi bırakıldı.⁷⁰

Makedonya, Balkan Savaşları'ndan sonra da durulmadı. Durulmadığı gibi Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan arasında "Makedonya Kavgası" devam etti⁷¹. Sırp, Yunanlılar ve Bulgarlar Makedonya üzerinde türlü hesaplar yapmaya başladılar.

Bulgarlara göre Makedonya, Bulgarların yayılma alanıdır. Bulgar komitacıları Makedonya'daki en güçlü kışkırtıcı etmendir. Yunanistan ise ulus devletini kurduğu andan itibaren Megali İdea peşindedir. Venizelos'un da gözü Makedonya'dadır. Makedonya'da Rum çetelerinin, Bulgar komitacılarından aşağı kalır yanı yoktur.⁷² Harp esnasında bir talih eseri olarak hayatta kalan rahip ve muallimler vahşiyane şekilde katledilmiştir. Yüzlerce Bulgar kilise ve mektebi Rumların ve Sırp'ların elinde kalmıştır.⁷³ Hatta Sırp ve Yunanlılar, Bulgarlara ve İslamlara karşı saldırılarda bulundular. Bunun neticesi olarak Makedonya'daki Bulgarlar varını yoğunu bırakarak Bulgaristan'a göç ettiler.⁷⁴

Söz konusu dönemde, Makedonya'daki Sırp baskısı giderek artmaya başlamıştır. Örneğin Bulgar telgraf ajansından bildirildiğine göre, Kistovda ve Karaköy şehirlerinde bulunan ve Sırbistan hükümeti taraflarından silah zoruyla toplanılan önemli miktardaki Makedonyalı asker, Sırp askeri gibi yemin etmeyi reddettiğinden kurşuna dizilmiş ve bu olay Bulgaristan'da derin bir teessür meydana getirmiştir.⁷⁵ Olayın Bulgaristan'da duyulmasıyla oluşan infial üzerine Demokrat Fırkası azası Narmof, Sobranya'da bir gensoru vermiştir. Narmof, harp hakkında bizzat soruşturulması için Sırp memuriyetinden müsaade almak niyetiyle Belgrad'a gitmiştir;⁷⁶ ancak, gereken izinleri alamadığından geri dönmeye mecbur olmuştur.⁷⁷

⁷⁰KARATAY, Osman, GÖKDAĞ, Bilgehan A., **Balkanlar EL Kitabı, Cilt 1 : Tarih**, KaraM& Vadi Yay., Çorum/Ankara, Nisan 2006, s. 620.

⁷¹ARMAOĞLU, F AHİR, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, 2. bs, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999, s. 589.

⁷²TOPRAK, Zafer, Cihan Harbi'nin Provası Balkan Harbi, Toplumsal Tarih Ağustos 2002, s. 104.

⁷³"Bulgaristan Ahvali", **Sabah**, 1 Nisan 1914, s. 2.

⁷⁴"Bulgarlar Makedonya'dan Kaçıyorlar", **Tasvir-i Efkâr**, 3 Teşrin-i Evvel 1914, s. 2.

⁷⁵"Müteferfik Malumat" "Bulgaristan – Sırbistan", **Sabah**, 15 Mayıs 1914, s. 2.

⁷⁶"Bulgar ve Sırp ihtilafları", **Peyam**, 18 Mayıs 1914, s. 1.

⁷⁷"Sırbistan'daki Bulgar Korf Efradı", **Peyam**, 22 Mayıs 1914, s. 1.

Bulgarlar Makedonya’da büyük bir azap içinde ve işkence altında kalmışlardır. Bu dönemde Sırp lar halka her türlü kötülükte bulunmuş ve çeşitli bahanelerle halktan yardım adı altında para toplamışlar, ağır vergiler koymuşlardır. Makedonya’da Sırp ve Yunan memurları tarafından yapılan kötü muamele ve ağır vergiler Bulgar halkını bıktırmıştır. Mesela Rodoviç kazasına toptan 70 bin dinar vergi çıkarıldığı gibi nüfus başına 5 frank alınmaya kalkışılmıştır. Budrec Kazası’na 62 bin dinar vergi yüklenmiştir. Böylece Makedonya’nın Müslüman ve Bulgar köyleri, siyasi ve iktisadi açıdan gördükleri zulüm ve tazyik karşısında hicrete mecbur bırakılmıştır.⁷⁸ Sırp ve Yunan arazisinden gelen Bulgar muhacirleri, Sırp hükümetinin her şeye el koymaya başladığını, ellerinde buğday, elbise namına ne varsa alındığını, halkın açlıktan ağızlarının koktuğunu beyan etmişlerdir.⁷⁹

Dönemin Osmanlı gazetelerinde, Makedonya’nın akıbeti ile ilgili olarak üç esas üzerinde durulmuştur. Bunlardan birincisi; Makedonya’ya muhtariyet verilmesi hadisesidir. Halkın büyük kısmı da bunu istemektedir. İkincisi ise bu bölgenin Avusturya’ya verilmesidir. Üçüncüsü ise Makedonya’nın Bulgaristan’ın ilhakına bırakılmasıdır.⁸⁰ Hali hazırdaki durum Bulgarları oldukça rahatsız etmektedir. Nitekim **Peyam** ve **Tasvir-i Efkâr** gazeteleri bu rahatsızlığı haberlerine şöyle yansıtmışlardır;

“Sofya’da bulunan Makedonya talebesi memalik-i ecnebiyedeki arkadaşlarına, Makedonya Bulgarlarının durumu hakkında nazar-ı dikkatlerini celp etmek üzere bir beyanname göndermişlerdir. Beyannamede deniliyor ki; Bükreş muahedesi, Balkanlarda öyle bir hal ve mevki ihdas etmiştir ki bu hal ve mevki ıslah edilmezse, Avrupa sulh ve medeniyeti için bir tehlike teşkil eder. Bu muahede anasır ve kavmiyet Makedonya’da yalnız ekseriyet değil, belki ahal-i memleketin en münevver-i faal anasırını teşkil eden, Makedonya Bulgarını Yunanlılar ve Sırlara teslim etmiştir. Yunanlıların hâkimiyetinde 360 bin, Sırların hâkimiyetinde ise 600 bin Bulgar bulunmaktadır. Sırlar ve Yunanlıların hâkimiyeti altında olan mektepler kiliseler kapanmış ve yağma edilmiştir. Bu durum karşısında Bulgar aileleri göçe mecbur bırakılmıştır. Makedonya’daki Bulgarların muhacereti şimdiye kadar asla bu dereceye kadar varmamıştır.”⁸¹

⁷⁸ “Makedonya Ahvali”, **Sabah**, 27 Mayıs 1914, s. 2.

⁷⁹ “Makedonya Bulgarları”, **Sabah**, 23 Eylül 1914, s. 3.

⁸⁰ “Makedonya Ahalisi”, **Peyam**, 4 Ekim 1914, s.2.

⁸¹ “Makedonya Bulgarları’nın Şikâyeti”, **Peyam**, 20 Mayıs 1914, s. 3.

*Bulgar mekatip-i aliye talebesi bilumum memalik-i mütemeddine mekatip-i aliye talebelerine gönderdiği beyannamede Bulgarların Makedonya’da duçar oldukları mezalimi izaha ve Makedonya muhtariyeti lehinde bir cereyan ihdası için umumu mekatib-i aliye talebesinin müzaheretini talebe karar vermişlerdir.*⁸²

Gazetelere göre Bulgar darülfünun talebesi, bütün dünya darülfünun talebelerine Makedonya Bulgarlarının perişan hallerini tasvir ve Makedonya muhtariyeti için ecnebi talebelerin yardımlarını istemiştir.⁸³ Bu beyannamenin nihayetinde, Makedonya’yı muhtariyet haline getirmenin yegâne çare olduğu ve bütün Avrupa darülfünun gençlerinin Makedonya’da bulunan herkesin eşit derecede yararlanılabileceği bir muhtariyet verilmesini desteklemesi gerektiği vurgulanmıştır.⁸⁴

Osmanlı matbuatının aktardığına göre; Sırp lar, Bulgar ailelerini aç ve çıplak bir halde korkuya maruz bırakarak Bulgar hududuna doğru iltica ettirmektedirler. Sırp memurlarının katliamları sebebiyle Bulgar aileleri ve Müslümanlar muhacerete maruz bırakılmıştır. Bulgar ailelerinin bu hali Bulgaristan ahalisi tarafından tepkiyle karşılanmıştır.⁸⁵

Makedonya Müslümanları ve bu civardaki Bulgarlar üzerindeki bir diğer baskı unsuru ise Yunanistan’dır. Bulgar telgraflarından alınan bilgiye göre; Nevralop kumandanının açıklamalarına dayanılarak Drama’da bulunan 22 Yunan alayı, dört makinalı tüfek, bir batarya topu ile Bulgar hududunun batısındaki köylerde toplanmıştır. Yirmi otuz kişiden oluşan askeri birlikler civar köyleri dolaşmakta ve Yunan eşkıyası ile birlikte Müslüman ve Bulgarları tehdit etmektedirler. Yine köylerde on Bulgar katledilmiştir. Ayrıca Müslüman belediye reisi kurşuna dizilmiştir. Berova karyesinde 200 kadar Bulgarlara da işkence edilmiştir. Bunların içinden 15 yaşında çocuklar ve 95 yaşında ihtiyarlar dahi vardı. Birçok Bulgar köyleri tahrip edilmiş ve tahribata da devam edilmektedir. Bulgar ahali bu hale artık dayanamayarak her şeylerini bırakıp, Bulgaristan’a kaçmaya başlamıştır. Balkanlarda zulme uğrayan halk, Osmanlı Devleti’nden yardım etmiştir.⁸⁶

⁸² “Makedonyanın Muhtariyeti Hakkında”, **Tasvir-i Efkâr**, 17 Nisan 1914, s. 2.

⁸³ “Makedonya muhtariyeti hakkında”, **Sabah**, 17 Nisan 1914, s. 1.

⁸⁴ “Makedonya Bulgarlar’ının Şikayeti”, **Peyam**, 20 Mayıs 1914, s. 3.

⁸⁵ “Sırp Mezalimi”, **Tasvir-i Efkâr**, 9 Nisan 1914, s. 3.

⁸⁶ “Yunan Mezaliminden”, **Sabah**, 10 Mayıs 1914, s. 3.

Osmanlı Devleti'nin bu duruma sessiz kalmadığına ve Yunanistan'a karşı Bulgaristan ile bir sözleşme yaptığına dair bazı bilgiler, Atina gazetelerinde yazılmaya başlanmıştır.⁸⁷ Gazetelerde yazılanlara göre Balkanların en acımasız propagandacısı Yunanlılardır. Her gittikleri yerde Müslümanlara ve Bulgarlara eziyet ve işkence etmişlerdir. Yunan çetelerinin yaptığı katliamlar nedeniyle Makedonya ahalisi ölmeyi bu kötü muameleye tercih edeceklerini söylemişlerdir.⁸⁸

Yunanistan işgal ettiği Makedonya topraklarında sıkıyönetim ilan etmiş ve Drama'da pek çok Müslüman ve Bulgar gözaltına alınmıştır.⁸⁹ Basına Selanik'ten gelen haberlere göre; Yunanistan, 23. ve 54. piyade alaylarını birçok seri ateşli batarya ile birlikte Bulgaristan hududunda, Drama civarında toplamıştır. Drama şehrinde 33. alay ile 4 tabur istihkâm ve iki müfreze topçu birliği bulunmaktadır. Yunan memurların son günlerde Drama kazasında 400 Müslüman ve Bulgar'ı tutukladıklarına dair bilgiler vardır.⁹⁰ Sobranya'dan verilen bilgilere göre; 22 Yunan piyade alayı Bulgar hududunu geçerek Müslüman ve Bulgar halkı korkutmuş, 5 Bulgar'ı öldürmüş, 200 Bulgar'ı da hapsedmiş ve civar köyleri tahrip etmiştir.⁹¹

Yunanlıların Bulgar köylerini yağma etmek ve hududu geçmek için çeteler teşekkül ettirdiklerine dair haberler, Bulgar hudut memurlarına bildirilmiş ve gerekli tedbirlerin alınması için uyarılar yapılmıştır.⁹² Ancak, bütün bunlara rağmen Yunanlıların kötü uygulamalarının önüne geçmek mümkün olmamış, Bulgarlara karşı korku ve dehşet idaresi sürmüş, 40'dan fazla Bulgar'ın hapsedildiği, aynı köyden birçok Bulgar'ın 20 saat zarfında Yunan toprağını terk etmeye mecbur bırakıldığı gibi haberler gelmeye devam etmiştir. Böylece Bulgaristan'a doğru göç eden ve pek sefil halde olan mültecilerin miktarı günden güne artmıştır.⁹³

Sofya muhabirinin Makedonya'daki Bulgarlara yapılan kötü muamele ile ilgili olarak bildirdiği haberlere göre; Makedonya Bulgarlarından 650 kişi ile 138 çocuğun mal ve mülkleri ellerinden alınmış ve bunlar çeşitli saldırılara maruz kalmışlardır. Yunanistan idaresindeki Bulgarlar ve Müslümanlar, Selanik'e gönderilmiş ve oradan da vapurlara

⁸⁷ "Osmanlı- Bulgar Münasebeti Hakkında", **Sabah**, 30 Nisan 1914, s. 1.

⁸⁸ "Makedonya Ahvali", **Tasvir-i Efkâr**, 27 Ağustos 1914, s.4

⁸⁹ "Makedonya'da İdare-i Örfiye", **Tasvir-i Efkâr**, 8 Mayıs 1914, s. 1.

⁹⁰ "Bulgaristan Hududunda Yunan Askerleri", **Peyam**, 11 Mayıs 1914, s. 2.

⁹¹ "Bulgar Toprağında Yunan Askerleri", **Peyam**, 11 Mayıs 1914, s.2

⁹² "Bulgar Köylerinde Yunan Çeteleri", **Peyam**, 9 Mayıs 1914, s.2

⁹³ "Makedonya Ahvali", **Sabah**, 1 Haziran 1914, s.1

bindirilerek Dedeagaç'a getirilmiştir. Bu haberin Sofya'da yayılması Yunanlılara karşı olan kin ve nefreti daha da arttırmıştır.⁹⁴ Selanik'ten Sofya gazetelerine bildirilen haberlere göre ise Yunan hükümetinin himayesi altında her gün Bulgar mezarları açılarak ölülerin kemikleri çıkarılıp yakılmakta, bu şekilde temizlenen mezarlara Osmanlı Trakyasından gelip sefalet ve hastalıktan ölen Rum muhacirleri gömülmektedir. Gazetede bu habere dair yapılan şu yorum ise oldukça manidardır: "Ölüler hakkında bu garip muameleye bakınca dirilere ne yapıldığı anlaşılabilir." Söz konusu haberin son bölümünde ise Makedonya Bulgarlarının iplere bağlanarak toplu halde hapishanelere götürüldükleri, bu esnada çevredeki kalabalık Rumların ise bunlara tükürdüğü ve küfrettiği belirtilmektedir.⁹⁵

Balkan muharebesinde sonra, Sırp ve Yunanlıların Makedonya'da İslam ve Bulgarlara, Arnavutluk ve Ulah ahaliye karşı uyguladıkları muameleler yüzünden bölgede barışın muhafazasının zor olduğu görülmektedir. Bulgaristan hükümeti, Sırbistan ve Yunanistan ile barış politikası için elinden gelen gayreti sarf etmesine rağmen ne Sırbistan ne Yunanistan bunun için pek çaba göstermemişlerdir.⁹⁶

Makedonya'da Yunanistan ve Sırbistan'ın amaçları ve kötü uygulamaları, Türkiye ve Bulgar kamuoyunu derinden etkilerken, söz konusu iki ülkeyi her geçen gün daha da birbirine yakınlaştırmada önemli bir etken olmuştur.⁹⁷

1.3.1. Yunan ve Sırp Baskısına Karşı Mitingler

Makedonya'da yaşayan Bulgar ve Müslüman ahaliye karşı Yunanistan ve Sırbistan'ın düşmanca tutum ve davranışlarının kısa sürede bu iki ülkeye karşı miting ve protestoların ortaya çıkmasında önemli ölçüde etkili olduğunu aşağıda belirtilen bazı hadiseler de ortaya koymaktadır.

Örneğin, Dedeagaç'tan bildirildiğine göre, Florida namındaki Yunan vapuru Dedeagaç'a gelmiştir. Bu vapurda 500 Müslüman muhacir ile Demirhisarlı birçok Bulgar esiri bulunmaktadır. Yunan hükümeti, bu gelenleri Midilli'de ikamet ettirmiştir. Ancak, Bulgar esirlerin, vapurda bulunduğu haberi Dedeagaç halkı üzerinde fena tesir etmiş ve

⁹⁴“ Sofya'da Heyecan”, **Tasvir-i Efkâr**, 18 Haziran 1914, s. 4.

⁹⁵“ Yunanlılar Ölüleri de Yakıyorlarmış, **Peyam**, 5 Haziran 1914, s. 4.

⁹⁶“ Makedonyada Havf-ı Dehşet”, **Tasvir-i Efkâr**, 6 Eylül 1914, s. 2.

⁹⁷“ Muhak İhtarlar”, **Tasvir-i Efkâr**, 7 Eylül 1914, s. 1.

galeyana sebep olmuş, bütün mağazalar kapanmış, derhal protesto için miting düzenlenmiştir. Halk esirlerin serbest bırakılmasını ve Dedeağaç'taki Rumların uzaklaştırılmasını talep etmişlerdir. Neticede, Florida vapurundaki 6 Bulgar esir rıhtımda toplanan halkın alkışları arasında serbest bırakılmıştır. Bunun üzerine Dedeağaç ahalisindeki tehlikeli galeyan bir nebze olsun kesilmiştir.⁹⁸

Makedonya Bulgarlarının Yunanlılar tarafından hapsedildiği haberleri üzerine galeyana gelen Varna ahali ise Yunan kralının isim gününde büyük bir protesto mitingi yapmışlardır.⁹⁹ Bu mitingde hiçbir hadise meydana gelmemiş, Yunan konsolosu ahali arasındaki galeyan-ı efkardan dolayı tören yapmaktan feragata mecbur kalmıştır.¹⁰⁰

Varna'da düzenlenen mitingde Yunan kiliseleri Bulgarlar tarafından işgal edilmiştir. Bu tür hadiseler giderek artmış ve halk kiliselerin duvarına tırmanmış ve üzerindeki Yunan bayrağını aşağıya almıştır. Bu olaylar üzerine Radoslavof, durumdan haberdar olur olmaz Yunanistan maslahatgüzarına beyan-ı teessüfat eylemiş, kiliseyi himaye edemeyen memuru cezalandırılacağını tebliğ etmiştir.¹⁰¹ Miting yapıldığı sırada Bulgar Seyr-i Sefain kumpanyasının bir vapuru Makedonya'dan uzaklaştırılan Bulgar mültecilerini karaya çıkarmış idi. Bu zavallı Yunan takibatı kurbanlarının irane eylediği manzara ahaliyi azap etti ve artık bunları durdurmak mümkün değildi. Nümayişçiler derhal Varna'daki Yunan mektep ve kiliselerini işgal edip, mültecileri mekteplere yerleştirdiler. Kiliselerde Bulgar usulüne göre yeniden vaftiz edildiler. Makedonya'dan Yunanistan'a ilhak edilen arazideki Bulgar mektepleri ile kiliseleri Bulgarlara iade edilmedikçe kendilerinin işgal ettikleri Yunan kilise ve mekteplerinin de Yunanlılara iade olunmayacağını beyan ettiler.¹⁰²

Yunan kralının isim gününün kutlanacağı günde yapılan mitingde, Yunanistan'da Bulgar ahalinin maruz kaldığı kötü uygulamanın Bulgar halkının milli duygularını rencide etmesi üzerine, bu olayların yaşandığı gün, Bulgar vapurundan inen Bulgar muhaciri ve içlerinde bulunan iki Bulgar papazının hal-i vaziyeti miting alanında bulunanların üzerinde derin etkiler bırakmış ve bu his ile protestolar şiddetlenmiştir. Bunun üzerine Rum mektepleri ve kiliseleri zapt edilmiştir.¹⁰³ Rumların hanelerine hücum edilmiş, hanelerin

⁹⁸“ Yunanlılara Karşı”, **Sabah**, 6 Haziran 1914, s. 3.

⁹⁹“ Yunanlılar Aleyhinde ”, **Sabah**, 5 Haziran 1914, s. 2.

¹⁰⁰“ Varnada Bir Miting”, **Peyam**, 5 Haziran 1914, s.4 .

¹⁰¹“ Yunanlılar Aleyhinde”, **Sabah**, 5 Haziran 1914, s.2

¹⁰² “Müteferrik Malumat, Yunanistan-Bulgaristan”, **Sabah**, 6 Haziran 1914, s. 1.

¹⁰³“ Bulgarların Milliyetperverliği”, **Tasvir-i Efkâr**, 6 Haziran 1914, s. 2.

camları kırılmış, eşyalar yağma edilmiştir. Komiser, polis, jandarma halkın heyecan ve hissiyatını teskin etmeye çalışmış; ancak, çabalar sonuçsuz kalınca Dedeagaç kaymakamı Gospodin Rozetnal ve Rum mürettebat sandallarla vapura yollanmıştır. Gospodin Rozetnal sandala binerken ahaliyi teskin ve tatmin etmek için öfkeli bir şekilde; “*Millettaşlarımızı kurtarmak için her şeyi yapmaktan çekinmeyeceğim.*” diye haykırmıştır. Kaymakam vapurda kaptanla bir saat müzakere ettikten sonra dönmüştür. Halk esirleri el üstünde taşımıştır. Bu duygularla Bulgaristan’da milliyetçilik giderek artmaya başlamış, kilise çanları çalarken, her ağızdan; “*kahrolsun kahpe Yunan!*” Şeklinde İntikam nidaları yükselmiştir. Yetkililer olayların daha da vahim boyuta gelmemesi için ellerinden geleni yapmaya gayret etmişlerdir.¹⁰⁴

Olaylar Varna’yla sınırlı kalmamış ve Sofya’ya da sıçramıştı. Sofya’daki Rum kilisesi bir grup tarafından zapt edilmiş, ahali kiliseye Bulgar bayrağı çekmiştir. Sofya polis müdürü halkın Rum kiliselerini zapt etmelerine mâni olamamasından dolayı görevinden alınmıştır.¹⁰⁵ Bulgarlar tarafından zapt edilen Sofya’daki Rum kilisesi için ayin tertiplenmiş ve bu kilise Carboris adını almıştır.¹⁰⁶

15 bin kişinin devam ettiği Rum mektep ve kiliselerinde Rumca kitabeler kaldırılmış, dini kitaplar tahrip edilmiş, yerlerine Bulgarca kitaplar konulmuştur. Böylece bütün mektepler ve kiliseler Bulgarlar tarafından zapt edilmiştir. Yunan maslahatgüzarı bu olayları protesto etmiş, Fransa ve Rusya sefirleri nezdinde müzakere için başvuruda bulunmuştur. Olaylar kilise ve mekteplerle sınırlı kalmamış bir Rum kahvehanesi yağma edilmiştir. Rumlar aleyhinde nümayişlerin daha kötü hal almasından endişe edildiğine dair gazetelerde haberler yayınlanmaya başlanmıştır.¹⁰⁷

İtalya, Rusya, Fransa ve Almanya sefirleri Radoslavof ile uzun bir mülakatta bulunmuşlardır. Bulgaristan’da Yunanistan aleyhinde meydana gelen olaylarla ilgili olarak hükümet yetkilileriyle görüşerek bazı tavsiyelerde bulunmuşlardır. Ancak alınan haberlere göre de Yunanlılar aleyhindeki bu olayların süreceğine dair duyumların da olduğu dönemin gazetelerine yansımıştır.¹⁰⁸ Tüm bu gelişmeler nedeniyle Yunanistan sefiri Bulgaristan

¹⁰⁴“ Dedeagaç Hadisesi” , **Tasvir-i Efkâr**, 8 Haziran 1914, s. 3.

¹⁰⁵“ Bir Kilise Daha Zapt Olunmuş”, **Peyam**, 11 Haziran 1914, s. 2.

¹⁰⁶“ Sofyadaki Rum Kilisesi”, **Sabah**, 18 Haziran 1914, s. 2.

¹⁰⁷“ Rumlar Aleyhinde”, **Peyam**, 10 Haziran 1914, s. 4.

¹⁰⁸ “Müteferrik Malumat, Bulgaristan-Yunanistan, **Sabah**, 16 Haziran 1914, s.3.

Başvekili Radaslavof ile yüz yüze görüşmüş ve bu mülakatta Bulgarlar tarafından zapt edilen kiliselerin Rumlara iadesi mevzu bahis olmuştur¹⁰⁹

Bulgaristan'da Yunanlılar aleyhinde protestolar gün geçtikçe artmakta, olay diğer şehirlere de sıçramaktaydı. Örneğin Yunanistan aleyhinde vuku bulan olaylar Draç'a da sıçradı, orada da mitingler düzenlenmiştir. Protestocular sokakları dolaşarak Yunanistan'a karşı harp ilan edilmesini istemişlerdir. Bunun üzerine Prens David'in mitingleri düzenleyenlerin tutuklanmasını istemesi nedeniyle bunlardan bir kısmı tutuklanmıştır.¹¹⁰

Yunanlılar aleyhindeki hareket ve heyecan Varna, Dedeağaç, Draç derken Burgaz'a da sıçramıştır. Evler yağma edilmiş, Filibe civarında üç Rum kilisesi Bulgarlar tarafından zapt edilmiş buna karşılık verilmemiştir.¹¹¹

Yunanistan'ın Sofya maslahatgüzarı, saldırganların tutuklanmaları, zararın tazmini, işgal edilen Rum kilise ve mekteplerinin iadesini talep etmiştir. Bulgar hükümeti ise tazminat verilmesine karşı çıkmış, kilise ve mekteplerin iadesi konusunda ise Makedonya'da zapt edilen Bulgar kilise ve mektepleri iade edilmedikçe iade etmeyeceklerini bildirmiştir. Yunanistan'ın protesto olaylarını abarttığı söylendiğinde Yunan hükümeti, gerekçelerini, Yunan tebaasının evleri Sofya'da yağmalanmış, Burgaz'da özel okullar kapatılmış, Rum kahvehanesinin camları kırılmıştır diye sıralayarak bunları tazminat talep etmiştir.¹¹²

Başvekil Radoslavof, Yunanlılar aleyhinde meydana gelen olaylarla ilgili olarak Meclis-i Mebusan'da sorulan bir soruya cevaben Hükümet adına yöneltilen eleştirileri kabul etmemiş, fakat hadiseyi, *“Ecnebi hâkimiyeti altında kalan Bulgarların maruz kaldıkları zulümden dolayı Bulgar halkının hisleri ile ortaya çıkan bir coşkudur.”*, sözleriyle tanımlamıştır.¹¹³ Radoslavof ortaya çıkan olayın yalnız hükümet için değil bütün Bulgaristan için gerekli olduğunu söyledikten sonra, sözüne şöyle devam etmiştir; *“Biz barış taraftarıyız, komşularımız her türlü kötü davranış ile türlü yola başvurdıkları halde biz alışılan bağışlayıcı yolumuzdan ayrılmadık ve bu suretle Balkanların en sabırlı kavmi olduğumuzu ispat ettik. Şu hâlde diğerlerini tahrik eden biz değiliz; ancak, ecnebi idaresi altında kalan*

¹⁰⁹“ Bulgaristan- Yunanistan”, **Sabah**, 17 Haziran 1914, s. 2.

¹¹⁰“ Draçra Miting”, **Tasvir-i Efkâr**, 9 Mayıs 1914, s. 1.

¹¹¹“ Yunanlılar Aleyhinde”, **Peyam**, 9 Haziran 1914, s. 4.

¹¹²“ Yunan Tazminat Talep Ediyor”, **Tasvir-i Efkâr**, 11 Haziran 1914, s. 5.

¹¹³ “Yunanlılar Aleyhinde” ,**Peyam**, 11 Haziran 1914, s. 2.

Bulgar arazisindeki kardeşlerimizin uğradıkları mezalim Bulgar halkı ve bilhassa binlerce Bulgar muhaciri üzerine etki etmişti. Hükümet ortaya çıkan bu olayları tabii ki tasvip etmez, aksine Makedonya'daki Bulgar halkının muhaceretine meydan vermemek için komşu hükümetleri ile ilişkilerinde samimi olmalıdır.”

Radoslavof Bulgarların muhaceretinin hem Bulgar kamuoyuna hem de Bulgar bütçesine ağır bir yük getirdiğini belirtmiş ve Varna'daki kiliselerle ilgili olarak, kiliseler Bulgar halkının yardım paraları ile inşa edildiğinden dolayı zapt edilmiştir dedikten sonra, mecliste kendisine ve hükümetine yöneltilen suallere şu şekilde cevap vermiştir;¹¹⁴ *“Atina'dan gelen telgraflarda Bulgaristan'da Yunan aleyhinde meydana gelen protestolar hakkındaki haberler abartılarak bildirilmekteydi. Bu abartılı haberlerde asayişin sağlanamamasından dolayı kilise ve mekteplerin zapt olunduğu yazmaktaydı. Bu haber karşısında yetkililer verilen bu bilgilerin asılsız olduğunu söylemiş, Bulgar zabıtası olayların ve karışıklığın büyümemesi için her türlü önlemi almış, olayların daha da vahim boyuta gelmesini engellemiştir. Hatta bu hususta fedakârlıktan çekinilmemiş, Sofya'da bir memur görevden alınmıştır.”*¹¹⁵

Radoslavof; Bulgaristan'da Yunanlılar aleyhinde devam eden olaylardan dolayı sorulan sorulara cevaben geçmiş beyanatını tekrarlamış, Yunanlılara kötü muamele edilmediğini, Rum kiliselerinin taşkınlık yapılmadan işgal edildiğini söylemiş ve sözlerine şu şekilde devam etmiştir; *“Hükümet Bulgar kamuoyunu etkileyen Makedonya olaylarına son verilmesi ile ilgili olarak Atina hükümetiyle görüştüğü sırada Bulgaristan'da Yunanlılara karşı hareket başlamış; ancak, bunun sona ermesi için Bulgar hükümeti girişimlerde bulunmuştur”*.¹¹⁶

Diğer taraftan Sofya gazetelerinde; Sırpların Makedonya'daki Bulgar ve Müslümanlara karşı saldırı ve kötü muamele yaptıklarına dair haberler yayınlanmaya devam ederken bu olaylar Gümölcine'de bir miting ile protesto edilmiştir. Bulgarların şehirdeki ileri gelenlerinden Avukat Kehlibarof, Müslümanlar tarafından da Gümölcine İslam mektebi müfettişi Tahsin Efendi söz konusu mitingde birer konuşma yapmışlardır. Bu hatiplerin her ikisi de Sırpların Makedonya'da çekilmez dereceye varan uygulamalarını ağır bir dille

¹¹⁴“ Bulgarlarla Yunanlılar”, **Sabah**, 12 Haziran 1914, s. 2.

¹¹⁵“ Bulgarlarla Yunanlılar”, **Sabah**, 13 Haziran 1914, s. 3.

¹¹⁶“ Mütferrik Malumat, Bulgaristan-Yunanistan”, **Sabah**, 18 Haziran 1914, s. 2.

eleştirmiş ve Bulgar hükümetini harekete geçmeye Sırların faaliyetleri hakkında Avrupa kamuoyu nezdinde protesto etmeye ve bu katliamlara son verme çağrısı yapmaya davet etmişlerdir.¹¹⁷

Sırların Rıstovaç ve Karakovaç'da Makedonyalı Müslüman ve Bulgarlara karşı uyguladıkları baskı ve şiddet olaylarını protesto için Gümülcine Belediye meydanında bir başka miting düzenlenmiştir. Bu mitinge Müslümanlar, Bulgarlar, Ermeniler ve Museviler de katılmışlardır. Bu esnada bir Müslüman iki de Bulgar hatip konuşma yapmış ve Makedonya'da Sırp ve Yunanlıların uyguladıkları insanlık dışı hareketleri eleştirip protesto etmişlerdir.¹¹⁸ Tüm bu girişimlere rağmen Sırların Makedonya'da bulunan Bulgar ahaliye uyguladıkları baskı gün geçtikçe artmış ve Makedonyalı Bulgar halkı oradan kaçmaya mecbur bırakılmıştır.¹¹⁹

Sırların Makedonya'da Müslümanlara ve Bulgarlara karşı uyguladığı fena muamele haberleri Bulgaristan'da galeyan halini devam ettiriyordu. Gazetelerde çıkan haberlerde yeni olay haberleri duyuldukça bu galeyan hali daha da artıyordu. Sonuçta hem Sırlar hem Bulgarlar Slav kavmi olduğu halde, iki Balkan devleti aynı kazanda kaynamayacaktı.¹²⁰

Yunanistan ile Sırların, Bulgarlara ve Müslümanlara karşı uyguladıkları baskı ve göçe mecbur bırakılmalarına yapılan protesto ve mitinglerle gerginleşen ortam daha vahim bir hal alıyordu.

Bulgarların Yunanlılara karşı başlattıkları mücadele sadece Yunanistan'ı değil, tüm Balkanları düşündürmeye başlamıştır. Balkanlar, çatışma iklimi daha da hissedilir bir hal almaya başlamış ve bölge insanında çok yakında büyük bir fırtına kopacağına dair beklentiler artmıştır. Bu dönemde, Avrupa devletleri arasında bile dünyanın barışını nasıl koruruz düşüncesi hâkim olmaya başlamıştır.¹²¹

¹¹⁷ "Gümülcinede Müslümanların Mitingi", **Peyam**, 22 Mayıs 1914, s. 1.

¹¹⁸ "Sırp ve Yunanlılar Aleyhinde", **Peyam**, 19 Mayıs 1914, s. 5.

¹¹⁹ "Bulgarlarla Sırlar", **Peyam**, 9 Temmuz 1914, s. 3.

¹²⁰ "Bulgaristan Mektubu", **Peyam**, 30 Mayıs 1914, s. 2.

¹²¹ NADİ, Yunus, Siyaset: Balkanlar, **Tasvir-i Efkar**, 12 Haziran 1914, s. 1.

1.4. Türk- Bulgar Ticaret Antlaşması ve Posta – Telgraf Mukavelenamesi

Yunanistan ile Osmanlı Devleti arasında, Ege Adaları paylaşımı başta olmak üzere mevcut sorunlar devam ediyordu. Avrupa’da da büyük devletler arasında rekabete bağlı giderek gerginleşen siyaset sebebiyle hem Osmanlı hem de Bulgar basınında, Osmanlı-Bulgar dostluğunun kurulmasının gerekliliği sıkça yer almaktaydı. Özellikle Bulgar basınında, başta ticaret antlaşması gibi ağır aksak ilerleyen işlerin halledilip bir an önce iki devletin ortak menfaatlerini gözeterek iyi ilişkiler içerisine girilmesi gerekliliği yazılmaktaydı. Bu bağlamda iki devlet, ticaret antlaşması ve posta–telgraf mukavelenamesi gibi uzun sürecek görüşmelere başlamıştır.

Bulgaristan 5 Ekim 1908’de tam bağımsız olmuştur. Osmanlı Devleti başta Bulgaristan’ın bağımsızlığını tanımamış; fakat daha sonra 125.000.000 frank tazminat ödenmesi şartıyla Bulgaristan’ın bağımsızlığı tanınmıştır. 1909’da ise Osmanlı Devleti ile Rusya arasında St. Petesburg’da antlaşma imzalanmış, Rusya 93 Harbi’nin 125 milyon Franklık savaş tazminatından vazgeçmiş, böylece Osmanlı Devleti Bulgaristanın bağımsızlığını resmen tanımıştır. Bu antlaşmanın hemen ardından 19 Nisan 1909’da Bulgaristan ile Doğu Rumeli’deki Müslümanların haklarının korunmasına yönelik bazı kararları kapsayan yeni bir antlaşma daha imzalanmıştır.

Osmanlı Devleti’nin Bulgaristan’ın bağımsızlığını tanınması üzerine karşılıklı elçiler tayin edilmiştir. Daha sonra konsolosluklar açılmış, aynı yıl iki ülke arasında konsolos ve şehbenderlerin hukuk ve imtiyazlarına daig bir beyanname imzalanmıştır. 1911’e gelindiğinde ise Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında “**Ticaret ve Seyr-i Sefain Antlaşması**” imzalanmıştır. Yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl geçerli olan ve 1912 yılına kadar uzatılan altı maddelik antlaşmaya göre her iki taraf da ithal olunacak mahsulat ve mamulata yapılan muameleye tabi olacak ve bu milletin verginden daha yüksek vergi verilmeyecektir.¹²²

¹²² EROL, Yasemin Zahide, (2015). Şehbender Raporlarına Göre Osmanlı- Bulgaristan Ticari ilişkileri (1910-1914), **Tarih Araştırmaları Dergisi**, 34, s. 225-226.

I. ve II. Balkan savaşları nedeniyle iki ülke arasında ithalat ve ihracat devam etmesine rağmen, iki devlet arasında daha önceki yıllara göre bazı ürünlerin ticaretinin azaldığı görülmektedir.¹²³

Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında geçen şiddetli savaşlar neticesinde barış antlaşmaları yapmışlar ve komşu olmanın gereği olarak çeşitli mukaveleler imzalamışlardır. Bunlar için bazen uzun süreli görüşmelerde bulunmuşlar bazen de yapılan görüşmeler çabuk sonuç vermiş ve çeşitli muahedeleri imzalamışlardır İşte bunlardan biri posta ve telgraf mukavelenamesi diğeri de ticaret muahedenemesidir.¹²⁴

Osmanlı basınında Bulgaristanla-Türkiye arasında imzalanacak posta mukavelenamesinde İstanbul ve Sofya arasında bir telefon hattı tesisi de düşünüldüğü haberleri yer almıştır.¹²⁵ Bir müddetten beri düşünülen Türkiye- Bulgaristan arasında ki posta mukavelenamesi akdi için posta- telgraf konularında murahhaslardan oluşan grup müzakereye başlamıştır. Burada önemli konular görüşülmüş ve bu murahhaslar bu mukavelenameyi Bâb-ı Aliye takdim ettiklerini bildirmişlerdir. Ancak, bu murahhasların dediği gibi bu mukavelename Bâb-ı Âli'ye bildirilmemiştir.¹²⁶

Bâb-ı Âli, Posta telgraf mukavelenamesini araştırılması için Meclisi vükela'ya göndermişti. Gönderilen Osmanlı- Bulgar Posta mukavelenamesi Meclis-i Vükela'da incelenmiş ve kabul edilmiştir.¹²⁷ **Tasvir-i Efkâr** gazetesi gelişmeyi “*Osmanlı- Bulgar Posta – Telgraf Mukavelenamesi müzakereleri son bularak bu babdaki ahkam-ı esasiyeyi havi evrakın meclisi vükelaca da bilmüzakere tasdik ve posta ve telgraf nezaretine iade kılındığı malumdur. Dün mukavelenamenin nüsha-i mızasının parafe edilmesi mükerrer bulunduğ halde Bulgar murahhasları daire-i nezaretine gelmemiş oldukları cihetle sulh ve muamelesinin önümüzdeki pazartesi gönü icra olunacaktır.*” diyerek duyurmuştur.¹²⁸

Söz konusu mukavelename aşağıda belirtilen hususlardan oluşmuştur;

¹²³ EROL, Yasemin Zahide, (2015). Şehbender Raporlarına Göre Osmanlı- Bulgaristan Ticari ilişkileri (1910-1914), **Tarih Araştırmaları Dergisi**, 34, s. 225-226.

¹²⁴ AŞÇI, Emine, Türk Basınına Göre Uluslar Arası Dengeler İçinde Bulgaristan ve Türk- Bulgar ilişkileri (29 Eylül 1913-31 Mart 1914), Gazi Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007, s. 207.

¹²⁵ “İstanbul- Sofya Telefon Hattı”, **Tasvir-i Efkâr**, 1 Nisan 1914, s.1

¹²⁶ “Osmanlı-Bulgar Posta Mukavelenamesi”, **Tasvir-i Efkâr**, 1 Nisan 1914, s.1.

¹²⁷ “Posta Mukavelenamesi”, **Tasvir-i Efkâr**, 3 Nisan 1914, s.2.

¹²⁸ “Posta Mukavelenamesi”, **Tasvir-i Efkâr**, 5 Nisan 1914, s. 3.

Posta ve koliler -Eski Bulgaristan ile yeni Bulgaristan arasındaki posta nakliyatı hükümet-i Osmaniye'ye aid olacak ve bundan ücret nizamiyesi "İttihad Mukavelenamesi" mücibince istifa olunacaktır.

Paketler- Her iki hükümet mütakabilen sahil ve şimendifer güzergahına mahsus olmak üzere (40) kilometreye kadar paket nakl edebileceklerdir. Fakat evvelce (10) kiloda (3)frank ücret alınmakta iken bu ücret her (5) kiloda (1) frank olarak alınacak ve bu miktarda munasafeten taksim edilecektir.

Asyayı Osmaniye'deki Paketler-Asya-yı Osmaniye'deki merakize aid posta kolu ve paketlerden yalnız (5) kiloda (1) frank ücret alınacak ve bu miktarda munasafeten taksim edilecektir.

Mektuplar- Mektuplar üzerinde mühim tenzilat icra edilmiştir. Her iki memleket arasında taati olunan mektupların şimdiye kadar (1) guruş miktarında olan ücreti beher onbeş gram itibarıyla 20 paraya tenzil edilmiştir.

Telefon Tesisi- Sofya ile İstanbul arasında telefon tesis edilerek her üç dakikalık muhabere ücreti olarak(3) frank alınacak ve bu miktar Bulgar-Osmanlı Postaları arasında munasafeten takdim olunacaktır.

Tarafeyn münasabatını temin ve tesri için mezkur telefon hattı nihayet 1915 senesi gayesine kadar ikmal olunacaktır.

Telgraf-Tarafeyn münasabatını teshil için bazı hatvat-ı hudud-ı telgrafiye tesis ve inşa olunacaktır. Telgraf ücretinde de tenzilat tard edilmiştir. Evelce (20)santim miktarında olan telgraf ücreti iş bu mukavele ile (15)santim tenzil edilmiştir.

Matbuat Telgrafları- Tarafeyn matbuatı arasında teati edilecek telgraflar için yüzde elli tenzilat icrası kabul olunmuştur. Fakat bu madde, Hükümet-i Osmaniye'nin (ittihad Mukavelenamesi)sinde matbuat telgrafları hattında münderiç şerh ile tenzilatla kabulünden sonra tatbik edilecektir.

Posta Teatisi- Her iki memleket arasında posta teatisi de kabul olunmuştur. Bunun için de Mustafapaşa ile Dimetoka arasında Bulgar posta ve paketleri bizim seyyar memurumuz tarafından nakl edilecektir.

İşte dün paraf edilen Osmanlı – Bulgar Mukavelenamesinin esası bunlardan ibaret olup bunlardan başka bazı tefferruat varsa da o derece şayan-ı ehemmiyet degildir. Mezkur Mukavelename Posta ve telgraf nezareti tarafından Bab-ı Aliye gönderilecek ve badel tetkik tasdik-i aliye iktiran edecektir.

Bulgaristan posta ve telgraf genel müdürü olup Osmanlı-Bulgar Posta mukavelenamesini imza etmek için Sofya'dan gelen Mösyö İstoyanoviç, parafe edilen mukavelename metnini yanına alarak Bulgaristan'a gitmiştir.¹²⁹

Söz konusu dönemde Bulgaristan ile Osmanlı Devleti arasında bir de ticaret anlaşması imzalanmıştır. **Sabah** gazetesinin haberine göre Osmanlı-Bulgar ticaret muahedenamesini akde memur Osmanlı murahhaslarından posta ve telgraf nazırı Uskan Efendi ile Maliye Müşaviri Sir Karavkord, hariciye idaresi genel müdürü Suad ve Bab-ı Ali, hukuk müşaviri Hrand Beylerle Bulgar murahhaslarından Mösyö Koşav daire-i hariciyede toplanarak ithalat ve ihracat tarifelerine aid kanunlar hakkında müzakerede bulunmuşlardır.¹³⁰ Görüşmelerde yer alan Osmanlı murahhasları ile Bulgar murahhasları arasındaki toplantılar her gün yapılmaya başlanmıştır.¹³¹ Bu durumun sebebi; Osmanlı - Bulgar ticaret muahedename müzakeresinin yavaş ilerlemesinden ve bu durumu bir an önce bitirmek arzusundandır.¹³² Osmanlı - Bulgar Ticaret Antlaşması için bir araya gelen murahhasların çalışmaları gün gün dönemin Osmanlı gazetelerine aktarılmıştır. Gazetelerde çıkan haberlere göre müzekere bazen sonuçsuz kaldığından ileriki tarihlere ertelenmiştir.

Tasvir-i Efîkâr gazetesi konuya dair, 7 Nisan 1914 tarihli nüshasında “*Osmanlı-Bulgar Ticaret Muahedenamesini tezekür ve ihzara memur olan muhtelit komisyon bugün akd-ı içtima edecek ve ithalat ve ihracat meseleleri hakkında tedkikatda bulunacaktır*”.¹³³ demiştir. 10 Nisan'da da “*Osmanlı- Bulgar Ticaret muahedenamesi komisyonu bir araya*

¹²⁹ “Osmanlı- Bulgar Posta Mukavelenamesi”, **Tasvir-i Efîkâr**, 7 Nisan 1914, s. 2.

¹³⁰ “Osmanlı- Bulgar Ticaret Muahedenamesi”, **Sabah**, 3 Nisan 1914, s. 2.

¹³¹ “Osmanlı- Bulgar Ticaret Muahedenamesi”, **Sabah**, 5 Nisan 1914, s. 3.

¹³² “Osmanlı- Bulgar Ticaret Muahedenamesi”, **Sabah**, 11 Nisan 1914, s. 2.

¹³³ “Ticaret Muahedenamesi”, **Tasvir-i Efîkâr**, 7 Nisan 1914, s. 2.

gelip Bulgaristana ithal edilecek emtia-i Osmaniye'nin tabi olacağı rusuma dair müzakerede bulunmuştur. Bu babdaki müzekere ilerlemiş ve ithalat meyanına ehemmiyeti kısmen az olanlardan alınacak, bundan sonra görüşülecek konu Osmanlı devletine gelecek Bulgar emtiasının tabi olacağı rüsum mevzu bahis edilecektir.¹³⁴ demektedir. Üç gün sonra da Osmanlı – Bulgar ticaret muahedenamesine memur Osmanlı murahhasları İthalat ve ihracat hakkındaki listeyi tetkik ile meşgul olmuşlardır. Maliye Nazırı Türkiye Bulgaristan ticaret muahedenamesinin hitam bulmak üzere olduğunu Muahedenamenin 15 Nisana kadar imzalanması muhtemel olduğunu bir gazeteye beyan etmiştir. İlgili komisyon tali komisyonlar tarafından ithalat ve ihracata dair listeler hakkında muzakerede bulunmuşlardır.¹³⁵ şeklinde haber yapmıştır.

Yine aynı gazetede; “Osmanlı- Bulgar Ticaret Muahedenamesi müzakeresine memur muhtelit komisyonun daire-i Hariciyede Maliye nazırı Cavid Beyin başkanlığında Bulgaristandan Türkiye'ye İthal edilecek emtia listesini görüştüğü”,¹³⁶ ve “Osmanlı - Bulgar ticaret muahedenamesi müzakerelerini hızlıca sonuçlandırmak için Bulgaristan'ın 2 murahhas tayin ettiği”, bunun üzerine “Bulgar Birinci Murahhası Toşef ve Maliye Nazırı Cavid Bey arasında müzakere yapıldığı”¹³⁷ bilgileri verilmektedir.

Osmanlı - Bulgar ticaret anlaşması hakkında taraflar komisyonları arasında itilaf olmuş bu durum bir çok kez ilan edildiği halde anlaşmasının imzası ve onayı işi ertelenmiştir. Bu erteleme Bulgar meclisinde eleştirilmiş, konuya dair meclisteki muhalif vekiller tarafından gensoru verilmiştir.¹³⁸ Sabronyadaki radikal grup, altı ay süren bir müzekereyi bir nevi sürünmece olarak değerlendirmiş, “daha önce böyle bir sürünmece görmemiştir bu meclis” diye hükümeti eleştirmişlerdir.¹³⁹

Bir müddet sonra yeniden başlayan ikili görüşmelerde; Osmanlı murahhaslarının isteklerini ağır bulan Bulgar murahhasları müzekereye devam etmemişlerdir. Bulgar tarafı kurulun üyesi Rocokosef'i ortaya çıkan yeni durum karşısında hükümetten yeni talimat

¹³⁴ “Osmanlı- Bulgar Ticaret Muahedenamesi”, **Tasvir-i Efkâr**, 10 Nisan 1914, s. 2.

¹³⁵ “Ticaret Muahedenamesi”, **Tasvir-i Efkâr**, 13 Nisan 1914, s. 3.

¹³⁶ “Osmanlı- Bulgar Ticaret Mukavelenamesi”, **Tasvir-i Efkâr**, 6 Mayıs 1914, s. 2.

¹³⁷ “Ticaret Mukavelenamesi” **Tasvir-i Efkâr**, 27 Haziran 1914, s. 3.

¹³⁸ “Osmanlı- Bulgar Ticaret Mukavelenamesi”, **Sabah**, 30 Nisan 1914, s. 1.

¹³⁹ “Osmanlı- Bulgar Ticaret Mukavelenamesi”, **Peyam**, 29 Nisan 1914, s. 4.

alması için Sofyaya göndermişlerdir. Bu durum Sabronya’da da müzakere edilmiş ve nihayetinde İstanbul’da kalan murahhaslara görüşmelere devam edin talimatı verilmiştir.¹⁴⁰

Muhtelit komisyon yeniden başladığı çalışmalarına bir müddet sonra tatil nedeniyle ara vermek zorunda kalmıştır. Komisyon reisi Cavid Bey bu sırada bütçe ile meşgul olduğundan komisyonun tekrar göreve başlaması birkaç gün geçikmiştir.¹⁴¹ Osmanlı – Bulgar ticaret muahedenamesinin bir türlü sonuçlanamamasının nedeni Bulgaristan’dan Osmanlı Devletine ithal edilecek olan mallardan alınması gereken vergi hakkındaki ihtilaftır. Osmanlı Devleti salüfülzıkr eşyanın %18 gümrük resmine tabiyeti luzumunu dermiyan etmiş, Bulgaristan % 11 rüsm için ısrar etmiştir. Nihayetinde bu husus her iki taraf için bir orta yol bulunması ve muahedenamenin imza noktasına gelmesiyle çözüme kavuşmuştur.¹⁴² Nihayetinde Türkiye ile Bulgaristan arasında imzalanan 16 Eylül 1329 tarihinde imzalanan ticaret anlaşması, tasdik olunmak üzere Bulgar meclisine, Sobronya’ya gönderilmiştir. Ticaret mukavelanamesi 1914 senesi Eylülün 17 ‘sinden itibaren işleme konarak o tarihten evvel tasdik edileceği gazete haberlerine yansımıştır.¹⁴³

Yunus Nadi, Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında imzalanan Ticaret Muahedenamesi ile ilgili kaleme aldığı ve **Tasvir-i Efkar** gazetesinde yayınlanan uzun gazete makalesinde, öncelikle imza sürecinin uzamasını eleştirmiştir. Makalenin devamında da iki ülke arasında imzalanan söz konusu ticaret anlaşmasının hukuki temellerine dair bazı bilgileri ve tarihi süreçte iki ülke arasındaki ticaret hacmi ile ilgili verileri paylaşmıştır. Yazının devamında ise imza sürecinde Bulgaristan tarafının işi ağırdan almasının nedeni olarak bu ülkenin daha önceki dönemlerde Osmanlı Devleti’nden elde ettiği ticari imtiyazları sürdürmek arzusunda olduğu ve bu tutumun yaşanan dönemdeki gerçeklerle uyuşmadığı ifade edilerek eleştirilmiştir.¹⁴⁴

Gerek Osmanlı Devleti gerekse de Bulgaristan kendi menfaatleri çerçevesinde hareket ettiklerinden dolayı müzakereler uzun sürmüştür. Fakat iki devlet uluslar arası

¹⁴⁰ “Osmanlı- Bulgar Ticaret Muahedenamesi”, **Peyam**, 27 Mayıs 1914, s. 4.

¹⁴¹ “Osmanlı- Bulgar Ticaret Muahedenamesi”, **Sabah**, 6 Haziran 1914, s. 2.

¹⁴² “Osmanlı- Bulgar Ticaret Muahedenamesi”, **Sabah**, 19 Haziran 1914, s. 3.

¹⁴³ “Ticaret Mukavelanamesi”, **Tasvir-i Efkar**, 7 Ağustos 1914, s.4.

¹⁴⁴ “Osmanlı- Bulgar Ticaret Muahedenamesi”, **Tasvir-i Efkar**, 5 Eylül 1914, s. 3.

konjonktürde meydana gelen gelişmeleri de dikkate alarak orta yolu bularak uzun süren müzakereleri antlaşma ile sonuçlandırmışlardır.

II. BÖLÜM

BALKAN SAVAŞI SONRASI OSMANLI – YUNAN İLİŞKİLERİ

2.1. Adalar Meselesi

İtalya, Trablusgarp savaşı sırasında Osmanlı Devleti’ni barışa zorlamak için 18 Nisan 1912 tarihinde Çanakkale Boğazı’na saldırmıştır. Ancak, büyük devletlerden gelen tepkiler üzerine bundan vazgeçmek zorunda kalmış ve Ege Denizi’ndeki Osmanlı adalarına yönelmiştir.¹⁴⁵ İtalya, Ege Denizi’nin güney doğusunda yer alan Rodos ve 12 adayı Nisan-Mayıs 1912 tarihinde işgal etmiştir. Bu sırada Balkan Savaşı’nın patlak vermesi ile iki taraf arasında 15-18 Ekim 1918 tarihinde Uşi Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti’nin Trablusgarp ve Bingazi’deki asker ve sivil memurlarını çekmesi karşılığında İtalya’nın da 12 ada ve Rodos’u Osmanlı Devleti’ne iade etmesi kararlaştırılmıştı. Ancak Balkan savaşı sırasında Yunanistan’ın söz konusu adaları işgal edebilme ihtimaline nedeniyle Osmanlı Devleti İtalya ile gizli bir antlaşma yapmıştır. Buna göre; Yunanlılar tarafından işgal ihtimali olan adaların Balkan savaşının sonuna kadar İtalyanların işgali altında kalması hususunda anlaşmaya varılmıştır.¹⁴⁶ Çok geçmeden Osmanlı Devleti’nin endişelerinde haklı olduğu ortaya çıkmış, Yunanistan geçici olarak İtalya’nın işgaline bırakılan adalar dışında yer alan Ege Denizi’ndeki diğer adaları ele geçirmek için harekete geçmiştir.

Yunanistan I. Balkan Savaşı sırasında Ege Denizi’ni hâkimiyeti altına almak için, Osmanlı Devleti’nin bölgedeki ikmal yollarını kapatıp Ege Adalarını işgal etmek istemiştir. Yunanistan’ın önemseydiği diğer bir hedefi de boğazlar üzerinde hâkimiyet kurmaktır. Tüm bu amaçlar için adaların ele geçirilmesi oldukça önemli hale gelmiştir.¹⁴⁷ Ege Denizi,

¹⁴⁵ KERİMOĞLU, Hasan Taner, İthalat ve Terakki Cemiyeti’nin Rum Politikası, 1908- 1914, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir,2008, s. 233.

¹⁴⁶ HAYTA, Necdet, Ege Adaları’nın Tarihçesi Hakkında 3 Şubat 1922 Tarihli Bir Rapor, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. XVI, Mart 2000, s. 46, s. 225-226., HAYTA, Necdet, **Londra Büyük Elçiler Konferansı** (17 Aralık 1912- 11 Ağustos 1913), Ankara 1996, s.7.

¹⁴⁷ ÖZLÜ, Hüsnü, Arşiv Belgeler Işığında Balkan Savaşları’nda Ege Adalarının İşgali Süreci, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XII/25 (2012-GÜZ), s. 9.

Anadolu toprakları ile Balkanlar'ın stratejik olarak kesiştiği ana noktadır. Bu denizin kuzey ve doğusunda Osmanlı hâkimiyeti güçlü iken, batı ve güneyinde Yunan hâkimiyeti vardır. Ayrıca Ege Denizi'nde bulunan adalar da stratejik açıdan önemlidir. Özellikle Çanakkale Boğazı'nın etrafındaki Bozcaada, İmroz, Semadirek ve Limni Adaları stratejik noktada olup Limni daha sonra Yunanistan'ın önemli bir üssü konumuna gelecektir.¹⁴⁸

Bu kapsamda Yunanistan öncelikle boğaza yakın adalardan Bozcaada'yı bir savaş gemilerinin üssü haline getirip, ikmal yapma yoluna gitmiştir. Bölgenin kontrolünü ele geçirme hedefinde olan Yunan donanması sırasıyla 22 Ekim'de Limni, 31 Ekim'de İmroz, Taşoz, Strati, 1 Kasım'da Semadirek, 3 Kasım'da Bozcaada, 17 Kasım'da Nikarya, 20 Aralık'ta Midilli, 3 Ocak'ta Sakız, 15 Mart'ta da Sisam adalarını işgal etmiştir.¹⁴⁹ Yunan donanması bu adaların işgali için kara ordusu ile iş birliği yapmıştır. Bu işgaller sırasında ise Yunan donanması Midilli ve Sakız adaları hariç ciddi bir karşılık görememiştir. Çünkü Yunan donanmasına karşı Osmanlı Donanması Ege denizinde başarılı bir muharebe yapacak gücü yoktur. Bu dönemde mevcut imkânlarla bölgeyi kontrol altına almak ve Yunan donanmasına karşı harekete geçmek istenmişse de yapılan hareketten sonuç alınamamıştır. Balkan savaşı neticesinde Osmanlı tarihinin en ağır yenilgisine uğramış Ege Denizi üzerindeki üstünlüğünü kaybettiği gibi Ege adaları üzerindeki haklarını da kaybetmiştir.¹⁵⁰

Kısacası Osmanlılar, askeri bakımdan Ege adalarını kaybetmişlerdir. Sonrasında ise Ege adaları için diplomatik mücadele başlamıştır.

Osmanlı Devleti, I. Balkan Savaşı'nda aldığı yenilgiler üzerine büyük devletlere başvurarak duruma müdahale etmelerini istemiştir. Ancak, büyük devletler müdahale etmeyi tarafsızlığa aykırı olduğu gerekçesiyle reddetmişler ve savaşan tarafların oluruyla arabuluculuk yapabileceklerini bildirmişlerdir. Bunun üzerine harekete geçen Osmanlı Hükümeti, Rus Büyükelçiliği vasıtasıyla Bulgaristan Kralı Ferdinand'a telgraf çekerek ateşkes istemek durumunda kalmıştır. Ancak, Bulgaristan Kralı Ferdinand, Rus büyükelçiliği vasıtasıyla bu telgrafa verdiği cevapta, müttefikleri ile görüşeceğini ve sonucu daha sonra ileteceğini bildirmiştir. Diğer taraftan Bulgar ordusu ise 17 Kasım'da Çatalca'dan

¹⁴⁸ ÖZLÜ, Hüsnü, Arşiv Belgeleri Işığında Balkan Savaşları'nda Ege Adalarının İşgali Süreci, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XII/25 (2012-GÜZ), s. 12.

¹⁴⁹ HAYTA, Necdet, **Londra Büyük Elçiler Konferansı (17 Aralık 1912- 11 Ağustos 1913)**, Ankara 1996, s. 7.

¹⁵⁰ ÖZLÜ, Hüsnü, Arşiv Belgeler Işığında Balkan Savaşları'nda Ege Adalarının İşgali Süreci, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XII/25 (2012-GÜZ), s.13.

ileri harekâta geçmiştir. Ancak Bulgaristan Çatalca'dan başlattığı yeni taarruzda başarılı olamayınca Balkan devletleri daha önce teklif edilen ateşkese razı oldular ve şartlarını bildirdiler. Bunun üzerine Osmanlı, Bulgar, Sırp ve Karadağ delegeleri arasında 3 Aralık'ta mütareke protokolü imzalandı. Ancak, Yunanistan Türklerin Yanya'yı teslim etmediği gerekçesiyle mütarekeyi imzalamaya pek yanaşmamıştır. Nihayetinde mütareke şartlarının imzalanmasından 20 gün sonra savaşı devletler arasında barış görüşmelerine başlanacaktır.¹⁵¹

Barış görüşmeleri için Londra da iki ayrı konferans toplanmıştır. Bunlardan biri Osmanlı ve Balkan Devletleri arasında Sen Jeyms (Saint James), diğeri de İngiltere Dışişleri Başkanı Grey'in başkanlığında, Fransa, Rusya, Almanya, Avusturya ve İtalya elçilerinin bir araya geldiği Büyükelçiler Konferansı'dır.¹⁵²

16 Aralık 1912 de Barış konferansının ilk toplantısı yapılmıştır. Yunanistan ateşkes anlaşmasını imzalamayıp, sadece barış görüşmelerine katılmıştır. Dahası askerlerini Makedonya'dan Epir'e sevk etmiş ve Ege Denizi'ndeki donanmasıyla Osmanlı Devleti'ni rahatsız etmeye devam etmiştir. Osmanlı Devleti ise Yunan işgalindeki adaları geri almayı umduğu için, bu ülkeyle ateşkes yapmadan barış görüşmeleri için masaya oturmayı kabul etmiştir.¹⁵³

18 Aralık 1912 tarihinde toplanan Büyük Elçiler Konferansı'nın ikinci toplantısında Ruslar, Limni, İmroz ve Semadirek Adaları'nın Osmanlı Devleti'ne bırakılmasını; İngilizler ise Yunanistan'a verilmesini istemişlerdir. Tartışmalar neticesinde bu adaların ileride büyük devletlerin denetiminde tarafsızlaştırılması kararı alınmıştır. Bu arada Osmanlı Devleti Yunanistan'ın adaları işgalini hiçbir zaman kabul etmemiş ve tanımamış, adalar üzerindeki egemenlik haklarının devam ettiğini uluslararası alanda beyan etmiştir. 30 Mayıs 1913 tarihinde imzalanan Londra Antlaşması ile Girit dışındaki adaların geleceği konusunda karar

¹⁵¹ HAYTA, Necdet, **Londra Büyük Elçiler Konferansı (17 Aralık 1912- 11 Ağustos 1913)**, Ankara 1996, s. 8-9.

¹⁵² BAYUR, Yusuf Hikmet, **Türk İnkılap Tarihi**, Cilt II, Kısım II, TTK, Ankara, 1991, s.186.

¹⁵³ BOSTANCI, Mustafa, **Türk Basınına Göre Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Adalar Meselesi**, Gazi Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005, s. 44.

verme yetkisi, İngiltere, Fransa, İtalya, Rusya, Almanya ve Avusturya- Macaristan devletlerine verilmiştir.¹⁵⁴

Söz konusu kararın neticesinde, büyük devletler Ege adalarına dair aldıkları kararları 13 Şubat 1914'te Yunanistan'a, 14 Şubat'ta ise Osmanlı Devleti'ne bildirmişlerdir. Büyük devletlerin verdikleri karara göre; Gökçeada, Bozcaada ve Meis Osmanlı Devleti'ne bırakılırken, Yunan İşgalindeki diğer adalar Yunanistan'a bırakılmıştır. Rodos ve 12 adayı elinde tutmak isteyen ve Anadolu'da imtiyaz elde etmek için basamak olarak kullanmayı düşünen İtalya'nın yoğun uğraşlarıyla 12 ada ve Rodos ile ilgili kararlar alınmamıştır.¹⁵⁵

Yunanistan'ın taleplerini Osmanlı Hükümeti'nin kabul etmemesi, Ege Denizi'nde 1914 yazında Osmanlı donanmasının Yunan donanmasına üstün geleceğinin düşünülmesi, Almanya'nın Osmanlı Devleti'ne siyasi destek sağlaması gibi bazı nedenler Başbakan Venizelos'u Türk tarafı ile bir anlaşma yolu bulmaya zorlamıştır.¹⁵⁶ Büyük devletlerin adalar konusunda verdiği karar nedeniyle hayal kırıklığına uğraya ve büyük bir üzüntü duyan Osmanlı Hükümeti ise bu durum karşısında adalar meselesini Yunanistan ile ikili görüşmeler ile çözümlemeye çalışma yoluna gitmiştir.

2.1.1. Adalar Meselesinin Çözümünde Romanya'nın Arabuluculuğu

Londra Antlaşması ile çözümlenemeyen adalar sorunu, Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında Atina antlaşması ile diplomatik ilişkiler kurularak halledilmeye çalışılmışsa da neticeye kavuşturulamamıştır. Adalar meselesi iki ülke arasında savaşa sebebiyet verebilecek şekilde gerginliğe neden olmuştur.

Adalar meselesi Osmanlı Devleti açısından son derece önemli bir konudur. Bu nedenle Yunanistan'ın eline geçen adaların Osmanlı Devleti'ne geri vermesi için büyük devletler nezdinde girişimlerde bulunulmuştur. Ancak, büyük devletler, 13 Şubat ve 14 Şubat 1914 Tarihinde Yunanistan ve Osmanlı Devleti'ne adalar sorununa yönelik verdikleri

¹⁵⁴ ÖZLÜ, Hüsnü, Arşiv Belgeler Işında Balkan Savaşları'nda Ege Adalarının İşgali Süreci, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XII/25 (2012-GÜZ), s. 25.

¹⁵⁵ HAYTA, Necdet, Ege Adaları'nın Tarihçesi Hakkında 3 Şubat 1922 Tarihli Bir Rapor, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. XVI, Mart 2000, S. 46, s. 225-226

¹⁵⁶ BAYUR, Yusuf Hikmet, **Türk İnkılap Tarihi**, TTK, C. II, Kısım: III, Ankara 1991, s. 249-250

kararı bildirmişlerdir. Bu karardan Osmanlı Devleti oldukça rahatsız olmuştur.¹⁵⁷ Ancak, büyük devletler, Yunanistan'a terk edilen adalarla ilgili olarak Osmanlı Hükümeti üzerindeki nüfuzlarını kullanmayı amaçlamışlardır. Bu devletlerin amacı, adalar meselesinde Yunanistan'ı sıkıntıdan kurtarmak ve verdikleri kararları Osmanlı Hükümetine kabul ettirmektir. Büyük devletler; Gökçeada, Bozcaada, Meis, dışında kalan ve Yunan işgali altında bulunan bütün Ege Adalarının Yunanistan'a verilmesini kararlaştırmışlardır. Ayrıca Yunanistan'ın bu adalarda Osmanlı Devleti'ne karşı kara ve deniz üssü kuramayacağını taahhüt edeceğini belirtmişlerdir.

Büyük devletler, adalarla ilgili kararıyla birlikte Başbakan Venizelos'a Kuzey Epir'i tahliye etmesinin gerekliliğini bildirmişlerdir. Venizelos ise buna cevaben bu konuda derhal emir vereceğini beyan etmiştir.¹⁵⁸

Kuzey Epir'i başta tahliye etmek istemeyen Yunanistan, Ege adaları üzerinde elde ettiği avantajları göz önünde bulundurunca Epir'i boşaltmayı kabul etmiştir.¹⁵⁹

Osmanlı Devleti, büyük devletlerin adalar konusunda verdiği karar üzerine sorunu Yunanistan ile baş başa çözmeyi denemişse de Yunanistan ikili görüşmelere sıcak bakmamıştır.¹⁶⁰

Ege Adalarına dair söz konusu gelişmeler dönemin Osmanlı Devleti matbuatına da önemli ölçüde yansımıştır. Örneğin Yunus Nadi, **Tasvir-i Efkar** gazetesinde adalar meselesi hakkında kaleme aldığı makalede, bu meselesinin doğrudan doğruya Osmanlı ve Yunan Hükümetleri arasında yapılacak görüşmelerle çözümlenmesi gerekliliğini ifade etmiştir. Yunus Nadi, büyük devletlerin verdikleri kararların bir emri vaki olduğunu da ifade ederek eleştirmiş ve adalar meselesi çözüme kavuşturulmadığı müddetçe sorunun daha da ciddi bir hal alacağını ve çevreye de yayılabileceğini belirtmiştir. Yunus Nadi, söz konusu makalenin sonunda, Balkan devletlerinden Sırbistan ve Romanya'nın da sorunu iki ülke arasındaki görüşmeler yoluyla halletmeyi tavsiye ettikleri bilgisini paylaşmıştır.¹⁶¹

¹⁵⁷ KERİMOĞLU, Hasan Taner, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Rum Politikası 1908- 1914, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2008, s. 234.

¹⁵⁸ Devletlerin Yunana Cevabı, **Sabah**, 26 Nisan 1914, s. 1.

¹⁵⁹ KÜÇÜK, Cevdet, **Ege adalarının Egemenlik Devri Tarihçesi**, Ankara, 2001, s. 13-14.

¹⁶⁰ Yunan Parlamentosunda, **Sabah**, 27 Mayıs 1914, s. 3.

¹⁶¹ NADİ, Yunus, Siyaset, Adalara Dair, **Tasvir-i Efkar**, 1 Nisan 1914, s. 1.

Basında adalar meselesinin Türkiye ile Yunanistan arasındaki ikili görüşmeler yoluyla çözümlenmesi görüşü pek çok habere konu olmuştur. Ancak, ne Türkiye ne de Yunanistan doğrudan doğruya buna dair herhangi bir adım atmamıştır. İşte tam da bu noktada Romanya Hükümeti devreye girmiş ve General Coanda'yı iki devlet arasında çözüm yolu bulunması için memur tayin etmiştir.

General Coanda'ya ve onun yeni görevine dair haberler dönemin basınında sıkça yer bulmuştur. Örneğin **Sabah** gazetesinde yer alan habere göre adalar meselesinin dostane bir şekilde çözümlenmesi için Romanya'nın resmen müdahale ettiği,¹⁶² fakat General Coanda'nın şimdilik bu görevini gizlediği yönündeki haberler, İstanbul gazetelerinde sıkça yayınlanmaya başlamıştır. Coanda'nın görevine ve faaliyetlerine dair en doğru haberleri elde etmek için **Jön Türk** gazetesi muhabirlerinden biri General ile uzunca bir görüşme yapmayı başarmıştır. Mülakatta generale şu sualler sorulmuştur: İstanbul'da memuriyetiniz neden ibarettir? Adalar meselesi hakkında müzakerat ne merkezde bulunmaktadır? Ancak, söz konusu muhabir, birçok kez ve farklı farklı yöntemlerle sorularını yöneltmesine rağmen General Coanda'dan herhangi bir cevap alamamış, general politikadan başka her şey hakkında görüş beyan etmiş, fakat siyasete dair soruları geçiştirmiştir.¹⁶³

Coanda'nın çalışmaları ile ilgili bilgiler ise kısa bir süre sonra basına yansımaya başlamış ve **Tasvir-i Efkâr** gazetesinin konuya dair Anatolikos Tahidremos gazetesinden elde ettiği bilgiye göre; Generali Coanda, adalar meselesi için Yunanistan ve Osmanlı devleti arasında bir çözüm tavsiyesi hususunda aracı olması için Romanya hükümeti tarafından görevlendirilmiştir. Coanda, Sadrazam Paşa ile görüşmüş ve düşüncelerini paylaşmıştır. Akabinde de Atina'ya ziyarette bulunmuştur.¹⁶⁴ Bu hususla ilgili olarak **Peyam** gazetesinde yer alan habere göre; “Osmanlı Hükümeti ile Yunanistan arasındaki adalar meselesi hususunda Romanya hükümeti namına arabuluculuk icra eden Romanya Generali Coanda Bab-ı Ali'ye gelerek sadrazam paşa ile bir müddet görüşmelerde bulunmuştur. Bu görüşmede her iki devletin ileri gelenleriyle fikir alışverişinde bulunmuştur” şeklinde bir haber yapılmıştır.¹⁶⁵

¹⁶² General Coanda, **Sabah**, 1 Nisan 1914, s. 2.

¹⁶³ General Coanda, **Sabah**, 4 Nisan 1914, s. 1.

¹⁶⁴ General Coanda'nın Vazifesi, **Tasvir-i Efkâr**, 2 Nisan 1914, s. 1.

¹⁶⁵ General Coanda, Sadrazam Paşa ile Mülakatı, **Peyam**, 22 Nisan 1914, s. 2.

Bir Osmanlı diplomatının konuya dair **Tasvir-i Efkâr** gazetesinde yayınlanan beyanatına göre; General Coanda, Osmanlı Hükümeti ile Yunanistan arasında, adalar meselesinde doğrudan doğruya görüşmelerde bulunması için görevlendirilmiştir. Ayrıca Almanya da iki taraf arasındaki adalar meselesinin doğrudan doğruya çözümüyle ilgili arabuluculuğa hazır olduğunu belirtmiştir.¹⁶⁶

Neologos gazetesinin **Tasviri Efkâr** gazetesine verdiği beyanata göre General Coanda, Osmanlı Hükümeti ve Yunanistan'ın görüşlerini ve adalar meselesine bakış açılarını tamamen anladıktan sonra iki devlet arasında girişimlerde bulunacaktır. Doğrudan doğruya mülakat isteğinde olan Osmanlı Devleti ile birlikte bu duruma Yunanistan'ın da muhalefet göstermeyeceği söylenmekte ayrıca bu meselede Almanya İmparatoru'nun da tesiri büyüktür denmiştir.¹⁶⁷ Almanya da adalar meselesinin iki hükümet arasında çözümlenmesi yolunda girişimlerde bulunarak bir takım çözüm önerileri de sunmuştur.

Peyam gazetesinin Anadolikos Tahidromos gazetesinden aktardığı habere göre; Korfuya gidecek Almanya sefiri önceki gün sadrazam paşa ile birçok mesele ve adalar meselesi hakkında mülakatta bulunmuştur. Sefirler Korfu'da Venizelos ile görüşecekler ve adalar meselesinde Türkiye ve Yunanistan'ın baş başa müzakereye başlaması konusunu ele alacaklardır.¹⁶⁸

İstanbul gazetesinde yer alan habere göre; General Coanda Bab-ı Ali'nin adalar hakkında düşüncelerini öğrenmeye çalışmıştır. Coanda'nın Osmanlı Hükümeti yetkilileri ile görüşmeleri sonucunda verilen karar henüz belli olmamakla birlikte Bab-ı Âli'nin bu soruna son vermek için hareket edebileceği görülmektedir. Ayrıca General Coanda Atina ricaliyle de görüşerek bu konuyu neticelendirilmesi gerekliliği hususunu dile getirilmiş. Çünkü adalar meselesi Osmanlı Devleti kadar Yunanistan'ın kendi menfaatleri açısından da önemli olduğu gazete haberinde belirtilmiştir.¹⁶⁹

Yunanistan'da yayınlanan Harinos gazetesinin ismi yazılmayan bir muhabirinin **Peyam** gazetesine bildirdiği habere göre, Almanya da konuya dair elçiliği vasıtasıyla görüşlerini ifade etmiştir. Alman elçiliğinin ifadesine göre; “Adalar meselesi daima vardır.

¹⁶⁶ Romanya Vapurunda Bir Diplomatın Beyanatu, **Tasvir-i Efkâr**, 3 Nisan 1914, s. 2.

¹⁶⁷ İtilaf Projesi, **Tasvir-i Efkâr**, 3 Nisan 1914, s.2.

¹⁶⁸ Türkiye- Yunanistan Münasebeti, **Peyam**, 14 Nisan 1914, s.3.

¹⁶⁹ Romanya'nın Tevsiti, **Sabah**, 3 Nisan 1914, s.1.

İlgili devletler arasında dostane bir yol bulunacağı kabul edilebilir. Ancak, Almanya'nın Korfu'dan adalar meselesi hususunda bir tavsiye planı getirdiği haberi asılsızdır. Sefirler buraya seyahatlerinde bu meslekten bahsetmemişlerdir.¹⁷⁰

Adalar meselesinin iki devlet arasında çözüm bulması için Romanya hükümeti tarafından arabuluculukla görevlendirilen General Coanda Türk ve Yunan hükümeti yetkilileri ile görüşüp düşüncelerini öğrenerek arabuluculuk faaliyetine başlamayı düşünmüştür. O bakımdan General Coanda, konuyla ilgili Osmanlı Hükümeti yetkilileri ile görüştüğünde meselenin esasını Midilli ve Sakız Adalarının iadesi oluşturduğunu öğrenme fırsatı elde etmiştir. Adalar meselesi hakkında General Coanda, Osmanlı Hükümeti yetkilileri ile görüşmesinin yankıları neticesinde İstanbul'dan gelen haberlerde Osmanlı Hükümetine ne Midilli'den ne de Sakız'dan feragat etmeyeceğini beyan etmiştir. Diğer taraftan İtalya'nın on iki adayı tahliyesinin ardından müzakereye girişmeye hazır olduklarını bildirmişlerdir. Şayet On iki ada Yunanistan'a bırakılırsa orada bulunan Müslümanların haklarının korunması için bir Osmanlı komiserliği talep edeceğini bildirmiştir. Yine Midilli ve Sakız'a karşılık on iki Ada'nın terki, iyi pazarlık olmamakla beraber Osmanlı Devleti'nin menfaatleri bakımından bu iki adaya sahip olmak daha önemlidir diye beyanatta bulunulmuştur.¹⁷¹

Sabah gazetesinde yer alan bir haberde de Yunan kralı bir beyanatında adalarla ilgili şunları söylemiştir; “Osmanlı Devleti, Yunanistan'ın kabul edeceği bir teklifte bulunursa bu teklif uzatmadan kabul edilecektir. Büyük devletlerin adalar konusunda aldığı kararlara uyacaktır. Büyük devletler adaların durumu ile ilgili olarak Yunanistan'a bırakılan adalarda Yunanistan'ın hakkı vardır. Bu adalar hükümetimize terk olunmuştur. Osmanlı hükümeti bu kararlar doğrultusunda teklifle geldiği takdirde Yunanistan gelen teklifi kabul edecektir”¹⁷²

Yunan parlamentosunda ise adalar meselesine dair yapılan konuşmalarda şu görüşler dile getirilmiştir:

1. Yunanistan hiçbir zaman adalarda ortak idarenin oluşturulması ya da ortak idareyi oluşturacak şekilde memur tayini hususunda teklifte bulunmamıştır.

¹⁷⁰ Adalar Meselesi, **Peyam**, 5 Mayıs 1914, s.1.

¹⁷¹ Adalar, **Sabah**, 5 Nisan 1914, s. 2.

¹⁷² Yunan Kralının Beyanâtı, **Sabah**, 16 Mayıs 1914, s. 2.

2. Yunanistan hükümeti silahla zapt ettiği ve büyük devletlerin kararı ile sahip olduğu adaları terk etmeyi hiçbir zaman aklından bile geçirmemiştir.

Yunan meclisi yukarıda belirtilen ve basına yansıyan düşünceleri ile ilgili Osmanlı matbuatına yansıyan yazılarda ise, büyük devletlerin Yunan meclisinin ifade ettiği hususta henüz hiçbir karar bildirmediği gibi Londra Anlaşması gereği adalar hakkında karar hükmüne tabi olduğunun vurgulandığı ifade edilmiştir.¹⁷³

Konuya dair **Tan** gazetesinde yer alan bir haberde ifade edildiği üzere; Osmanlı Hükümeti'nin Sakız ve Midilli'de ısrar etmesi, bu adaların Yunanistan tarafından işgali ve büyük devletlerin verdiği kararda ısrarcı olması iki devlet arasındaki dostluğa zarar vermektedir.

Romanya gazeteleri ise, Bükreş'teki Osmanlı elçisi Sefa Bey'in Romanya Hariciye nazırı ile yaptığı görüşmeye haberlerinde yer vermişlerdir. Buna göre, Sefa Bey, Yunan memurlarının Makedonya'daki Müslüman halka baskı yaptığı, Ege adalarının Yunan işgalinde bulunmasının yol açacağı tehlikeler nedeniyle Osmanlı Hükümeti'nin Romanya'dan arabuluculuk yapmasını istediği ve arabuluculuk ile adalar meselesinin Türkiye ve Yunanistan arasında bir müzakere ile çözümlenmesini arzu ettiğini bir kez daha ifade etmiştir. Bu görüşmede Romanya Hükümeti'nin arabuluculuk için icraya hazır olduğu bildirilmiştir.

İlerleyen zamanda da Romanya'nın Atina sefiri söz konusu amaca dair Yunanistan'ın hariciye nazırı Streit'i ziyaret edip ülkesinin barış için Türkiye ve Yunanistan arasında arabulucu olmaya hazır olduğunu ifade etmiştir. Mösyö Streit cevaben Türkiye'den şikâyetçi olduğunu ve Yunanistan'ın adalar hakkında büyük devletlerin verdiği karara uymak şartıyla Türkiye Yunanistan ilişkilerinin iyileşmesi için Yunanistan'ın dostu olan Romanya'nın arabuluculuk teklifini kabul ettiğini tebliğ etmiştir.¹⁷⁴ Büyük devletler de adalar meselesinde General Coanda'nın arabuluculuğunu tasvip etmişlerdir.¹⁷⁵ Böylece General Coanda, iki devletin adalar meselesi hakkında düşüncelerini öğrenmiş ve iki devletin kabul etmesiyle resmen arabuluculuk faaliyetine başlamıştır.

¹⁷³ Adalar Hakkında Yunan Parlemantosunda, **Sabah**, 29 Mayıs 1914, s. 3.

¹⁷⁴ Romanya'nın Tevsiti, **Sabah**, 5 Nisan 1914, s. 2.

¹⁷⁵ General Coanda, **Sabah**, 11 Nisan 1914, s. 2.

2.1.2. Romanya'nın Aracılığıyla Adalar Meselesi Çözümü İçin Türkiye ve Yunanistan Arasında İkili Görüşmeler

Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında adalar meselesinin çözümüne dair Romanya'nın arabuluculuk faaliyetleri ile ilgili dönemin Türk matbuatına pek çok haber ve yorum yansımıştır.

Örneğin **Peyam** gazetesinde yer alan ve Daily Telegraf gazetesinin Atina muhabirinin bildirdiği habere göre, Adalar meselesini Türkiye ile Yunanistan arasında doğrudan doğruya cereyan edecek bir müzakere neticesinde sonuçlandırmak için Romanya arabuluculuk çalışmalarına başlamıştır.

İstanbul'da yayınlanan Türk gazetelerinde Romanya'nın arabuluculuk yapmasına dair görüşleri ortaya koyan yazılar da göze çarpmaktadır. **Peyam** gazetesi, bu konuda, Romanya'nın hem Yunanistan hem de Osmanlı Devleti ile olan yakın ilişkileri nedeniyle iki ülke arasındaki adalar sorununun barış yoluyla çözümüne önemli katkıda bulunacağını ifade etmektedir.¹⁷⁶

Adalar sorununa dair Yunanistan ile Romanya arasındaki ilk görüşmeler daha çok Yunanistan tarafından müzakerenin kabul edildiği konular üzerinden yapılmıştır. Bu dönemde Yunanistan'ın temel prensibi Midilli ve Sakız adalarının kendi idarelerinde kalması ve Türkiye'nin bu bölgede kendi idaresinde teftiş ve gözetleme yapma hakkına sahip bir komiseri sürekli bulundurması fikri üzerinedir.¹⁷⁷ **Sabah** gazetesine **Tan** gazetesinin bildirdiğine göre, Türkiye, General Coanda'ya Midilli ve Sakız Adalarından kesinlikle vazgeçmeyecektir. Ayrıca Yunanistan'ın adaları işgal etmesinin bu iki devlet arasındaki dostluğa zarar verdiği bir kez daha vurgulanmıştır. Haberde yer aldığına göre, Yunanistan ise konuya dair büyük devletlerin kararına uyulması görüşünde ısrar etmektedir.¹⁷⁸

Osmanlı Devleti Yunanistan'la yapılması planlanan görüşmelere başlamadan önce konuya dair düşüncelerini ve taviz verilmeyecek hususlara dair kararları dönemin Atina elçisi Galip Kemal Bey'e bir yazılı talimatla da belirtmiştir.¹⁷⁹ Konunun önemine dair **Sabah**

¹⁷⁶ Adalar Meselesi, **Peyam**, 3 Haziran 1914, s. 2.

¹⁷⁷ Romanya'nın Tevsitive Adalar Meselesi, **Peyam**, 14 Nisan 1914, s. 1.

¹⁷⁸ Adalar Meselesi, **Sabah**, 11 Nisan 1914, s. 1.

¹⁷⁹ Adalar Meselesi, **Peyam**, 17 Nisan 1914, s. 1.

gazetesinde de bir haber yayınlamış ve Osmanlı Devleti'nin Midilli ve Sakız adalarından öyle kolay kolay vaz geçmeyeceğini, Midilli ve Sakız'ın Girit'e benzemediğini bu iki adanın adeta Anadolu'nun anahtarları olduğunu beyan etmiş ve Osmanlı Hükümeti'nin kendi mülkiyetinin anahtarını yabancıya teslim etmek istemeyeceğini satırlarına taşımıştır.¹⁸⁰

Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında Romanya arabuluculuğu ile Bükreş'te gerçekleşen ikili görüşmelere dair de pek çok gazete haberi yayınlanmıştır. Söz konusu haberler görüşmelerin ilk günlerinde daha çok her iki tarafın ilk taleplerine dairdir. Ancak, ilerleyen günlerde yani müzakerelere geçildiği dönemlerde sürece dair önemli haberler basına yansımaya başlamıştır. Örneğin iki ülke arasındaki görüşmeler Osmanlı Devleti temsilcisi olarak katılan Halil ve Sefa Beylerle Yunanistan delegeleri arasında vuku bulan müzakerelerin sürdüğü belirtilmiş, sürecin yavaş ilerlemesinin nedeni olarak Yunanlı delegelerin kendi hükümetlerinden talimat almayı beklemeleri gösterilmiştir¹⁸¹. Müzakerelere katılmak üzere Osmanlı Devleti Dâhiliye Nazırı Talat Paşa'nın Bükreş'e gerçekleştirdiği ve adalar meselesini halletmek için gittiğini beyan ettiği geziyle ilgili başka bir haberde ise, ikili görüşmelerin birinci ve ikinci toplantılarının yapıldığı, henüz kesin kararın verilmediği ve toplantıların süreceği bilgisi gazetelere yansımıştır.¹⁸²

2.2. Balkan Savaşı Sonrası Yunanistan İle Türkiye Arasında Muhacirler Sorunu

Osmanlı Devleti'nin XVII. yüzyıldan itibaren savaşlar dolayısıyla kaybettiği topraklarda yaşayan Türkler, bulundukları yerlerden göç etmek zorunda kaldılar. 1821 Mora Ayaklanması, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi), 1896-1897 Girit Ayaklanması, 1912-1913 Balkan Savaşları, 1914-1918 I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele döneminde kitleler halinde göçler yaşandı.¹⁸³

Yunanistan bağımsızlığını kazandıktan sonra, topraklarını devamlı kuzeye doğru ve Türkler aleyhinde genişletme çabasına girişmiştir. Makedonya ve Balkanlar'daki buhranlı gelişmeleri de fırsat bilerek 1912 Ağustosundan itibaren Osmanlı sınırına asker yığmaya başladı. Balkan savaşının birinci aşaması Yunanistan ile ittifak yapan Karadağ, Bulgaristan

¹⁸⁰ Osmanlı- Yunan Münasebeti, **Sabah**, 3 Temmuz 1914, s. 2.

¹⁸¹ Osmanlı- Yunan Müzakerati, **Tasvir-i Efkâr**, 5 Eylül 1914, s. 3.

¹⁸² Talat Beyin Beyanati, **Tasvir-i Efkâr**, 3 Eylül 1914, s. 4.

¹⁸³ BİBER ERAY, Tuğba, XX. Yüzyılda Yunanistan'dan Türkiye'ye Türk Göçleri, **XX- XXI. Yüzyılda Türk Dünyasında Sürgün ve Göç**, İstanbul, 2015, s. 303.

ve Sırbistan ile başladı. Yunanistan da dâhil bu üç devletin Osmanlı Devleti'ne saldırısı ile I. Balkan Savaşı başlamış oldu. Yunanlılar Selanik'i ele geçirirken donanmalarıyla da Bozcaada, Limni, Semadirek ve Taşoz adalarını işgal etti. Harbin birinci safhası 30 Mayıs 1913 Londra Antlaşmasıyla kapandı. II. Balkan Savaşı ise Balkanlı devletlerin Makedonya'daki ortak emelleri üzerine çıktı. Bulgaristan'ın Yunanlılar ve Sırbistan'a saldırması ile II. Balkan savaşı başladı (29- 30 Haziran 1913). Fakat Yunanistan ve Sırbistan, Bulgarları püskürttü. II. Balkan savaşının sonunda, 10 Ağustos 1913'de Bükreş Antlaşması imzalandı.

Böylece Yunanistan Balkan Savaşları sonunda, 30 Mayıs 1913 Londra Antlaşması, 10 Ağustos 1914 Bükreş Antlaşması ve 14 Kasım 1913 Atina Antlaşması ile topraklarını hemen hemen iki kat genişletmiştir. Güney Epir'i, Selanik dâhil Makedonya'nın önemli bir bölümünü ve bazı Ege adalarını elde eden Yunanistan, yüzölçümünü 65.000 kilometreden 118.000 kilometrekareye, nüfus gücünü de 2.666.000 den 4.363.000'e yükseltmiştir.¹⁸⁴

Yunanistan bir yandan yüzölçümünü genişletirken diğer yandan da nüfusunu artırmıştır. Ama işgal ettiği yerlerde yaşayan Müslüman unsurları göçe mecbur bırakarak homojen bir nüfus oluşturmaya çalışmıştır. Burada yaşayan Müslüman Türklere baskı ve şiddette bulunularak Müslüman Türkler göçe maruz bırakılmıştır. Çeşitli baskılara ve şiddete maruz kalan halk Osmanlı Devleti'nin sınırları dâhilinde olan yerlere göç etmiştir.

Osmanlı Devleti'ne göç hareketleri Balkanlar'dan, Kırım'dan, Kafkasya'dan, Türkistan'dan ve diğer Türk ülkelerinden olmuştur. Balkan Savaşı'nın başlamasıyla yapılan göç hareketleri, I. Dünya Savaşı'nın arifesinde devleti en çok meşgul eden meselelerden biri olmuştur.

Şüphesiz göç durup dururken meydana gelen bir olgu değildir. İnsanların kurulu düzenlerini bozup iç ve dış göçlere kalkışması birtakım sebepler dâhilinde gerçekleşir. Bu sebepler etnik farklılıklardan dolayı bir ayrıma tabi tutulup baskı ve şiddet görme, etnik soykırıma tutulma, din farklılıklarından kaynaklı baskılar, ekonomik şartlardan dolayı hayatı sürdürme şartlarının zorlaşması gibi faktörler, göçün meydana gelmesini etkileyen en önemli

¹⁸⁴ HATİPOĞLU, M. Murat, **Yunanistan'daki Gelişmeler Işığında Türk- Yunan İlişkilerinin 101. Yılı (1821-1922)**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1988, s. 57-59.

sebepleridir. Balkan Harbi ve sonrasında bu etkenlerin birçok yerde tümünün görülmesi üzerine, XX. yy. Avrupa tarihinin en önemli göç hareketlerinin biri başlamış oldu.¹⁸⁵

1912- 1913 Balkan Savaşı sonrasında Osmanlı Devleti'nin Doğu Trakya dışındaki Rumeli toprakları Sırbistan, Karadağ, Romanya, Bulgaristan ve Yunanistan arasında paylaştırılırken Ege Makedonya'sı, Girit, Midilli, Limni, Sakız adaları Yunanistan sınırları içine dâhil olmuştur.

Bu savaşlar sırasında 1.000.000'un Üzerinde nüfus, yerlerinden ayrılarak Osmanlı Devleti'ne sığınmış, göç eden nüfusun yarısı göç ederken göç yollarında saldırılardan, hastalıktan ve açlıktan yaşamını yitirmiştir. 20.000 civarında Türk Yunanistan'a katılan yeni toprakları terk ederek, Osmanlı Devleti'ne sığındı. Balkanlarda yeni kurulan devletler milliyetçilik anlayışıyla hareket ederek, tek dinli ve homojen bir ulus oluşturmak maksadıyla Müslümanları göçe zorladılar. Bu politikayı uygulayan devletlerden biri de Yunanistan oldu. Yunanistan ele geçirdiği bölgelerde Müslümanları arındırma maksadıyla gerçekleştirdiği politika ile Müslümanlara uyguladığı baskı ve şiddet Müslümanları bulundukları yerden göçe zorladı.¹⁸⁶

Peyam gazetesinde yer alan haberde; *Selanik ve civarı ahali islamiyesi Yunanistan hükümeti tarafından icra edilmekte olan tazyikten dolayı hicrete başlamışlardır. Evvelce ahali islamiyesinden 850 kişi şehrimize gelmek üzere vapurla Selanik'ten hareket etmişlerdir.*¹⁸⁷

Bu sürece kadar Osmanlı devleti bu hareketleri olağan sayar, lafla protesto eder, notalar verir ve işi daha da ileri götürmezdi. Bu sefer de Osmanlı Devleti'nin bu şekilde tavır takınması beklenilmiştir. Ancak, Osmanlı devleti farklı bir tavır almıştır. Yerlerinden yurtlarında baskı ve şiddete uğrayan Makedonya Türklerini, Trakya'da ve Batı Anadolu kıyılarında bilhassa Ege adaları karşısındaki bölgeler bulunan Rumların yerlerine yerleştirmek ve bu sayede Trakya ve Anadolu'yu ileride fitne ve fesattan korumak düşüncesi

¹⁸⁵ AĞANOĞLU, H. Yıldırım, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makus Tarihi Göç**, Kum Saati Yay., Kasım 2001, İstanbul, s. 61.

¹⁸⁶ BİBER ERAY, Tuğba, XX. Yüzyılda Yunanistan'dan Türk Göçleri, **XX-XXI. Yüzyılda Türk Dünyasında Sürgün ve Göç**, İstanbul, 2015, s. 305.

¹⁸⁷“Müslümanların Muhacereti”, **Peyam**, 22 Nisan 1914, s. 3.

hükümetin aklına gelmektedir. Bu esnada, Osmanlı ülkesinde bulunan bir kısım Rumlar göçe başlamışlardı.¹⁸⁸

Osmanlı Hükümeti'nin yetkilileri, kitleler halinde yerlerinden yurtlarından kovulan Müslüman Türklerin durumuna çare ararken, Rumları göndermek akıllarına geliyordu. Fakat Rumlar, Müslüman Türklerin bıraktıkları verimli arazilere gitmek için zaten bulundukları yerleri terk etmeye başlamışlardı.

Peyam gazetesinde yer alan habere göre, Yunan Hükümeti Trakya'dan yapılan göç konusunu görüşmüş ve Yunan Hükümeti Bab-ı Ali'nin bu politikasını eleştirerek bu durumun en kısa zamanda düzeleceğini ümit ettiklerini bildirmiştir.¹⁸⁹

Makedonya'dan göçe mecbur bırakılan Türklere karşılık, Trakya ve Anadolu'dan Rumların göçe başlaması Yunanistan'ı şaşırtmıştır. Osmanlı Devleti'nin büyük devletlerden çekineceği, Rumların göçlerini engelleyeceği düşünülmüştü. Ancak, Osmanlı Devleti'nin alışılmış yolu bırakması Yunanistan'ı tedirgin etmiştir. Müslümanlara uygulanan baskıları görmezden gelen Yunanistan, Rumların göçlerine Osmanlı Hükümeti'nin ses çıkarmaması karşısında harekete geçip Avrupa'yı ayaklandırmaya kalkışmış ve bu işte de başarılı olmuştur.

Bu olaylara, Osmanlı Hükümeti'nin Ege adaları içinde büyük devletlerce verilen kararı kati bir şekilde reddetmesi de eklenince gergin bir durum oluşmuştur. Her an bir Osmanlı- Yunan savaşının patlak vermesinden korkulmuştur.¹⁹⁰

Her iki devlet uyguladıkları politikalarına son verilmesi için diplomatik çözümler aramıştır. Yunan Hükümeti ile İttihat ve Terakki Hükümeti arasında Rumeli'deki Müslümanlarla Ege bölgesindeki Rum Ortodoksların mübadelesi için ön görüşmeler yapılmış, fakat görüşmeler daha sonra 1914 Haziran ortalarına kadar çok gergin olsa da zamanla biraz durulacak, fakat genel savaşın başına kadar mesele çözülemeyecektir.¹⁹¹

¹⁸⁸ HALAÇOĞLU, Ahmet, **Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1913)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995, s. 26-27.

¹⁸⁹ "Trakya Muhacereti ve Yunanistan", **Peyam**, 1 Mayıs 1914, s. 2.

¹⁹⁰ BAYUR, Yusuf Hikmet, **Türk İnkılabı Tarihi**, C.,2 . Kısım, 3, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, s. 251-252.

¹⁹¹ BİBER ERAY, Tuğba, 20.Yüzyılda Yunanistan'dan Türk Göçleri, **XX-XXI. Yüzyılda Türk Dünyasında Sürgün ve Göç**, İstanbul, 2015, s. 307.

Sabah gazetesinde Selanik'ten Jön Türk'e bildirildiğine göre, ekim, kasım, aralık ve ocak ayları süresince Sırp'ların işgalinde bulunan yerlerden 45 bin, Bulgarların işgalinde bulunan yerlerden 38 bin, Yunan işgalinde bulunan yerlerden ise 15.500 muhacir Osmanlı topraklarına göç etmiştir. Şubat ayı süresince Bulgar arazisinden 17.400, Sırp arazisinden 14.700, Yunan arazisinden 14.900 Müslüman muhacir gelmiştir.¹⁹²

2.2.1. Müslüman Türk Nüfusunu Göç Ettirmek İçin Yapılan Baskılar

Yunanistan, Balkan savaşları sonunda ele geçirdiği yerlerde yaşayan Müslüman nüfusu azaltmak için Türkleri göçe ve din değiştirmeye zorlamıştır. Direnenlere karşı ise çeşitli şiddet ve eziyetlerde bulunmuştur. Dönemin gazeteleri bu konuda bizi aydınlatacak olayları sayfalarına taşımıştır. **Sabah**, **Peyam** ve **Tasvir-i Efkâr** gazetesinde yer alan haberlerde bu baskı, şiddet ve zorla göçe mecbur edilmeleri ile ilgili hususlar göz önüne serilmektedir.

Tasvir-i Efkâr gazetesinde yer alan habere göre Yunanistan'da bulunan Müslüman Türklere baskı yapılmaktadır ve yalnız bir hafta içinde 8000 Müslüman Türk Selanik'ten göç etmiştir. Ayrıca, Selanik hapishanelerinin Müslüman Türklerle dolduğu, Sizroz'daki Müslüman mekteplerinin Yunan mekteplerine dâhil edildiği, camilerin de tahrip edildiği yazılmaktadır.¹⁹³

Sabah gazetesinde yer alan haberde de Trakya'da kendi istekleri ile göç eden 15-20 bin Rum'un göçü üzerine Yunanistan'ın sert bir tutum takındığı, ancak 350 bin Müslümanın vatanlarından baskı ve şiddete maruz kalarak kovulması hakkında ise sesini çıkarmadığı bildirilmiştir.

Bir başka habere göre ise Selanik'ten Kalkış'a geri dönen Rukiye Hanım, evini ve biri 80 diğeri 90 dönümlük iki parça arazisini, Yunan Hükümeti tarafından zapt edilerek başkalarına icar verilmiş bir vaziyette bulmuştur.

¹⁹² "Selanik Ahvali", **Sabah**, 11 Nisan 1914, s. 2.

¹⁹³ "Arazi-i Metrukede Müslümanlar", **Tasvir-i Efkâr**, 5 Nisan 1914, s. 3.

Yine Karaca Ova’da 30 bin Müslüman, Yunan zulmüne dayanamayarak yaşlılarla birlikte göç etmek zorunda kalmıştır.¹⁹⁴

Kavadar köyünün bütün halkı harp esnasında Selanik’e göç etmiştir. Bunlar daha sonra köylerine döndüklerinde yerlerinin Rum muhacirler tarafından zapt edildiğini görmüşler. Vodine kazasına tabi Alof (elof) Köyünün mera ve ormanları Yunan Hükümeti tarafından zapt edilmiş ve ora halkı mallarını mülklerini bırakarak göçe mecbur bırakılmıştır.¹⁹⁵

Bu sırada İtalyan bandıralı bir vapurla Selanik’ten 170 aile gelmiştir. Hükümet bu muhacirleri Edirne Vilayeti’nde iskân etmek niyetindedir. 20 kadar ailede de Bursa Vilayeti’ne gönderilmiştir. Gelen bu ailelere göç etme sebepleri sorulduğunda verdikleri cevap şu şekilde olmuştur:

“Biz Kumaryan, Hemdos, Yeniköy, Tolyan, Ormanlı, Köprübaşı ve Sakıfça köylerinde yaşamaktaydık. Yunan Hükümeti eşyalarımızı satmamıza müsaade etmedi ve bizler de bu eşyaları bırakarak göç ettik. Bizleri göçe iten sebep, hükümetin baskıları ve Giritli Jandarmalar olmuştur. Giritliler ve yerli Yunanlılar camilerimizi tahrip ettiler, ateşe verdiler, camileri kiliseye çevirdiler ve bizlere baskı uyguladılar.”¹⁹⁶

Bütün bunlara ek olarak Selanik ve civarında 850 Müslümanın daha hicret etmek üzere olduğu İstanbul’a bildirilmekteydi.¹⁹⁷

Tasvir-i Efkar gazetesinde ise Makedonya’da Yunan baskılarına tahammül edemeyerek Osmanlı Devleti’ne göç eden Müslüman Türk muhacirlerin sayısı 300.000’e yaklaşmakla birlikte hemen hemen her gün 8-10 vapurun daha gelmekte olduğu yazılmıştır.¹⁹⁸

Bab-ı Ali’ye, Makedonya’da bulunan Müslümanların durumuyla ilgili ulaşan haberlerde de her geçen gün şiddet ve baskıların kabul edilmez bir hal aldığı yazmaktadır. Ayrıca, Müslümanların kişiliklerine, namuslarına, mal ve mülklerine, evlerine saldırılmakta,

¹⁹⁴ “Makedonya İslamları”, **Sabah**, 29 Mayıs 1914, s. 2.

¹⁹⁵ “Makedonya İslamları”, **Sabah**, 3 Mayıs 1914, s. 3.

¹⁹⁶ “Makedonya Muhacirleri”, **Sabah**, 18 Nisan 1914, s. 2.

¹⁹⁷ “İslam Muhacirleri”, **Sabah**, 23 Nisan 1914, s. 2.

¹⁹⁸ “Müslüman Muhacirler”, **Tasvir-i Efkar**, 26 Nisan 1914, s. 3.

tahrip edilmekte, dini inançlarına saygı duyulmamakta ve her türlü saldırı ve kötü muamele yapılmakta olduğu haberleri gelmektedir.

Hudut köylerinde bulunan ve Karaca Kazası'na tabi 40 fazla Müslüman hanesi gezici Yunan askerlerinin ziyaretlerine maruz kalmaktadır. Bu askerler köylülerin evlerinde kalıyor, köylülerin hesabına karınlarını doyuruyor, köyden gitmeden ellerine geçen ne varsa tavuk, mobilya vesair erzağı beraberlerinde götürüyorlardı. Köylülerin misafirperverliğine rağmen kadınlara saldırılmakta ve dayak atmaktaydılar. Bu ziyaretler 24 saatte bir olmakta ve bu muameleler Müslüman köylülerin tahammüllerinin son haddine getirmiş ve bu köylüler bu sebeple göç etmeye başlamışlardır.¹⁹⁹

Ayrıca, Demirhisar çevresindeki iki köyde bulunan Müslümanlar memleketlerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Yine Makedonya'da bulunan Müslümanlar, jandarma ve Rumların baskılarıyla karşı karşıya kalmışlar. Bunlar bu tür faaliyetlerini Yunan Hükümetinden aldıkları destekle gerçekleştirmektedirler.²⁰⁰

Peyam gazetesinde yer alan haberde, Yunan askerlerinin Selanik'i işgali sırasında bu şehirde 10 Müslüman muhacir yaşamaktaydı. Yunan- Bulgar muharebesinden sonra Selanik, Drama ve Kavala'daki Müslüman muhacirlerin sayısı 75 bine dayanmıştır. Bu muhacirlerden 34.364 bini göç etmiş geri kalan ise vatanlarına dönmüşlerdir.²⁰¹

Selanik'te meydana hiçbir sebep yokken bazı Müslümanlar hapsedilmektedir. Tüccar halktan Hacı Abdullah ve biraderi Hacı Hakkı Efendiler Müslüman cemaatlerin azalarından olunduğu bilindiği halde hapsedilmişlerdir. İslam cemaati reisi müftü efendinin müracaat ve teşebbüslerine rağmen hapiste tutulmuşlardır. Hatta bunlar Karaferya Hapishanesine nakledilmişlerdir.²⁰²

Tasvir-i Efkâr gazetesinde yer alan haberde bu baskı ve şiddet olaylarının ortaya çıkışı ile ilgili; "bu şiddet ve baskıların birincisi doğrudan doğruya Rum köylüler ve

¹⁹⁹ "Muhtıra Takdimi", **Sabah**, 3 Mayıs 1914, s.5.

²⁰⁰ "Müslüman Muhacirler", **Tasvir-i Efkâr**, 3 Mayıs 1914, s.2.

²⁰¹ "Makedonyalı Müslüman Muhacirler", **Peyam**, 4 Mayıs 1914, s.1.

²⁰² "Müslüman Muhacirler", **Peyam**, 6 Mayıs 1914, s.2.

muhacirler tarafından gerçekleştirilen baskı, kötü muamele; diğeri de hükümetin memurları tarafından gerçekleştirilen baskılar.” denmiştir.

Ayrıca, bütün bu şiddet ve baskıların sebebinin Müslümanları göçe zorlamak, Rum muhacirlerine Müslümanların arazi ve emlakinin vermesi olduğu yazılmıştır.²⁰³

Tasvir-i Efkâr gazetesinde yer alan diğeri bir habere göre, Kavala’da bulunan Müslümanlara da Yunanlılar tarafından uygulanan kötü muamele haddini aşmış, bura Müslümanlarının durumu giderek kötüleştiğinden göçe mecbur kalmışlardır.²⁰⁴

Sabah gazetesinde “Yunanistan’daki Ahali-i İslamiye” başlıklı yazıda Müslümanlara yapılan baskılar şu şekilde anlatılmaktadır: “Huduttaki Müslüman köylülerine her türlü baskı yapılmakta, çocukların canına kasdedilmekte, kadınların ırzına geçilmektedir. Yunanlıların ölümlere bile merhameti yoktur. Ölümler mezarlarından çıkartılarak ulu orta yere atılmakta, camiler tahrip edilmekte, yakılıp yıkılmaktadır. Bütün bunları, Yunan Hükümeti’nin haberi dâhilinde Trakya’dan Yunanistan’a gelen Rumlar yapmaktadır”

205

Yunanistan’ın baskılarından dolayı göç eden Selanik ve civar yerlerde yaşayan 1200 Müslüman, Selanik’ten vapurla Anadolu’ya gelmişlerdir.²⁰⁶

Makedonya’da Yunanlılar tarafından Müslümanlara yapılan baskı ve şiddet olayları ve göçün araştırılması için Dışişleri Bakanlığı, Atina Sefiri Galip Kemal Bey’e talimat verilmiş. Verilen talimat üzerine Selanik ve Viyana Şehbenderleri bu konuyu araştırarak neticeyi sefire bildirmişler. Hazırlanan raporu Galip Kemal Bey, Dışişleri Bakanlığına göndermiştir. Raporların içeriğinde Müslümanların yaşadığı sıkıntılar, baskılara ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir²⁰⁷

Sabah gazetesinin Anadolikos Tahidromos gazetesinden aldığı habere göre; Bab-ı Ali Atina sefiri Galip Kemali Bey’den Makedonya’daki Osmanlı konsoloslarından alınan bilgiye dayandırılarak gönderilen rapor üzerine, büyük devletler nezdindeki süfera-yı

²⁰³ “Makedonya’da Yunan Mezalimi”, **Tasvir-i Efkâr**, 3 Nisan 1914, s. 2.

²⁰⁴ “Fevkalade Neler Oluyor?”, **Tasvir-i Efkâr**, 11 Nisan 1914, s. 4.

²⁰⁵ “Yunanistan’ın Ahaliyi İslamiye”, **Peyam**, 27 Nisan 1914, s. 2.

²⁰⁶ “Muhacirin İslamiye”, **Peyam**, 1 Mayıs 1914, s. 4.

²⁰⁷ “Galip Kemal Beyin Raporları”, **Peyam**, 29 Nisan 1914, s. 2.

ecnebiyeye talimat vermiş ve Makedonya'daki Müslümanlara yapılan baskılardan dolayı Yunanistan protesto edilmiştir.²⁰⁸

Bu arada, Makedonya ve Epir'de yaşayan Müslümanların durumu ve maruz kaldıkları kötü muamele hakkında Osmanlı Devleti (Bab-ı Ali) tarafından büyük devletlerin elçilerine durumu içeren bir muhtıra gönderilmiştir.²⁰⁹

İncelemelerini sürdüren Galip Kemali Bey de Makedonya havalisine dair yeni bir rapor hazırlayarak Bab-ı Ali'ye göndermiştir. Bunu dikkate alan Osmanlı Hükümeti büyük devletler nezdindeki elçilerine konuyla ilgili yeni talimatlar göndermiştir.²¹⁰

Diğer taraftan, Makedonya Müslümanlarının durumlarını dikkate almak için büyük devletlerin elçilerine ikinci bir muhtıra daha verileceğini **Osmanicher Lloyd** yazmaktaydı. Bab-ı Ali muhtıra içeriğini Osmanlı elçilerine göndermiş ve elçiler bu muhtıra içeriğini bulundukları yerin kabinelerine göndermişlerdir.

İki muhtıranın gönderilmesinin ardından Galip Kemali Bey Yunan kabinesi nezdinde girişimlerde bulunmuş ve Osmanlı şebkenderlerinden alınan raporlara dayanılarak Makedonya Müslümanlarının maruz kaldıkları şiddet ve baskılar protesto edilmiştir. Yunan Hariciye Nazırı Esterait ise gerçeklerin mahallinde araştırılması için muhtelit bir komisyonun oluşturulmasını teklif etmiştir. Galip Kemal Bey ise olayın ortada olduğunu söyleyerek komisyon oluşturulma teklifini protesto etmiş ve bu baskılara son verilmesi talebinde bulunmuştur.²¹¹

Ayrıca, Bab-ı Ali tarafından Yunan Hükümetinin Makedonya'daki Müslümanlar hakkında ittihaz ettiği hareketlere karşı büyük devletler nezdinde vuku bulan itirazı üzerine büyük devletler, Atina hükümeti ile münasebete geçmişlerdir.²¹²

²⁰⁸ "Yunanistan' Protesto", **Sabah**, 29 Mayıs 1914, s. 2.

²⁰⁹ "Muhtıra Takdimi", **Sabah**, 3 Mayıs 1914, s. 5.

²¹⁰ "Osmanlı- Yunan Münasebeti", **Sabah**, 6 Mayıs 1914, s. 1.

²¹¹ "Muhtıra Takdimi", **Sabah**, 7 Mayıs 1914, s. 2.

²¹² "Osmanlı- Yunan Münasebeti", **Sabah**, 8 Mayıs 1914, s. 2.

Öte yandan, **Peyam** gazetesinde yer alan bir habere göre ise Galip Kemal Bey, gerek Yunan gerek Türk gazetelerinin muhaceret meselesine dair haberleri abartarak anlatmakta olduklarını ve halkı galeyana getirdiklerini **Tahidros** gazetesi muhabirine söylemiştir.²¹³

Bu sırada, Makedonya Müslümanlarının durumunu, Yunan memurları tarafından uygulanan baskıları ve göçün sebebini araştırmak için Atina elçisi Galip Kemal Bey Selanik’e, daha sonra da Siroz’a giderek birçok köyü ziyaret etmiştir.²¹⁴

Galip Kemal Bey, Makedonya’da gerekli incelemeleri yaptıktan sonra İstanbul’a gelerek inceleme raporunu Bab-ı Ali’ye sunmuştur.²¹⁵

Galip Kemal Bey’in raporlarında Müslümanların durumu şu şekilde anlatılmaktaydı: “Zabıta ve jandarmalar eşliğinde Rum muhacirler tarafından Müslümanların evleri baltalarla kırılarak açılmakta, kadınlar ve çocuklar saçlarından tutularak sokağa atılmakta, eşyalar pencereden atılmakta, daha nice kötü muameleler yapılmaktadır.”

Galip Kemal Bey görüştüğü Müslümanlara bu durumun sebebini sorduğunda ise “Bizi buradan gönderip Trakya’dan gelen Rumlara yer açmak isteniyor.” şeklinde bir cevap almıştır.

Ayrıca raporda Jandarma tarafından Köylülerin paralarına el konulduğu ve köylülerin darp edilmekte olduğu yazılmaktadır. Müslümanlar şikâyetle bulunduğu halde şikâyetleri neticesiz kalmış, yine mallarına mülklerine el konulmuş, köylüler silah saklıyor bahanesi ile darp edilmiştir.²¹⁶

Galip Kemal Bey, Hariciye Nazırı Estarait ile görüşmüş ve ardından Venizelos ile görüşerek Makedonya Müslümanlarının maruz kaldıkları baskılara değinerek bunun sonlandırılması talebinde bulunmuştur.²¹⁷

²¹³ “Galip Kemal Bey’in Beyanatı”, **Peyam**, 6 Haziran 1914, s. 1.

²¹⁴ “Galip Kemal Bey”, **Peyam**, 7 Haziran 1914, s. 2.

²¹⁵ “Galip Kemal Bey”, **Sabah**, 8 Haziran 1914, s. 2.

²¹⁶ “Makedonya’da Müslümanların Hali”, **Sabah**, 13 Haziran 1914, s. 1.

²¹⁷ “Galip Kemal Bey”, **Sabah**, 15 Haziran 1914, s. 1.

Galip Kemali Bey'in Yunan Hariciye nazırı ile yaptığı görüşmede, nazır, Müslümanlara karşı yapılan baskıları kabul edip, bu tür baskıların önünü almak için gerekli tedbirleri alacağını belirtmiştir. Buna rağmen Yunan baskıları devam etmiştir.²¹⁸

Sabah gazetesinde yer alan habere göre Yunanistan tarafından Osmanlı hükümetine cevaben bir nota gönderilmiştir. Haberde, notanın dostane bir şekilde yazılmış olduğu, Yunanistan Osmanlı Hükümetinin itti haz edilen tedbirinden memnun olduğu bildirilmekte ve Devlet-i Aliye'nin yanlış malumat aldığı belirtilmektedir.

Mezkûr notada şöyle denilmiştir: “Yunan Hükümeti, Müslümanların göçünü engellemek için kötü muamele ve şiddet uygulamamakla beraber elinden gelen gayreti de göstermektedir. Muhacirler, yerlerinden ayrılmakta serbest bırakılmak şartıyla Yunanistan muhacirlerin mübadelesini kabul eylemektedir. Yunanistan Osmanlı Hükümeti'nin isteklerine karşı sözünde durarak iki hükümet arasındaki münasebeti ihlale meydan vermeyecek bir surette hareket edeceğini ümit etmektedir.”²¹⁹

Sabah gazetesinde yer alan Herinos gazetesinin haberine göre, Yunanistan'ın notaya cevabı Bab-ı Aliye gönderilmiş ve içeriği hakkında şunlar yazılmıştır: “Yunan Hükümeti cevabında, hicret eden ahalinin mübadelesini kabul etmekte, fakat bu hususun muhacirlerin isteğine bırakılması şartını ileri sürmekte ve bunun için muhtelit komisyonlar oluşturulmasını ve muhacirlerin Yunanistan'da kalmak mı yoksa memleketlerine dönmek mi istediklerinin sorulmasını talep etmektedir. Muhtelit komisyonlar emval ve emlakin kıymetini takdir ve tahmin edeceklerdir”²²⁰

2.2.2. Türkiye Rumları'nın Muhacereti

Birinci dünya savaşından önce, sadece Yunanistan'ın idaresine giren Trakya, Makedonya ve Epir'den Osmanlı ülkesine 200 binden fazla Türk göçmen geldi. Makedonya'dan Türklerin göç ettirilmesi ve baskılara maruz bırakılması Osmanlı ülkesinde

²¹⁸ SEZGİN, İbrahim, **Balkan Savaşı Sonrası Yunanistan'ın Soydaşlarımıza Karşı Sürdürdüğü Politika**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yay., Yıl: 20, S.,38, Şubat 1995, s. 110.

²¹⁹ “Yunan'ın Cevabı”, **Sabah**, 27 Haziran 1914, s. 1.

²²⁰ “Cevab-ı Nota”, **Sabah**, 28 Haziran 1914, s. 1.

tepkilere neden oldu. Bunun üzerine Talat Bey de Balkan Harbinde ihanetleri görülen unsurları memleketten temizlemeyi ön plana aldı.²²¹

Müslüman muhacirlerin zorla göçe mecbur bırakılmalarına karşılık Rumların gönderilmesine karar verildi. Ancak, Türkiye'nin çok da müdahalesine gerek kalmadan Rumlar kendi istekleri ya da Yunanistan'ın el altından Rumlara Müslüman muhacirlerin bıraktıkları yerleri vereceği vaadi karşısında Rumlar göçe başladılar. Yunanistan başta Balkanlarda Müslüman muhacirlerin bıraktıkları yerlere Rum nüfusunu yerleştirerek sayılarını arttırmayı amaçlamıştı. Ancak, göç eden Rumların sayısı beklenilenden fazla olunca Yunanistan tepki göstermiştir. Çünkü Yunanistan, Ege ve Trakya'da da Rum nüfusunun varlığını korumasını istiyordu. İşte Rum nüfus göçünün her geçen gün artması karşısında Yunanistan büyük devletler nezdinde tepki göstermiştir.

Sabah gazetesinde yer alan haberde Türkiye'den göç eden Rumlar meselesi, Rum Patrikhanesini endişelendirmiştir. Rumca gazetelerde okunduğuna göre patrik efendi başkanlığında bir toplantı yapılmış, bu toplantıda olay yerini incelemek için gönderilen heyetin gönderdiği raporlar incelenmiştir. Raporlar incelendiğinde göçün cereyanının Lüleburgaz ve Kırkkilise civarında yoğunlaştığı, oranın mahalli memurlarının patrikhane memurlarını tanımadıklarını ve heyetin seyahati engellendiği, göçün engellenmesine müsaade etmedikleri yazıyordu. Heyet, Osmanlı hükümetinden bu heyetin tanınmasını ve göçün engellenmesi hususunda patrikhane heyetine yardımcı olunması talebini telgrafla bildirmişlerdir.²²²

Patrikhane heyeti, Dâhiliye Nazırı Talat Bey ile görüşmüş Talat Bey göçün engellenmesi için tedbir alınacağını beyan etmiş, heyetin huzurunda Mülkiye Müfettişi Arif Beyi, çağırarak adı geçen yerlere (Tekfurdağı, Erikli, Trakya'ya) yola çıkarak incelemelere başlanmış, vazifelerinde usulsüz davrananlara karşı azledilmesi emrini vermiştir.²²³

Patrikhaneden gönderilen Heyet-i Mahsusa'nın göçü engelleme çalışmalarına rağmen Rumlar Yunanistan'a gitme konusunda ısrar etmişlerdir.²²⁴

²²¹ HALAÇOĞLU, Ahmet, **Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1913)**, Türk Tarih Kurumu, 2. bs, 1995, Ankara, s. 25-28.

²²² "Türkiye Rumlari", **Sabah**, 16 Nisan 1914, s. 2.

²²³ "Rum Muhacirleri", **Sabah**, 18 Nisan 1914, s. 2.

²²⁴ "Rum Muhacirleri", **Peyam**, 21 Nisan 1914, s. 3.

Tasvir-i efkâr gazetesinde yer alan haberde, Edirne Vilayetinden Rumların göç etmesinin altında propagandacıların tahriklerinin olduğu yazmaktaydı.²²⁵ **Osmanischer Lloyd**'ın haberinde, Trakya Rumlarının göçünü Yunanistan'ın tahrikleri sonucudur diye yazmıştır. Yunanistan, Osmanlı Devleti'nde ve Rusya'da yaşayan Rumları Makedonya'ya çağırıyordu. Trakya Rumlarının Balkan savaşlarındaki itaatsiz tutumları karşısında Müslümanlar tarafından bunlara boykot yapılması Trakya Rumlarını göçe teşvik etmiştir. Ancak, hükümet bu göçün önünü almak için elinden gele çabayı sarf etmektedir diye yazmaktaydı.²²⁶

Türkiye Rumlarının Muhacereti konusunda Dâhiliye Nazırı Talat Bey bir beyanatta bulunmuştur. Bu beyanatta Rum İli'nde Rumlara baskı yapılıyor diye birçok şeyler söylendi. Ancak, bu söylenenler doğru değildir. Sözlerine şu şekilde devam etmiştir. Trakya'da Rumlar huzur içinde yaşıyorlardı, göç etmek akıllarına bile gelmiyordu. Fakat Balkan Savaşı sonrasında bu Rumlar arasında bir propaganda başladı. Makedonya'nın verimli toprakları ve Müslüman muhacirlerin oralardan göç ettirilmesiyle boşalan alanlara gitmek istediler. Gittikleri yerlerde ise gayet ucuz bir fiyat ile birtakım arazi ve mesken elde ettiler. Göç giderek artmış; ancak, bu göç olayında memurların bir kabahati yoktur. Göç etmek isteyen Rumların kendisidir. Bunda propagandacı Rumların tesiri büyüktür. Bu propaganda Trakya ile sınırlı değildir. Anadolu'da ve bilhassa Trabzon Vilayeti'nde de aynı durum söz konusudur demiştir.²²⁷

Osmanischer Lloyd'ın haberinde muhabirlerinden biri Trakya Rumlarının göçü hakkında Osmanlı Devleti'nin ileri gelenleri ile görüşmüştür. Bu zat göç Yunanistan'ın kışkırtmaları ile yapılmaktadır. Yunanistan Makedonya'da nüfusunu artırma amacındadır. Bir savaş olursa Makedonya'da Müslümanların olmamasını tercih etmektedir. Bu sebeple Yunan arazisinden Müslümanları göçe zorlayıp Türkiye Rumları ile bu boşluğu doldurmaya çalışmaktadır. Patrikhane ise göçü engellemek istiyor, çünkü bu göçle gelir kaynağını kaybedecektir. Fakat Yunan Hükümeti patrikhanenin menfaatini pek de dikkate almıyor diye açıklamada bulunmuştur.²²⁸

²²⁵ "Rumlar Niçin Muhaceret Ediyor", **Tasvir-i Efkâr**, 18 Nisan 1914, s. 1.

²²⁶ "Türkiye Rumları", **Sabah**, 18 Nisan 1914, s. 2.

²²⁷ "Türkiye Rumlarının Muhacereti", **Peyam**, 25 Nisan 1914, s. 3.

²²⁸ "Türkiye Rumlarının Muhacereti", **Sabah**, 23 Nisan 1914, s. 2.

Tasvir-i Efkar gazetesinde Venizelos'un ihaneti başlıklı yazıda şunlar yazmaktaydı: Venizelos'un muhalifleri öteden bu yana birçok hata yaptığı hususunda eleştirmekte, şimdi de işgal ettiği adaları elinden kaçıracağı endişesi duymaktaydılar. Muhalefet, Meclis-i Mebusan'da etkili olmaya başladığı ve harp gemileri siparişinde Venizelos'un ihmalinin olduğu konusunda eleştiriyorlardı. Ayrıca Türkiye'nin sipariş ettiği gemilerin kısa süre sonra alıp donanma yönünden güçleneceği endişesi vardı. Mecliste bu tartışmaların etkisini azaltmak isteyen Venizelos ortalıkta iş yapar görünmeye çalışıyor diye yazmaktaydı.

Haberin devamında Venizelos Türkiye'deki Patrikhaneye emirler yağdırdı. "Rumları göçe teşvik ediniz. Rumlara baskı yapılıyor diye yaygara çıkartınız diyordu. Venizelos bu şekilde davranarak Avrupa'yı aldatarak adalar meselesi hakkında devletlerden destek görürüz ve Türkiye'yi fena duruma düşürürüz düşüncesindeydi diye yazmaktaydı. Diğer taraftan da Atina ajansı Avrupa'ya her gün binlerce telgraf yağdırıyordu. Edirne'de, Çatalca'da, Anadolu'da, kısaca Rum bulunan her yerde Hristiyanlar katlediliyor, emlak ve arazileri ellerinden alınıyor diye uydurma haberler gönderiyor. Nitekim Venizelos bu şekilde Avrupa'yı aldatmayı başarmıştı diye haberinde yer vermiştir.²²⁹

Rum Patrikhanesinden gelen haberlere göre, şimdiye kadar Türkiye'den göç eden Rumların sayısı 80 bini bulmuştur. Bu muhaceret genelde Uzunköprü, Silivri, Malkara, Keşan, Midye, Kırkkilise gibi civar yerlerden olmuştur.²³⁰

Sabah gazetesinde yer alan haberde Yunan elçisi Mösyö Panas Bab-ı Ali'ye gelerek sadrazam paşa ile görüşmüş, İzmir'de bulunan Yunanlıların kovulmalarından ve Trakya Rumlarının muhaceretinden şikâyet etmiştir. Sadrazam ise bu konuda gerekli tedbirlerin alınacağını gerekirse Dâhiliye Nazırı Talat Beyi Edirne'ye göndereceğini beyan etmiştir.²³¹

Yunanistan büyük devletlere müracaat ederek, Düvel-i Mezkure'nin Türkiye Rumları lehinde Osmanlı Hükümeti'ne müdahale de bulunması talebinde bulunmuştur.

²²⁹ "Venizelos'un Hilesi", **Tasvir-i Efkar**, 3 Temmuz 1914, s. 2.

²³⁰ "Muhacirlerin Miktarı", **Sabah**, 24 Nisan 1914, s. 2.

²³¹ "Mösyö Panas'ın Müracaatı", **Sabah**, 24 Nisan 1914, s. 2.

Büyük devletler Yunanistan'ın bu talebine cevaben Rumların göçünün durdurulması olayına son verilmesi hususunda Bab-ı Aliye teşebbüste bulunacaklarını bildirmişlerdir.²³²

Sabah gazetesinde yer alan haberde Dâhiliye Nazırı Talat Bey inceleme faaliyetlerini yürütmeye devam etmekle birlikte Rumların muhaceretini engellemeyen, görevlerini kötüye kullanan memurları azletmiştir. Azledilenler Foça, Biga, Ayvalık kaymakamları ve iki adliye müdürüdür. Bunların yanında 40 kişi daha mahkemeye sevk edilmiştir diye beyan eylemiştir.

Talat Bey ve Vali Rahmi Bey, Foça'da inceleme gezilerini sürdürürken bir mektup ele geçirmişlerdir. Makedonya'dan Gönderilen bu mektup, Rumları muhacerete teşvik ediyordu.²³³

İzmir'de bulunan Talat Bey, Sadaret makamına bir telgraf göndermiş. Bu telgrafta Rumların göçü esnasında bıraktıkları malları yağma eden ve bölgede asayiş ve emniyeti sağlamayı ihmal eden 47 kişinin 3 seneden 56 seneye kadar Divan-ı Harpte cezalandırıldıklarını bildirmiştir.²³⁴

Talat Bey tarafından gönderilen başka bir telgrafta, Burhaniye ve Ayvalık civarında inceleme yapma görevi verilen Mustafa Reşid Bey'den alınan bilgiye göre, Ayvalık'ta sükûnet ve asayişin bulunduğu bildirilmekteydi.²³⁵

Edirne'de inceleme yapmak üzere gönderilen Ali Seydi Bey, Dâhiliye Nezareti'ne bir rapor göndermiş ve bu raporda Türkiye'de muhaceretin önü alındığı ve her tarafta asayişin sağlandığı bildiriliyordu.²³⁶

Sabah gazetesinde, Talat Bey'in Telgrafnamesi başlıklı yazıda; Dâhiliye Nazırı Talat Bey Çeşme'ye gitmiş yaptığı incelemede Çeşme ve civarda yaşayan Rumlar hiçbir baskı ile karşılaşmadığı halde korkularından göç etmişlerdir. Kasabada 13 aile ve 17 bey (?) kalmıştır. Bunlarla görüşülmüş, şikâyetleri olup olmadığı, hemşerilerinin hangi sebeple göç ettikleri

²³² "Yunanistan'ın Müracatı", **Sabah**, 29 Mayıs 1914, s. 2.

²³³ "Tedbir ve İcraat", **Sabah**, 17 Haziran 1914, s. 1.

²³⁴ "Talat Bey'in Telgrafnameleri", **Sabah**, 19 Haziran 1914, s. 2.

²³⁵ "Talat Bey'in Telgrafnameleri", **Sabah**, 21 Haziran 1914, s. 2.

²³⁶ "Türkiye Heyet-i Mahsusası", **Sabah**, 21 Haziran 1914, s. 2.

sorulmuştur. Kimsenin bir baskı yapmadığı hükümetin kalmaları isteğine rağmen göç ettiler cevabını almışlardır.²³⁷

Avrupa'yı çeşitli entrika ile yanına çeken Venizelos'un hileli siyasetini Avrupa anlamış, çünkü Avrupa elçilikleri vasıtası ile hakikatleri öğrenmiştir. Yunanistan'a Sulhun gerekliliği hususunda teşebbüste bulunmuşlardı. Osmanlı Devleti'nin Anadolu'ya ve Edirne'ye Tahkik Heyeti göndermeleri teklifinde bulunması Avrupalı devletler üzerinde tesir yaratmıştır.²³⁸

Büyük devletler Romanya ve Bulgaristan arasında olduğu gibi, Osmanlı Hükümeti ile Yunanistan arasında anlaşmazlığın çözümü için bir komisyon kurulmasını Osmanlı Devleti ile Yunanistan'a bildirmiş. Osmanlı Devleti ise verdiği yanıtta bu teklifi uygun bulmuştur.²³⁹

2.2.3. Osmanlı İmparatorluğu İle Yunanistan Arasındaki Mübadele Görüşmeleri

Tehcir, Yunanistan tarafından başlatılmakla beraber Osmanlı Devleti Makedonya'dan sürülen 240.000 Türk'e karşılık, Yunanistan'ın beklemediği şekilde Doğu Trakya ve Batı Anadolu'dan hemen hemen aynı oranda Rum nüfusu çıkarttı. Makedonya'dan kovulan Türklerin Trakya ve Anadolu'daki yerlerini almalarının önünü alamayacağını anlayan Yunanistan bu işi durdurmak için savaşı da göze alamayınca, anlaşmaya varmak zorunda kaldı.²⁴⁰

Dolayısıyla Yunanistan'ın başlatmış olduğu zorla göç ettirme politikası, Rumluk aleyhinde kendi çıkarları yönünden sıkıntıya girince Osmanlı Devleti ile anlaşma zarureti kendiliğinden doğmuş oldu.²⁴¹

İttihat ve Terakki'nin İzmir yönetimi sekreteri Mahmut Celal (Bayar) Bey ile Talat Paşa tarafından mübadele işi için özel olarak görevlendirilmişti. İttihat Terakki Hükümeti bu doğrultuda, Yunanistan'a Mayıs 1914'te Bulgaristan ile yapılan anlaşmadakine benzer bir

²³⁷ "Talat Bey'in Telgrafnamesi", **Sabah**, 21 Haziran 1914, s. 3.

²³⁸ "Kimseyi Aldatamadılar", **Tasvir-i Efkâr**, 3 Temmuz 1914, s. 2.

²³⁹ "Muhtelit Komisyon Teşkili", **Sabah**, 23 Haziran 1914, s. 1.

²⁴⁰ HALAÇOĞLU, Ahmet, **Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1913)**, Türk Tarih Kurumu, 2. bs., 1995, Ankara, s.25-28.

²⁴¹ BAYUR, Yusuf Hikmet, **Türk İnkılabı Tarihi**, C.2 Kısım 3, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, s. 251-260.

nüfus değişimi önerisinde bulundu. Yunan Hükümeti'ni bu öneriye zorlamak amacıyla, Ege kıyılarında ve Trakya'da yaşayan Rumlar Anadolu'nun iç bölgelerine gönderilmeye başlandı. Yunan Hükümeti ise bu öneriden dört gün sonra eşzamanlılık ve gönüllülük esası üzerinde durarak nüfus değişimine razı olduğunu açıkladı.²⁴² Fakat bu değişim konusu görüşülürken iki devletin düşünceleri konusunda ihtilaf yaşandı.

Bu ihtilaf konusunu gazeteler şu şekilde sayfalarında haber yapmışlardır;

Peyam gazetesinde Atina ajansının bildirdiği habere göre, Yunan Hükümeti Anadolu sevhilinde bulunan Rum firarilerinin yerlerine iadesi ile uğradıkları zararın karşılanması hususunda Osmanlı Hükümeti tarafından yapılan teklifi kabul etmiştir. Osmanlı topraklarını terk etmiş olan Rum muhacirlerine gelince; bunların Türkiye'de memleketlerine dönmek istedikleri takdirde Makedonya'dan hicret eden Müslümanlar ile Türkiye'den kaçan Rumların emlak ve emvalini mübadele etmek hususunda Osmanlı Hükümeti'nin teklifini de Yunanistan kabul etmiştir. Şayet mezkûr Rum muhacirleri tekrar Memalik-i Osmaniye'ye dönmek isterlerse Anadolu sevhilinde kalmış olan Rumlarla aynı hukuka tabi olacaklardır.²⁴³

Tasvir-i Efkâr gazetesi ise aynı haberi şu şekilde vermiştir. Yunanistan, Asya'yı Osmaniye ahalisinde kalmış olan Rum Muhacirlerinin yerlerine iadesi ve bunlara tazminat verilmesi karşılığında Bab-ı Ali tarafından sunulan teklifi kabul etmiştir.

Osmanlı toprağını terk eden Rum muhacirlere gelince, Yunan hükümeti Müslüman ve Rum ahalinin emlakının mübadelesi hakkında teklifini muhacirlerin Trakya'ya dönmek istemedikleri takdirde kabul ve tasvip eder.

Muhacereyn-i mezkure Trakya'dan avdet etmek istedikleri takdirde Asya-yı Osmani sevhilinde kalmış olan muhacirler ile aynı hukuka tabii olacaklardır.²⁴⁴

Yunanistan Bab-ı Ali tarafından dermeyan olunan mütalaalara verdiği cevapta mübadele esasını kabul ediyor. Mübadele esasının iki tarafça da kabul edilmiş olması

²⁴² KÜÇÜKER, Yüksel, Birinci Dünya Savaşı Döneminde Yaşanan Rum Göçü ve Kadük Bir Mübadele Girişimi, **Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History Of Turkish or Turkic** VOLUME 10/1 Winter 2015, Ankara-Türkey, s. 442.

²⁴³ "Muhaceret Meselesinin Tarzı halli", **Peyam**, 20 Haziran 1914, s. 1.

²⁴⁴ "Atina Ajansı Ne Diyor?", **Tasvir-i Efkâr**, 25 Haziran 1914, s. 2.

hususunun ardından artık bu mübadeleye dâhil olacak şahısların mal ve mülklerinin çokluğu ve hesaplarının rüeyatı için bir muhtelit bir Osmanlı-Yunan komisyonun teşkil olunmasını ve bunların nasıl çalışacağı esasları verilmiştir.²⁴⁵

Peyam gazetesinde yer alan **Tan** gazetesinin haberinde, Yunanistan Anadolu muhacirleri için Tazminat talep etmekte, ancak, Makedonya Müslüman Muhacirleri için Türkiye tarafından tazminat talebine karşı çıkıyor, diyor ki; Makedonya Müslümanları Osmanlı tebaasındandırlar vatanlarına dönmüşlerdir. O halde bu, Türkiye için tabi bir masraftır. Hâlbuki hicret eden Anadolu Rumları Yunan tebaası değildirler. Yunanistan topraklarında izdiham teşkil etmektedirler.²⁴⁶

Sabah gazetesinde yer alan haberde Yunan hükümeti göç etmiş olan ahalinin mübadelesini kabul etmekte, ancak, bu hususun muhacirlerin isteğine bırakılması şartını ileri sürmüştür ve bunun için muhtelit komisyonlar teşkil olunarak muhacirlerin Yunanistan'da mı kalmak yoksa memleketlerine dönmek mi istediklerinin sorulmasını talep etmiştir.²⁴⁷

Yunanistan tarafından büyük devletlere verdiği notada bu komisyonun büyük devletler tarafından gösterilecek üçüncü devletten olan bir zatın taht-ı riyasetinde bulunması bu meselelerde, reisin bir saffet-i hâkimiyetle vereceği oyla hal edilmesi düşünmekte olduğunu bildirmekteydi.²⁴⁸ Burada büyük devletler tarafından kontrolün önemli olacağı üçüncü taraf olan devlet ya da kişinin ilişkilerin gerginleşmesine engel olacağı düşünülmekteydi.

Tasvir-i Efkâr gazetesinde yer alan haberde oluşturulacak muhtelit komisyona hükümet-i saniye namına eski Atina elçisi Muhtar ve mülkiye müfettişlerinden Şükrü Bey memur edilmişlerdir.²⁴⁹

²⁴⁵ “Takas ve Mahsup”, **Tasvir-i Efkâr**, 28 Haziran 1914, s. 1.

²⁴⁶ “Taninin Sözleri”, **Peyam**, 22 Haziran 1914, s. 3.

²⁴⁷ “Cevab-ı Nota”, **Sabah**, 28 Haziran 1914, s. 1.

²⁴⁸ “Yunan’ın Devletlere Verdiği Nota”, **Tasvir-i Efkâr**, 29 Haziran 1914, s. 3.

²⁴⁹ “Osmanlı – Yunan Münasebeti”, **Tasvir-i Efkâr**, 30 Haziran 1914, s. 1.

Emlak ve emvalin mübadelesine memur olan Osmanlı-Yunan Muhtelit komisyonuna Yunan hükümeti İstanbul konsolosu Zimari ile eski Makedonyalı Muavini Çorbacıoğlunu murahhas olarak tayin etmiştir.²⁵⁰

Sabah gazetesinin verdiği haberde muhacirlerin mübadelesi meselesinde Osmanlı hükümeti ile Yunan hükümeti arasında ciddi bir ihtilaf vardır. Talat Bey, Memalik-i Osmaniye’yi terk etmiş olan muhacirlerin tekrar dönmeye haklarının olmadığını beyan etmiş ve bu meselenin halli ve iade edileceğini ilave etmiştir. Yunan hariciye nazırı da aksine bu nazariyeyi müdafaa ederek ancak, isteğe bırakılması ve Yunan arazisini terk etmek istemeyenlerin mübadele edilebileceğini ve Yunanistan’da kalmak istemeyip evlerine Yurtlarına dönmek isteyenlerin mübadelesi mevzu bahis olmayacağını dermeyer ediyor. Her iki hükümet nokta-i nazarlarından vazgeçtikleri takdirde ihtilafın çözülebileceğini aksi takdirde bu durumun çözüme kavuşmayacağını yazmaktaydı.²⁵¹

Müslüman göçmenler ile Yunanistan’a göç eden Rumların mübadele ve tahmini emlaki için oluşturulan muhtelit komisyon görüşmesi iki taraf delegelerince başlanmış, esas konuya geçmek için komisyon hükümetlerinden haber beklemektedir haber geldiği takdirde araştırma ve müzakerata başlayacaklardır.²⁵²

Yunan Büyükelçi Panas Osmanlı- Yunan yetkilileri arasında, İzmir ve Trakya’daki Rumlar ile Makedonya’daki Müslümanların mübadele edilmesine ilişkin yapılan görüşmelerden memnun olduğunu belirtmiştir. Fakat iki ülke arasında mübadele fikri, Birinci Dünya Savaşı’nın çıkması nedeniyle kadük kalmış, bir teşebbüsten ileri gidememiştir. Böylece Türkiye ile Yunanistan arasında Lozan’da imzalanacak olan Türk-Yunan mübadele sözleşmesinin imzalanmasına kadar rafa kalkmıştır²⁵³

2.3. Osmanlı – Yunan Deniz Rekabeti

Trablusgarp ve Balkan Savaşlarının ardından Ege Denizi’ndeki Osmanlı hâkimiyeti ve etkisi ciddi anlamda zarar görmüştü. Ege Denizi’ndeki irili ufaklı adaların Yunan

²⁵⁰ “Yunan Murahhasları”, **Tasvir-i Efkar**, 1 Temmuz 1914, s. 1.

²⁵¹ “Mübadele Komisyonu”, **Sabah**, 17 Temmuz 1914, s. 2.

²⁵² “Muhtelit Mübadele Komisyonu”, **Sabah**, 19 Temmuz 1914, s. 1.

²⁵³ KÜÇÜKER, Yüksel, Birinci Dünya Savaşı Döneminde Yaşanan Rum Göçü ve Kadük Bir Mübadele Girişimi, **Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History Of Turkish or Turkic** VOLUME 10/1 Winter 2015, Ankara-Türkey, s. 442-443.

hâkimiyetine geçmesiyle birlikte Anadolu'nun bir Yunan tehdidine karşı savunması da tehlikeye girmişti. Anadolu'nun güvenliği için modern anlamda bir donanmanın kıyıları koruması mecburiyeti Osmanlı devlet adamları tarafından da takdir ediliyordu. Nitekim Girit Adası'nın Yunanistan'a kaptırılmasından sonra 'halkın doğrudan katkısıyla inşa edilecek bir donanmanın toprak kayıplarını önlemek için yaşamsal bir öneme sahip olduğu düşünülüyordu.'²⁵⁴ Bunun için Osmanlı Donanma Cemiyeti kurulmuştur.

4 Kasım 1909'da tesis edilen Osmanlı Donanma Cemiyeti'nin tesis nizamnamesinde bulunan gayelerden en önemlisi şu satırlarla dile getirilmişti:

*“Donanma Cemiyeti, Osmanlı Devleti'nin büyük devlet arasındaki yerini muhafaza, umumi menfaatleri ve ticari münasebetlerini temin için, ihtiyacımıza göre, bir deniz kuvveti meydana getirmek maksadıyla kurulmuştur. Bu maksadın gerçekleşmesi için maddi ve manevi her türlü tedbire ve meşru vasıtaya başvurmakla yükümlüdür.”*²⁵⁵

Donanma Cemiyeti, toplumun her kesiminden bağış toplamaya başlamış ve hem toplumu bilinçlendirmek hem de maddi katkı sağlamak için Donanma Mecmuası'nı yayınlamaya girişmişti. Bu girişim Osmanlı halkı tarafından olumlu karşılanmış ve toplumun genelindeki fakirliğe rağmen ciddi anlamda maddi olarak desteklemiştir. Bir süre sonra Donanma Cemiyeti'nde toplanan bağışlar, Osmanlı donanmasına yeni gemiler alacak raddeye gelmişti. Cemiyet'in dışında İttihat ve Terakki hükümetlerinin desteği ile donanmayı yenileme konusunda ciddi adımların atıldığı görülmektedir. Ancak, bu noktada, Osmanlı devlet adamları, donanma konusunda sadece Yunanistan'ı değil, Karadeniz'de önemli bir güç olan Rusya'yı da dikkate almak zorunda kalmışlardı.

Balkan Savaşları incelendiği zaman hâlihazırda Osmanlı ve Yunan donanmaları arasındaki kalite farkı kolaylıkla fark edilecektir. Yunanlı zengin bir tüccar olan Averof'un bağışıyla Yunan donanmasına kazandırılan Averof zırhlısı bile Ege'de dengeleri fazlasıyla Yunanistan lehine değiştirmişti. Bunu gören Osmanlı Devleti, çağın en modern zırhlıları

²⁵⁴ GÜVENÇ, Serhat, **Birinci Dünya Savaşı'na Giden Yolda Osmanlıların Drednot Düşleri**, Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul, 2009 s. 22.

²⁵⁵ ÖZÇELİK, Selahattin, **Donanma-yı Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000, s. 15.

olan dretnotlara ilgi göstermiş ve donanmayı ıslah için İngiltere'den gönderilen heyetin görüşlerine aykırı olmasına rağmen, bir an önce ülkeye dretnot kazandırma telaşına girmiştir.

Bu bağlamda ilk önce, Donanma Cemiyeti Alman Schichau tersanesine 1910 yılının Nisan ayında dört adet torpidobot sipariş etmişti. Bunlara Yadigâr-ı Millet, Gayret-i Vataniye, Numune-i Hamiyyet ve Muavenet-i Milliye isimleri verilmişti²⁵⁶. Bu siparişlerden bir sene sonra Osmanlı Bahriye Nezareti adına bir heyet İngiltere'de bulunan muhtelif tersaneleri ziyaret etmişti. Bu heyette Ömer Rüştü Paşa, Albay Rıza Bey, Enver ve Hakkı Beyler de yer almıştı. Bu ziyaretlerin sonucunda Vickers tersanesine 23,000 tonluk, bir dretnot siparişi verilmişti. Bu siparişte söz konusu edilen zırhlının adı Reşadiye'ydi. Bu zırhlının Osmanlı Devleti'ne 1914 yılında teslim edilmesi tasarlanıyordu.

Reşadiye dretnotunun yanı sıra, Osmanlı Devleti yaptığı planlama dâhilinde donanmasını modernize etmeye çalışıyordu. Yukarıda da bahsedildiği üzere, bu modernizasyon projesinin göz bebeği dretnotlardı. Bundan dolayı Yunanistan ile giriştiği Ege Denizi rekabetinde, elden geldiğince dretnot alımına öncelik vermişti.

Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında yaşanan dretnot sahibi olma rekabetinden önce, aynı rekabet Güney Amerika kıtasında Brezilya, Arjantin ve Şili arasında da yaşanmıştı. Ancak bu rekabet çok uzun soluklu olmamıştı. Çünkü bu ülkeler dretnot sahibi olmanın mali külfetini göğüsleme konusunda ciddi sıkıntılar yaşamıştı. Bundan dolayı, sahip oldukları ya da inşaat aşamasında olan dretnotları ellerinden çıkarmanın çaresini aramaya başlamışlardı.

Brezilya Hükümeti, İngiliz Armstrong tersanesine sipariş verdiği dönemin en büyük zırhlısı olması tasarlanan Rio de Janeiro dretnotunu başka bir ülkeye satma kararı almıştı. Bu dretnotun en ciddi alıcıları arasında Yunanistan ile Osmanlı Devleti de yer almaktaydı. İngiliz hükümeti zırhlının Yunanlılara satılması taraftarıydı. Ancak, Yunanlılar fiyatı düşürmek için ağır davranmasıyla birlikte, Osmanlı Devleti devreye girmiş ve gemiyi satın almayı başarmıştı. Rio de Janeiro zırhlısının Osmanlı Devleti tarafından satın alınmasıyla

²⁵⁶ GÜVENÇ, a.g.e., s. 36.

birlikte ismi değiştirilip Sultan Osman-ı Evvel yapılmıştı. Bu geminin de 1914 yılı içerisinde teslim edilmesi planlanıyordu²⁵⁷.

Osmanlı Devleti'nin imkânlarını fazlasıyla zorlayarak satın aldığı bu iki dretnot, doğal olarak Yunanistan'da büyük bir telaş ve korkuya sebep olmuştu. Yukarıda da bahsedildiği üzere, Balkan Savaşları sırasında Ege Denizi'nde Osmanlılara karşı önemli bir üstünlük kurmuş ve birçok Ege adasını hâkimiyeti altına almayı başarmıştı. İki dretnotun kısa bir süre içinde Osmanlı donanmasına katılacak olması, Ege Denizi'nde dengeleri altüst edebilecekti. Bundan dolayı, öncelikle Yunanistan hükümeti Osmanlı dretnotlarıyla başa çıkabilecek dretnot aramaya koyulmuştu. Yunanistan hükümetinin açtığı dretnot ihalesini Alman Vulkan tersanesi kazanmıştı. Bu zırhlının Yunan donanmasına katılması 1915 yılında olacaktı²⁵⁸. Basında çıkan bir habere göre Vulkan tersanesi, Alman hükümetinin Yunanistan ile ilişkilerini güçlendirmek istemesinden olabilir, Salamis adı verilen dretnot siparişinin yetiştirilebilmesi için ilave olarak 400 işçi istihdam etmiştir²⁵⁹.

Yukarıda da bahsedildiği üzere, Osmanlı Devleti donanmasını günün şartlarına uygun hale getirmek ve Ege Denizi'ndeki bariz Yunan üstünlüğünü tersine çevirmek için İngiliz tersanelerine önce Reşadiye dretnotunu sipariş etmiş, daha sonra da Brezilya için yapılan Rio de Janeiro dretnotunu satın almayı başarmıştı. Osmanlı Devleti'nin yaptığı bu hamlelere karşılık olarak Yunan hükümeti, Alman tersanesine Salamis dretnotunu sipariş etmişti. Ancak, Salamis dretnotunun Yunan donanmasına teslim tarihinin Reşadiye ve Sultan Osman-ı Evvel dretnotlarına göre daha geç bir tarihte olacağının anlaşılması Yunan devlet yöneticilerinde bir telaş baş göstermesine sebebiyet vermişti. Çünkü bu şartlar altında, Salamis dretnotu gelene kadar, Ege Denizi'nin hâkimi Osmanlı donanması olacaktı ve Balkan Savaşları ile kazanılan Ege Adaları hatta Girit Adası bile tehlike altına girmiş olacaktı. Böyle bir durumda Salamis dretnotu Yunan donanmasına katılmadan Osmanlı kuvvetlerince etkisiz hale bile getirilebilirdi. Bunun gibi vahim bir felaket yaşamak istemeyen Yunan hükümeti, Avrupa kıtasından hazır zırhlı savaş gemisi bulamayınca, gözünü Atlantik ötesine dikmişti.

²⁵⁷ GÜVENÇ, a.g.e., s. 49-51.

²⁵⁸ GÜVENÇ, a.g.e., s. 30-31.

²⁵⁹ Yunan Salamis Dretnotu, **Sabah**, 30 Haziran 1914, s.1.

Amerika Birleşik Devletleri ile yapılan görüşmelerde iki tane zırhlı savaş gemisinin Yunanistan'a satılmasına yeşil ışık yakılmıştı. Bu gemiler USS Idaho ve USS Mississippi'ydi. Bu gemilerin ABD donanmasında kötü şöhretleri vardı. Donanma bir an önce bu gemilerden kurtulmak istiyordu. Osmanlı tehdidine karşı bir an önce savaş gemisi ihtiyacını karşılamak isteyen Yunan hükümeti ise bir anlamda denize düşmüş ve yılana sarılmıştı²⁶⁰. Basında çıkan haberlere göre bu iki geminin Yunan hükümeti tarafından satın alınması 1914 yılının Haziran ayı başlarında gerçekleşmişti²⁶¹. Bu satış mevzusu, bir müddet ABD Senatosu ve Temsilciler Meclisi'nde beklemişse de sonuç olarak zırhlıların Yunanistan'a satılmasına onay verilmiştir²⁶². Temsilciler Meclisi'nde yapılan oylamada 81 oya karşı 124 oyla satış kabul edilmişti²⁶³. Gazetelerde çıkan bir habere göre Yunan hükümeti gemiler için Amerika Birleşik Devletleri'ne 12 milyon dolar ya da 60 milyon Fransız frangı ödeme yapmıştı²⁶⁴.

Yunanistan iki Amerikan savaş gemisini satın aldıktan sonra, gelenek olduğu üzere, gemilerin adlarını değiştirmişti. USS Idaho gemisine Kilkis adı verilmiş, Temmuz ayında ABD'nin Virginia Eyaletinde teslim edilmişti²⁶⁵. Kilkis adı Selanik yakınlarındaki Kılış kentinden gelmektedir. Bu yerde II. Balkan Savaşı sırasında Bulgarlar ile yapılan muharebenin hatırasına yeni aldıkları gemilerden birine bu adı layık görmüşlerdi. USS Mississippi gemisine ise Lemnos adı verilmiş ve gemi o sıralarda ABD donanması için Akdeniz'de bulunmaktaydı ve satış işleminin ardından Yunan donanmasına hızlı bir şekilde teslim edilmişti. Lemnos adı ise Türkçe Limni olarak kullanılan ve I. Balkan Savaşı'nda Mondros Deniz Muharebesi'ne atfen bu yeni gemiye verilmişti. Bu muharebede Çanakkale ablukasını kırmaya çalışan Osmanlı donanması ikinci ve son kez mağlup edilmişti.²⁶⁶

²⁶⁰ GÜVENÇ, a.g.e., s. 59.

²⁶¹ Satılık Zırhlılar ve Yunanistan, **Peyam**, 8 Haziran 1914, s. 4.

²⁶² Aydaho ve Misisipi Zırhlıları, **Peyam**, 13 Haziran 1914, s. 4.

²⁶³ Aydaho ve Misisipi Zırhlıları, **Peyam**, 25 Haziran 1914, s. 1; Yunan Amerika Gemilerini Nihayet Aldı mı?, **Tasvir-i Efkâr**, 20 Haziran 1914, s. 1.

²⁶⁴ Yunanistan, **Peyam**, 5 Temmuz 1914, s.1; Yunanistan Zırhlılar Alıyormuş, **Tasvir-i Efkâr**, 8 Haziran 1914, s. 2.

²⁶⁵ Gemilerin Yunanlılara nerede teslim edileceği konusu Yunan basınına farklı yansımıştı. Buna göre, USS Idaho gemisi yakın zamanda Pire limanında teslim edilecekken, USS Mississippi zırhlısını teslim alacak olan mürettebatın Amerika'ya gönderileceği yazılmaktaydı. Ayrıca, USS Mississippi'nin yirmi beş gün USS Idaho'nun daha önce Yunan katılacağı belirtilmişti. Amerika Zırhlıları, 30 Haziran 1914, s. 1. Bir başka haberde ise Mississippi zırhlısını teslim almak için 570 nefer ile pek çok subayın ABD'nin New York kentine hareket edeceği söylenmekteydi. Yunan Zırhlıları Geliyor, **Tasvir-i Efkâr**, 11 Temmuz 1914, s. 1.

²⁶⁶ Osmanlı gazeteleri, Atina'dan aktardıkları haberlere göre, bu gemilere Kral Yorgi ile Kraliçe Olga adları verileceğini yazsa da sonuçta gemilere Balkan savaşlarında önemli Yunan başarılarını yad eden adlar verilmişti. Yeni Zırhlıların ismi, **Peyam**, 26 Haziran 1914, s. 1; Yunanistan Hala Vapur Almakta, **Peyam**, 27 Haziran 1914, s. 4; Yeni Zırhlıların İsimleri, **Tasvir-i Efkâr**, 20 Haziran 1914, s. 1. Ancak, daha geç bir tarihte USS Mississippi

Kilkis gemisi kumandanlığına Miralay Velahopolos, Lemnos gemisi kumandanlığına ise Miralay Dotenis'in tayin edileceği Yunan basınına yansımıştı.²⁶⁷

Bu iki savaş gemisinin ABD tarafından Yunanistan'a satılması hem Avrupa'da hem de doğal olarak Osmanlı Devleti tarafından tepkiyle karşılanmıştı. İngiliz Dışişleri Bakanı Edward Grey, bu satışı ABD'nin Avrupa'nın içişlerine müdahalesi olarak görmüş ve böyle bir dış politikasının olmadığı iddiasını yansıtan Monroe Doktrini'ne aykırı olarak yorumlamıştı. Sadrazam Said Halim Paşa ise bu iki geminin Reşadiye ve Sultan Osman-ı Evvel dretnotlarının Osmanlı donanmasına katılana kadar Yunanlılara teslim edilmemesini ABD yönetiminden resmen talep etse de başarılı olamamıştır.²⁶⁸ Ayrıca Osmanlı yönetimi bu satıştan dolayı ABD'yi protesto etmiştir.²⁶⁹

2.3.1. Yunan Uss Idaho Ve Uss Missisipi Gemileri İle Osmanlı Dretnotlarının Teknik Özelliklerinin Karşılaştırılması

Yunan hükümetinin USS Idaho ve USS Missisipi zırhlılarını ABD'den satın almasıyla birlikte, dönemin basınında bu gemilerle Osmanlı donanmasına kısa bir süre içinde katılmalarına kesin gözüyle bakılan Reşadiye ve Sultan Osman-ı Evvel dretnotları arasında teknik özellikler açısından karşılaştırılması yapılmıştı. İngiliz Times Gazetesinden alınan bir karşılaştırmaya göre:

“Bu senenin [başlarında Osmanlı hükümeti] (Armstrong) [tersanesinden] Sultan Osman dretnotunu satın almağa muvaffak oldu. 32 bin ton hacminde olan bu zırhlı 12/50 inçlik 14 top ile mücehhez bulunuyor. [Satış bedeli]... Üç milyon [İngiliz sterlinine] yakındır. [Yakın zamanda] teslim olunacak olan bu [zırhlı] (Averof) için müthiş bir hasım ve rakip olacağı için Yunanistan Türkiye'nin bu yeni zırhlı ile elde edeceği [üstünlüğü gidermek] çarelerini birkaç ay şiddetle [aramıştır]. 1905'te inşa olunan ve [istiap hacimleri] 14,500 tondan ibaret olan (Idaho) ve (Missisipi) zırhlıları... (Sultan Osman) dretnotuyla boy ölçüşemez. Böyle iken Yunanistan bu iki zırhlıya sahip kesildikten sonra Türkiye'de icra olunan tedbirat-ı harbiyeyi daha itidal... İle takip edecektir.

zırhlısına Kilkis adı verilip Yunanlılara teslim edildiğine dair bir haber göze çarpmaktaydı. Yunan Bahriyesi, **Tasvir-i Efkar**, 25 Temmuz 1914, s. 4.

²⁶⁷ Yunan Bir Gemi Daha Alacakmış, **Peyam**, 8 Temmuz 1914, s. 4.

²⁶⁸ GÜVENÇ, **a.g.e.**, s. 60.

²⁶⁹ Hükümet-i Osmaniye'nin Protestosu, **Peyam**, 24 Haziran 1914, s. 5.

Her ne kadar (Idaho) ve (Missisipi) zırhlıları zaman-ı inşalarına göre pek iyi harp [gemileri] ise de onlar [Osmanlı hükümetinin] (Brezilya) hükümetinden satın aldığı ve [Vickers ve Armstrong tersanelerinde] yaptırdığı [gemilere eş] olamaz’’²⁷⁰

Yine Osmanlı basınına yansıyan bir karşılaştırmaya göre:

“Öyle anlaşılıyor ki Yunan [devlet ricali] Türkiye ile harp derhal zuhur edecek olursa (Averof) kruvazörünün bütün Osmanlı donanmasına yalnız muvaffakiyetle mukavemet etmeyeceği... Kanaati getirmişlerdi. Birkaç ay kadar [sonra] Türkiye ile Yunanistan’ın [donanma gücü dengesi] büsbütün değişecektir. [Osmanlı hükümeti] 1910 senesi [sonlarına] doğru (Vickers) [tersanesine] Reşadiye ismi verilen 23 bin tonluk bir zırhlı sipariş eylemişti.

[Yunanistan hükümeti ABD’den iki gemi satın almıştır] ... Mafafih bu iki gemi [savaş kabiliyetleri] itibariyle derdest ikmal olan Osmanlı dretnotlarına [eşit] olamaz.’’²⁷¹

Her ne kadar, yabancı basından tercüme edilen makalelerde Yunan hükümetinin Osmanlı donanmasına yeni katılacak gemilere karşı ABD’den satın alınan zırhlıların, Osmanlı dretnotlarıyla boy ölçüşemeyecekleri değerlendiriliyor olsa da Idaho ve Missisipi gemilerinin Yunan donanmasına katılması, Yunanistan kamuoyunda ciddi anlamda bir rahatlama getirdiği gazete haberlerinden anlaşılmaktaydı. Buna göre Atina’dan bildirilen bir habere göre:

“Amerika hükümetinin iki zırhlının Yunanistan’a satılması için gösterdiği [çaba Yunanistan’da genel memnuniyeti sağlamıştı]. Şimdi Türkiye tarafından bir [saldırı ihtimal haricindedir]. Yunanistan ancak Sakız ile Midilli’nin [güvenliğini] temin ve Türkiye’de sakin Rumların can ve malını muhafaza etmek arzusundadır. Yunanistan [Türkiye’ye karşı hiçbir saldırı fikri] beslememektedir...’’

²⁷⁰ Yunanistan’ın Aldığı Zırhlılar, **Peyam**, 3 Haziran 1914, s. 4; Yunan’ın Aldığı Gemiler, **Sabah**, 31 Mayıs 1914, s. 2.

²⁷¹ Yunan Neden Harp İstiyor, **Peyam**, 17 Haziran 1914, s. 1-2.

Yunanistan hükümetinin iki Amerikan zırhlısını satın almasından sonra Ege Denizi'nde oluşan yeni dengelerin değerlendirilmesine, Avusturya menşeli Neue Freie Presse Gazetesi de katılmıştı. Bu gazeteden tercüme edilen bir makaleye göre:

“Yunanistan on bin tonluk (Averof) kruvazörüyle şimdiye kadar Türkiye'ye [karşı deniz hâkimiyetini] muhafaza edebilmişti. Şimdi o hükümet (Averof)tan kat kat kuvvetli ve gayet mükemmel toplar ile mücehhez iki gemiye sahip kesiliyor ki bunlar ile [donanması daha da güçlenecektir].

Yunanistan yeni [satın aldığı] iki zırhlı sayesinde bundan böyle dahi denizde hâkim olacak ve Türkiye'yi [yeni gemi alımına] mecbur edecektir... Zira Yunanistan'ın bundan sonra Türkiye'nin dretnotlarından korkmasına mahal kalmıyor.

Amerika'dan gelmek üzere olan zırhlılardaki kuvvetli toplar [Osmanlı hükümeti] tarafından bir hücum ve taarruz [tehlikesini] imkân haricine çıkarıyor. Mamefih Yunanistan'ın yapabileceği yegâne şey de bundan ibaret kalıyor.”²⁷²

Alman bahriye subaylarından (Persepos)'un Berliner Tageblatt gazetesinde yayınladığı bir makalede Osmanlı–Yunan donanma yarışının İngiliz çıkarlarına ve dolayısıyla İngiliz tersanelerine hizmet ettiğine dair bir yazısı ilgi çekicidir:

“Türkiye İngiltere [tersanelerinde] inşa ettirdiği iki dretnotun 15 Temmuz'a kadar ikmali için inşaat şirketini tazyik ediyor.

[Osmanlı hükümetini] bu derece [aceleye] sevk eden sebep Yunanlıların Amerika'dan 14.600 ton hacminde oldukça eski iki zırhlıyı satın alması olmuştur.

Son Balkan muharebesinin [sonundan itibaren] iki hükümet donanmaca birbirine yakındır ve şiddetini artıran müthiş bir rekabete girmişlerdir.

Türkiye Sultan Osman ve Reşadiye dretnotlarının [gelişini] bekliyor. 34,3 santimetrelik on topa malik olan Reşadiye 23,370 ton hacmindedir. Sultan Osman ise 38 bin

²⁷² Yunanistan'ın Zırhlıları, **Peyam**, 28 Haziran 1914, s. 1; Yunanistan'da Memnuniyet, **Tasvir-i Efkâr**, 20 Haziran 1914, s. 1.

ton [hacminde] olup cümlesi geminin ortasında kâin olmak üzere yedi cism-i kaleye birleştirilmiş on dört 30,5 santimetrelilik top ile mücehhezdir.

Bu [rekabette] acaba hangi taraf galip çıkacaktır? Anlaşılan bu müsabakada ne Türkiye ne de Yunanistan paraya hiç bakmıyorlar.

İnşaat şirketleri arasında iki hükümetten siparişler almak için şimdi dehşetli bir rekabet hükümfermadır. Bazı kurnaz tacirler iki hükümete artık hiçbir şeye yaramayan gemiler satmaya çalışıyorlar. Bu hususta en karlı işi yapan taraf Amerika'dır. O hükümet iki köhneleşmiş tekneyi kendisine kaç mal olmuş ise o fiyat üzerinden yani elli milyon franga Yunanistan'a sattı.

Binaenaleyh Türkiye ve Yunanistan pek uzak olmayan bir istikbalde hatırı sayılır donanmalara malik bulunacaklardır. Mamefih o donanmalar nazarı ehemmiyete alınmaya layık birer unsur kuvvet olacaklar mı?

Gerek Osmanlı gerek Yunan donanmaları İngiliz [subayları] tarafından ıslah ve tensik olunuyor. Yunan donanmasının başında İngiliz amirali bulunuyordu. Ahiren donanmanın umumi müfettişliğine tayin olunan [amiralin] mahiyetinde yirmi İngiliz [subayı] vardır. Osmanlı donanmasını ıslaha memur Amiral Limpos'un refakatinde otuz yedi İngiliz [subayı] bulunuyor. İngiltere bu surette rekabetteki... İki donanmayı kendi nüfuzu altında bulundurmaya kadirdir. Mamefih Türkiye'nin mevcudiyetinin [tehlikeye maruz kalmaması] İngiltere için önemlidir. Böyle iken [Yunanistan hükümetine yardım] ediyor. İki donanma [arasındaki] rekabetten ziyadesiyle istifade edenler şüphesiz ki İngiliz inşaat şirketleridir.”²⁷³

²⁷³ Türkiye – Yunanistan, **Peyam**, 13 Temmuz 1914, s. 1.

2.3.2. Reşadiye ve Sultan Osman-ı Evvel Dretnotlarına İngiliz Hükümeti Tarafından El Konulması ve Osmanlı Devleti'nin Almanya'dan Göben ve Breslau Zırhlılarını Satın Alması

İngiliz hükümeti, Osmanlı Devleti adına Vickers ve Armstrong tersanelerinde yapımı hemen hemen bitmiş olan Reşadiye ve Sultan Osman-ı Evvel dretnotlarına, Saraybosna suikastının ardından çeşitli Avrupa ülkelerinin birbirlerine savaş ilan etmeleri üzerine geçici olarak el koyduğunu duyurmuştu. O tarihte Osmanlı Devleti, Almanya ile gizli bir ittifak antlaşması imzalamasına rağmen, fiili ve hukuki olarak bu dünya savaşına katılmış değildi ve tarafsızlığını korumaktaydı. Bu karar, Osmanlı devlet yöneticileri ve özellikle halk arasında büyük bir hoşnutsuzluk ve infiale sebep olduğu rahatlıkla söylenebilir. Sürecin bu tarihten itibaren gelişimini Osmanlı basın koleksiyonlarından da takip etmek mümkündür.

Sultan Osman ve Reşadiye dretnotlarının İngiltere hükümeti tarafından gasp edilmesinin İslam âleminde kötü bir etki bırakacağı ilk günlerde dile getirilmişti²⁷⁴.

Gazetelere yansıyan bir diğer detay ise İngiliz hükümeti Osmanlı donanmasına ait gemilere el koymadan önce Sultan Osman-ı Evvel dretnotunun son taksitinin Osmanlılar tarafından bankaya yatırılmasını beklemiş olmasıydı. En azından bu son taksitin geri ödenmesi ve dretnotların savaş bitmeden önce Osmanlı donanmasına teslim edilip adaletin sağlanması beklenmekteydi.²⁷⁵

Sabah Gazetesi neşriyatına göre, İngilizlerin savaş gemilerine nasıl el koydukları daha açık ortaya çıkmaktadır. Buna göre:

“Son taksit olan 700.000 lira [ödenmekle] beraber aynı zamanda gemiye Osmanlı sancağının [çekilmesi] kararlaştırılmış... İken gemiye Osmanlı sancağının [çekilmesi için kararlaştırılmış] olan zamandan yarım saat evvel İngiltere hükümetinin Armstrong’a bir beyanname [göndermesiyle]hangi devlet [donanmasına] ait olursa olsun İngiliz tersanelerinde inşa edilmekte bulunan [savaş gemilerinin] hiçbirinin hiçbir vesile ile...

²⁷⁴ Osmanlı Donanması, **Tasvir-i Efkâr**, 17 Ağustos 1914, s. 3.

²⁷⁵ Sultan Osman'ın Son Taksiti, **Tasvir-i Efkâr**, 13 Eylül 1914, s. 4.

İngiltere [sahillerinden] uzaklaşmayacakları ve... İngiltere hükümeti tarafından zapt edilmiş olduğu bildirilmiştir.

Bu muamele [uluslararası hukuka aykırı olmakla beraber] Londra sefareti vasıtasıyla İngiltere hükümeti nezdinde icra edilen şiddetli protestoya, İngiltere'nin [menfaatleri] böyle bir [idari tedbir koyulmasına] İngiltere hükümetini mecbur eylediği ve [bu zırhlıların bedellerinin Osmanlı hükümetine] ödenmesinin mümkün bulunduğu cevabından başka bir cevap [verilmemiştir].’’²⁷⁶

Osmanicher Lloyd gazetesinin verdiği bir haberde, İngilizlerin sadece Osmanlı gemilerine değil, aynı zamanda yine İngiltere’de inşa edilmekte olan İtalyan Dellatera zırhlısına da el koyduğu yazmaktadır. Ancak, bu haberin gerçekleri yansıtmadığı düşünülürse, Osmanlı halkını yatıştırmaya yönelik İngiliz propagandasının bir eseri olduğu kolaylıkla söylenebilir.²⁷⁷

Bu el koyma hadisesinin üzerine Avusturya’da yayınlanan Reichspost Gazetesi eleştirel bir görüş beyan etmiştir. Bu haberi de Osmanlı Devleti’nin Almanya ile yaptığı gizli ittifak antlaşması ile üçlü ittifak grubuna dâhil olması bağlamında değerlendirmek daha doğru olacaktır²⁷⁸.

Sabah gazetesinin bildirdiği habere göre, bu günlerde İngiliz savaş gemilerinden kaçan iki Alman zırhlısı tarafsız durumda bulunan Osmanlı Devleti’ne sığınmıştı. Uluslararası savaş hukuku kurallarına göre bu zırhlıların tarafsız bir devlet sularında bulunması mümkün değildi. Hem bu sıkıntıyı aşmak hem de yıllardır halk tarafından dört gözle beklenen dretnotlara el konulmasının acısını hafifletmek amacıyla bu gemilerin Osmanlı Devleti tarafından satın alındığı ilan edilmişti. Bu zırhlıların 80 milyon marka satın alındığı ve Göben’e Yavuz, Breslau’ya ise Midilli ismi verildiği açıklanmıştı²⁷⁹.

Osmanlı Devleti, Balkan Savaşlarının ardından Ege Denizi’nde Yunanistan karşısında düştüğü fena durumdan sonra, donanmasını çağının en ileri savaş gemileriyle donatmaya karar vermişti. Bu durumun ortaya çıkmasıyla birlikte Yunanistan da Ege

²⁷⁶ Sultan Osman Dretnotu, **Sabah**, 8 Ağustos 1914, s. 1.

²⁷⁷ Sultan Osman Dretnotu Hakkında, **Sabah**, 10 Ağustos 1914, s. 3.

²⁷⁸ Sultan Osman ve Reşadiye, **Sabah**, 11 Ağustos 1914, s. 3.

²⁷⁹ Yavuz ve Midilli, **Sabah**, 13 Ağustos 1914, s. 1.

Denizi'ndeki üstünlüğünü yitirmemek için önlem aldığı görülmektedir. Ege'deki bu durum büyük devletler açısından yakın bir savaş durumunun habercisi olmuştur. Ancak, gelişmeler değerlendirildiği zaman, bir Alman yazarın dediği gibi bu yarışın galibi gemi inşaat firmaları ve gemilerini elden çıkarmak isteyen devletler olmuştur. Yunanistan, Osmanlı denetnotlarına karşı önlem olarak aldığı zırhlıları kullanabilmişken bu yarış süreci Osmanlı devleti için tam bir hayal kırıklığı olmuştur. Parası ödenen devasa zırhlılara el konulmuş ve bedelleri hiçbir zaman geri ödenmemiştir. Fakir Türk halkı bu zırhlıları kurtarıcı olarak görmüş ve elinde avucunda ne varsa Donanma Cemiyetine yardımda bulunmuştu. Ancak, halkın bu gönüllü yardımları bu zırhlıları almaya yetmemiş ve Osmanlı Devleti idarecileri, bu zırhlıları diğer taliplilerine kaptırmamak için astronomik faizlerle kredi almak zorunda kalmışlardı. Bu bağlamda değerlendirildiği zaman, bu zırhlı yarışından ciddi yara alan taraf Türk halkı ve Osmanlı Devleti olmuştur.

III. BÖLÜM

AVUSTURYA VELİAHTININ ÖLDÜRÜLMESİNDEN GENEL SAVAŞIN BAŞLAMASINA KADAR CEREYAN EDEN OLAYLAR

3.1. Saraybosna Faciası

Birinci Dünya savaşının fiili sebebini, 28 Haziran 1914 günü Avusturya/ Macaristan veliahdı Arşidük François Ferdinand'ın Saraybosna'da bir Sırp tarafından öldürülmesi teşkil eder. Bu olay karşısında Avusturya'nın Sırbistan'a savaş ilan etmesi ve Rusya'nın Sırbistan'a arka çıkması, Almanya'nın ise Avusturya'nın arkasında yer alması Avrupa'yı kısa sürede buhrana sürüklemiştir.²⁸⁰ Bu cinayet dünya tarihinde bir dönüm noktası sayılacak ve tüm dünyayı etkileyen bir savaşa sebep olacaktı.²⁸¹

Saraybosna cinayetini dönemin basını ele almış ve devletler üzerindeki etkileri, cinayetin altında yatan sebeplere gazeteler haberlerinde geniş yer vermişlerdir.

Sabah gazetesi haberinde olayın basit bir cinayet olmadığını, planlı bir suikast olduğunu neşretmekteydi. **Sabah** gazetesi cinayeti sayfasında şu şekilde anlatmaktaydı. Sabah saat 10:00'da arşidük ile düşes otomobil ile belediye dairesine gittikleri esnada otomobilin üzerine bomba atılarak 23 kişi yaralanmış, bu olayda düşes de yara almıştı. Otomobilin üzerine atılan bombayı arşidük eline alıp uzağa fırlattı ve otomobilden inerek düşes'ten hükümet dairesine gitmesini istedi. Ancak, düşes bunu reddetti. Arşidük ile düşes başka bir otomobile binerek belediye dairesine gitti. Arşidük ile düşes belediye binasından ayrıldıklarında bir necip tarafından atılan kurşunların kurbanı oldular. Cinayet ile ilgisi bulunan 20 kadar kişinin tutuklandığı beyan edilmekteydi.²⁸² Olayda Sırbistan'daki Kara-El Cemiyetinin etkisi olduğu şüphesi vardı.²⁸³

²⁸⁰ ARMAOĞLU, Fahir, **20 Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984 Ankara, s. 100, BELEN, Fahri, **20'nci Yüzyılda Osmanlı Devleti**, Remzi kitabevi, İstanbul, 1973, s. 190.

²⁸¹ BAYUR, Yusuf Hikmet, **Türk İnkılabı Tarihi**, C.,II, Kısım IV, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, s. 558.

²⁸²“ Yeni Bir Tefsilat”, **Sabah**, 3 Temmuz 1914, s. 1

²⁸³ BELEN, Fahri, **20'nci Yüzyılda Osmanlı Devleti**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1973, s. 190

Peyam gazetesinde, Bulgaristan'ın yarı resmi Volya? gazetesi Saraybosna cinayeti münasebetiyle yazdığı baş makalede diyor ki;

Avusturya veliahdının ve zevcesinin katilleri Sırp'tır, Belgrad'ta terbiye görmüşlerdir. Cinayette kullandıkları silah, Sırbistan'da imal edilmiş ve Belgrad'dan gönderilmiştir. Katillerin birinin Belgrad'ta bir anarşist ile münasebeti olduğu söylenmiştir. Diğeri de kendisinin Belgrad'dan gönderildiğini söylemiştir. Bu cinayetin mahiyetini anlamak için bu katillerin isimlerinin ve muhitlerinin ne olduğunun meydana çıkması için beklemeye gerek yoktur. Anarşistliğin ne olduğunun Sırbistan'da tanınmış bir şey olmadığını, orada anarşistliği temsil eden kimse bulunmadığını, onları tahrik eden sırftosu? 6-1milli olduğunu bilmek kâfidir. (?) Onlar şimdiye kadar yaptıklarında cezasız kalmış idiler, fakat bu defa Bosna sarayı faciasını yapanların yakın ya da uzak mukadderatları ne olursa olsun, Avusturya/Macaristan'ın uğradığı zararı ödeyemeyecektir.

Katledilen Arşidük Fransuva Ferdinand'ın Bosna'ya askeri manevralarını yakından takip etmek üzere asker olarak gelmiş ve bu talihsiz olay sonucu asker olarak akıbeti son bulmuştur²⁸⁴

Tasvir-i Efkâr gazetesi Bosna sarayı bombaları yalnız Avusturya Macaristan veliahdına ve zevcesine değil, Sırbistan'a da elim bir surette isabet etmiştir. Eğer Avusturya Macaristan Sırbistan'ı işgal ederse buna hiçbir büyük devlet mâni olamaz, olamadığı gibi aynı surette hareket edeceğini yazmıştır.²⁸⁵

Tasvir-i Efkâr gazetesi Kumpana gazetesinin haberini sayfasına taşımış buna göre; Rus taraftarı olarak bilinen Kumpana? gazetesinin Bosna sarayındaki cinayete ilgili haberine yer vermekte ve ilgili haberde şunlar yazmaktaydı. Kumpana gazetesi Saraybosna cinayetiyle ilgili “Bu cinayet, Arşüdük Fransuva Ferdinand'ın Slavlık aleyhindeki siyasetinin bir neticesidir.” Ayrıca Kumpana gazetesi bu suikastı eleştireceği yerde faillerini övüyordu diye yazmaktaydı.²⁸⁶

Viyan'a'da **Herenos** gazetesine ulaşan bir telgrafhaneye göre Londra'da Münteşir gazetesinin, Veliaht Fransuva Ferdinand'ın katli münasebetiyle yazmış olduğu bir

²⁸⁴ “Avusturya ve Hadise-i Cinayet” , **Peyam**, 4 Temmuz 1914, s. 2.

²⁸⁵ “ Avusturya-Sırbistan Münasebeti”, **Tasvir-i Efkâr**, 26 Temmuz 1914, s. 2.

²⁸⁶ “ Kumpana'nın Makalesi”, **Tasvir-i Efkâr**, 1 Temmuz 1914, s. 2.

makalenin içeriğini Viyana gazetelerine telgrafla bildirmekte, bu makalede Rusya'nın Slavlık aleyhinde bulunanlara zarar vermekte olduğunu yazıyordu.²⁸⁷

Peyam gazetesinde Saraybosna faciası ile ilgili olarak yazılan bir makalede şu hususlara yer verilmekteydi. Yazıda Saraybosna faciasının ardından her gün bu hadise ve etkilerinin ne olacağı hususunda makaleler yazılmaktadır denmiştir. Bu hadisenin basında bu kadar yer alması durumun vahametini göstermekte ve her geçen gün daha kötüye gideceğinin işareti olduğu yazılmaktaydı.

Yazının devamında ise olayla ilgili olarak Avusturya ile Sırbistan arasında başlayan bu gerginlik burada bu şekilde kalmayacak ve içinden çıkılmaz bir hal alacaktır, denmekteydi. Bu cinayet Sırbistan tarafından işlenmiş ama bunun fail-i katl eden eller Sırbistan'ın dayanağı olan yerlerden yönetilmekte, ayrıca Sırp lar malum yerlerden aldıkları cesaretle seyir şaşırdılar ve yaptıklarının kendileri için olan akıbetini düşünmemişlerdir. Buna rağmen Avusturya'ya karşı sert tavırlar takınıyorlar. Sırp hükümeti olayla ilgili olarak kendi vaziyet-i resmiyesi ve siyasi memurları vasıtası ile cinayetten dolayı üzüntüsünü dile getirip şüpheleri üstünden atmaya çalışmış ise de Sırbistan efkâr-ı umumiyesi olaydan memnun görünmeyi de ihmal etmiyor, diye yazıyordu.²⁸⁸

Tasvir-i Efkâr gazetesi suikast sonrası neşrettiği haberlerde; Saraybosna cinayeti üzerine Avusturya/Macaristan ile Sırbistan münasebetlerinin sıkıntıya gireceği hakkında her gün öngörülerde bulunuyordu. Yine 26 Temmuz da neşrettiği haberde yapılan öngörülerin doğru çıktığını yazmaktaydı. Aynı haber şu şekilde devam etmekteydi; Avusturya/Macaristan harbiye nazırı ile Erkan-ı Harbiye reisinin tatile çıktığını bildirmiş bu yüzden bir köşeye çekildiklerini söylemekte ve bu şekilde ortalığı sakinleştirmeye çalışmaktaydılar, Ancak Sırbistan'a karşı sessiz sedasız toplantılar yapılmış ve askeri tedbirler alınmış. Nihayet 23 Temmuz 1914'te 48 saat müddetli bir ultimatomu Sırbistan'a bildirmiştir.²⁸⁹

Ültime tom da özellikle suikast olayının soruşturulması bakımından birçok şeyler isteniyordu ve bunlar arasında, Avusturya aleyhtarı olan subay ve memurların Sırbistan ordu

²⁸⁷ "Mühim Bir Makale", **Tasvir-i Efkâr**, 1 Temmuz 1914, s. 2

²⁸⁸ "Bulgaristan Mektubu", **Peyam**, 13 Temmuz 1914, s. 4

²⁸⁹ "Galiba Harp Ateşleri Parlamak Üzere", **Tasvir-i Efkâr**, 26 Temmuz 1914, s. 1

ve idaresinden azledilmesi, soruşturmanın Avusturya ile birlikte yürütülmesi, alınan tedbirlerin Avusturya'ya derhal bilgi verilmesi gibi hususlar bulunuyordu.²⁹⁰ Saraybosna suikastı faillerinin derhal soruşturulmasına Avusturya bir an önce başlanılmasını istiyordu.²⁹¹

Tasvir-i Efkâr gazetesinde yer alan habere göre, bu şartların umumen kabulü Sırbistan'ın Avusturya'nın eyaleti haline gelmesi demektir. Kabul etmemesi ise zorunlu olarak savaşı kabul etmek demektir. Sırbistan Avusturya Macaristan'ın bu askeri hareketlerine karşılık verecek midir vermeyecek midir, meselesi Sırları silahlanmaya itecektir.²⁹²

Sırp hükümeti 25 Temmuz'da Avusturya hükümetinin notasına cevap vermiştir.²⁹³

Sabah gazetesinde Ezayeset gazetesinin istihbaratına nazaran Sırbistan hükümeti Avusturya/Macaristan'a bir nota takdim eylemiş ve bu notada istikbalde suikastların engellenmesi ve kendi arazisinde ihzarının önünü almak için tedbirler alacağını beyan eylemiştir.²⁹⁴

Sırp hükümeti Avusturya hükümetinin isteklerini kabul etmekte ancak Avusturya delegelerinin mahkemede görev almalarının, anayasa ve cezai hükümlere aykırı olduğunu bildirmiştir.²⁹⁵

Bu cevap karşısında Avusturya – Macaristan hükümeti Sırbistan'a askeri bazı noktalardan Sırp toprağına saldırıda bulunmuştur.²⁹⁶

²⁹⁰ ARMAOĞLU, Fahri, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 1984 Ankara, s. 103.

²⁹¹“Hususi Telgraflarımız”, **Sabah**, 3 Temmuz 1914, s. 3.

²⁹² “Harp ateşleri parlayacak mı?”, **Tasvir-i Efkâr**, 26 Temmuz 1914, s. 1.

²⁹³ BELEN, Fahri, **20'nci Yüzyılda Osmanlı Devleti**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1973, s. 190.

²⁹⁴ “Sırbistan'ın Bir Notası”, **Sabah**, 4 Temmuz 1914, s. 2.

²⁹⁵ BELEN, Fahri, **20'nci Yüzyılda Osmanlı Devleti**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1973, s.190.

²⁹⁶ “Harp Gayri Kabil İctinap”, **Tasvir-i Efkâr**, 27 Temmuz 1914, s. 1.

Avusturya/Macaristan ile Sırbistan'ın karşılaşan kuvvetleri karşılıklı ateş etmeye başlamışlardır. Bu suretle başlayan savaş belli bir bölgeyle mi sınırlı kalacak yoksa umumileşecek mi artık mesele haline gelen husus bu olacaktır.²⁹⁷

Genel harp endişeleri giderek artmaya başlamış, Avusturya-Sırbistan arasındaki münasebetler gerginleştikçe savaşın umumileşeceği endişesi artıyordu. Bu savaşın umumileşmeden son bulması için Avusturya/Macaristan'ın attığı adımları geri alması ya da Avrupa'ca Avusturya/Macaristan ile Sırbistan arasında ittifak yapılması için girişilmesi ya da gerek Fransa devletince Rusya tarafından vuku bulabilecek bir müdahalenin neticelerine intizar kılınması iktiva edecektir.²⁹⁸

28 Temmuz'da Avusturya, Sırbistan'a resmen harp ilan etmiştir. İlan-ı harbi telgrafla tebliğ etmiştir.²⁹⁹

Tasvir-i Efkâr gazetesinde yer alan habere göre; Avusturya/Macaristan ile Sırbistan'da resmen başlayan savaşın Avrupa'ya sirayet edip etmeyeceği tüm dünya ülkelerini endişelendirmekteydi. İşin diğer kısmı ise Balkanları etkileyip etkilemeyeceği hususu idi. Harp genel savaşa dönüşün ya da dönüşmesin Avusturya – Macaristan ile Sırbistan ihtilafının en büyük neticeleri Balkan haritası üzerinde olacaktır, şeklindeydi.³⁰⁰

28 Temmuz'da ileri harekâta başlayan Avusturya ordusu hızla ilerlemiş ve Belgrad'ın on iki kilometre güneyine varıp bu mevkiileri işgal etmiştir. Avusturya ordusu Yenipazar'a doğru ilerlemekteydi.³⁰¹

Avusturya'nın Sırbistan'a resmen savaş ilanının ardından büyük devletler savaşın artık Avusturya-Sırbistan arasında sınırlı kalamayacağını düşünerek kendi menfaatleri gereği tedbir almaya başlamışlardır.

²⁹⁷ "Harp Mevzi mi Kalacak Yoksa Umumileşecek mi?", **Tasvir-i Efkâr**, 28 Temmuz 1914, s.1.

²⁹⁸ "Tereddüt Günleri", **Tasvir-i Efkâr**, 29 Temmuz 1914, s.1.

²⁹⁹ "Hali Harbin Tebliği", **Tasvir-i Efkâr**, 29 Temmuz 1914, s.4.

³⁰⁰ "Harp ve Balkanlar", **Tasvir-i Efkâr**, 30 Temmuz 1914, s.1.

³⁰¹ "Avusturya Askeri İlerliyor", **Tasvir-i Efkâr**, 29 Temmuz 1914, s.4.

3.1.1. Avusturya/Macaristan İle Sırbistan Arasında Başlayan Savaşın Avrupa Kamuoyunda Yankıları

Avusturya-Sırbistan münasebetlerinin cinayet dolayısıyla gerginleşmesi üzerine savaş tehlikesinin belirmesi dünya ülkelerini endişelendirmekteydi. Avrupa, savaşın iki ülke arasında basit bir olay olarak mı kalacak, yoksa umumi bir hal mi alacak endişesi içerisindeydi. Barut fıçısına dönen Avrupa, küçük bir kıvılcımın belirmesini bekliyormuş gibi, tüm hazırlıklarını ve ülke menfaatlerini gerektirecek bütün askeri tedbirleri almaya başlamıştır. Saraybosna faciası ise barut fıçısını ateşleyecek kıvılcımı oluşturuyordu. Bundan sonra, Avrupa devletleri bu savaştan kendi ülkelerinin menfaatlerini ön plana alıp gelişmeleri yakından takip etmekteydiler.

Tasvir-i Efkar gazetesi **Neue Freie Presse** gazetesinden edindiği haberde, büyük devletlerin vaziyetini tetkik ettiği sırada diyor ki;

Avusturya'nın müttefiki olan Almanya, Avusturya tarafındadır. Almanya Avusturya tarafını iltizam ettiğini nim resmi surette açıklamıştır. Avusturya, Sırbistan'dan arazi talep etmek ve bu suretle hudutlarını tevsi eylemek emelinde değildir. Avusturya yalnız kendi arazisi dâhilinde icra edilen büyük bir Sırpılık propagandasına nihayet verilmesini arzu ediyor.

Avusturya'nın bu nokta-i nazarı büyük devletlerce malum bulunduğu cihetle devletlerin bu muharebe vukuunda tarafsız kalmaları icap eder.

Balkan Muharebesinde olduğu gibi bundan sonrada İtalya Müttefik olmak hesabıyla uhdesine tertip edecek vaziyet-i ifadan içtinap etmeyecektir. İtalya her ne kadar Sırbistan'a acısa da sonradan Adriyatik Denizi'ne doğru genişlemeye çalıştığını görünce yüz çevirmiştir.

İngiltere hükümeti, harbin basit bir olay gibi kalmasını istemekteydi. İngiltere Hükümetinin bundan sonra da bu düşüncede hareket etmesi ümit edilmekteydi.

Fransa'ya gelince bu hükümetin müttefiki olan Rusya'nın tayin edeceği hattı hareketi takip edeceği şüphesizdir. Bununla beraber Fransa da barışın devamını arzu etmekteydi.

Rusya, Avusturya ile Sırbistan arasında vuku bulacak muharebeye müdahale etmeden evvel bu müdahalesinin, büyük devletler arasında muharebe zuhurunu meydana getirip getirmeyeceğinin sebebine bakacaktır.³⁰²

Peyam gazetesinde yer alan bir habere göre; İttifak grubuna mensup bir diplomat, Berlin’de çıkan bir gazetenin muhabirine bir beyanatta bulunmuştur. Bu beyanatta Rusya hükümeti, Rus basınının Alman düşmanlıklarının tesirinden kurtulamadığından bahis eylemiştir. Rusya’nın takip ettiği siyasi gayeler açık değildir. Rusya’nın silahlanması ve bunun için harcadığı masraflar insanı hayrete düşürüyor.³⁰³

Avusturya’nın, Saraybosna suikastı karşısında tepkisini sert koyması, diplomatik çözüm yolu ile kendisini durdurulamayacağını ve Sırbistan’ı cezalandırmaya kararlı olduğunu, tüm Avrupa’ya göstermek istemişti. Buna rağmen İngiltere diplomatik yollarla buhranı sonlandırmak için Avusturya’nın Sırbistan’a ultimatome vermesi üzerine, Almanya nezdinde teşebbüste bulundu ve bir milletler arası konferans toplamak istedi.³⁰⁴

İngiltere Hariciye Nazırı Sör Edvat Bey tarafından Londra veya Berlin’de bir sefirler konferansı ile Avusturya ve Sırbistan arasında vuku bulan buhranı sonlandırmak için teşebbüste bulunmuştur. Sefirler konferansına İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya’nın sefirleri iştirak edecektir. Avusturya Fiilen harbeden olduğu için, Rusya ise Sırbistan’a arka çıktığından dolayı, mevcut olan ihtilafa doğrudan doğruya alakadar sayılan iki devlet konferans haricinde tutulacak, konferansta alınan kararlar bu iki devlete bildirilecektir.³⁰⁵

Avusturya hükümeti İngiltere’nin elçiler konferansı toplanması hakkındaki teklifini katiyen red etmiştir.³⁰⁶

³⁰² “Devletlerin Vaziyeti”, **Tasvir-i Efkâr**, 27 Temmuz 1914, s. 2.

³⁰³ “Balkan Hükümetleri”, **Tasvir-i Efkâr**, 15 Temmuz 1914, s.4.

³⁰⁴ ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 1984 Ankara, s. 104.

³⁰⁵ NADİ, Yunus, “SİYASİYAT”, Konferans- Kongre, **Tasvir-i Efkâr**, 1 Ağustos 1914, s. 1.

³⁰⁶ “Avusturya Konferans İstemiyor”, **Tasvir-i Efkâr**, 1 Ağustos 1914, s. 2.

İngiltere'nin bu teklifine Almanya da sıcak bakmamıştır. İngiltere'ye Belçika'yı işgal etmeyeceğine dair teminat da vermemiştir. Bu durum İngiltere'nin üzerinde olumsuz bir etki yaratmıştır.³⁰⁷

İngiltere'nin diplomatik teşebbüsü sonuçsuz kalınca Rus hükümeti Rus ordusunun güneyine seferberlik başlattığını Almanya'ya bildirmiştir. Rusya'nın seferberliği Almanya'yı memnun etmemiştir.³⁰⁸ Rusya'nın seferberlik ilanının ardından Fransa'da ve İsviçre'de de seferberlik ilan edilmiştir.³⁰⁹

İtalya, Almanya'nın seferberliğini ilan etmesinin ardından seferberlik başlatacağını duyurmuştur. İtalya Şimendiferi seferberlik başlayacak gibi tedbirler almıştır. Üç sınıf askeri silahaltına almak için bir emirname hazırlamıştır.³¹⁰

Rusya'nın seferberlik ilanı ile Avusturya-Sırp ihtilafı yeni ve mühim bir safhaya girecektir.³¹¹

Almanya hükümeti Fransa ve Rus elçisine bir tebligat göndermiştir. Almanya hükümeti bu tebligatta, Fransa kısmen seferberlik icrasına karar verdiği takdirde üç muharebe halinde olan devletler arasında kalacağı cihetle bir tedbir alma ihtiyacı olduğunu beyan ederek seferberlik icrasına mecbur olacağını bildirmiştir.³¹²

Rusya'nın seferberlik ilanının ardından Almanya Rusya'ya 12 saatlik bir ültimatoma verip seferberliğini durdurmasını istemiştir. Rusya bu ültimatoma cevap vermeyince Almanya 1 Ağustos'ta Rusya'ya savaş ilan etmiştir. Almanya Fransa'ya da bir ültimatoma verip seferberliği durdurmasını istemiştir. Fransa cevabı geciktirdiği gibi, Almanya'ya kaçamaklı bir cevap verince, Almanya 3 Ağustosta Fransa'ya da savaş ilan etmiştir.³¹³

³⁰⁷ ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 1984 Ankara, s. 104.

³⁰⁸ "Rusya Seferberliği Tebliğ Ediyor", **Tasvir-i Efkâr**, 1 Ağustos 1914, s. 2.

³⁰⁹ "Fransa ve İsviçre'nin seferberliği", **Tasvir-i Efkâr**, 3 Ağustos 1914, s. 2.

³¹⁰ "İtalya'nın Seferberliği", **Tasvir-i Efkâr**, 3 Ağustos 1914, s. 2.

³¹¹ "Rusya'nın Seferberlik İlanı", **Tasvir-i Efkâr**, 31 Temmuz 1914, s. 1.

³¹² "Almanya'nın Seferberliği", **Tasvir-i Efkâr**, 1 Ağustos 1914, s. 4.

³¹³ ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984 Ankara, s. 104.

Şimdi Almanya İki cepheli bir savaş karşısında kalıyordu. Fransa'ya karşı kısa sürede zafer kazanıp Rusya'ya dönmek istediğinden, Belçika'dan geçmesi gerekiyordu.³¹⁴ Bu nedenle Fransa'ya Belçika üzerinden saldırmayı planladığı için Belçika'ya bütün zararlarını ödeyeceğini ve toprak bütünlüğünü koruyacağını garanti ederek geçiş izni istemiştir. İngiltere'nin yükümlülük gerektirmeyen garantisine güvenen Belçika, red cevabı verince Almanya 3 Ağustos'ta Belçika'ya savaş açmıştır.³¹⁵

Tasvir-i Efkâr gazetesinin “İngiltere'nin müdahalesi” başlıklı haberinde; Bu durum karşısında İngiltere 4 Ağustos'ta Almanya ya savaş ilan etmiştir.

İngiltere'nin savaşa müdahale etmesi ile savaş fevkalade bir hal almaya başlamıştır. Zaten İngiltere ile Almanya arasında gerek harp gerek sanayi alanlarında çok önceden bu yana başlamış bir rekabet vardı. İşte İngiltere'nin Almanya'ya müdahalesinin altında yatan esas sebep budur, şeklinde bir değerlendirme yapılmaktaydı.³¹⁶

Sonuçta Saraybosna suikastı Avusturya-Sırbistan arasında gerginlikle başlayıp giderek her devlet kendi menfaati doğrultusunda olaya dâhil olunca etki alanı genişleyerek sonucu daha vahim hadiselerle sebep olacak bir Avrupa, hatta daha sonraki süreçte bir dünya savaşı haline gelecektir.

3.1.2. Avusturya/Macaristan İle Sırbistan Arasında Başlayan Savaşın Türkiye-Bulgaristan ve Yunanistan'da Yankıları

Saraybosna faciası ile başlayan gerginlik, Avusturya'nın Sırbistan'a savaş ilan etmesi ile Avrupa'yı etkileyip yayıldıkça dünya ülkelerini endişeye sevk etmiştir. Endişelerin odak noktalarından biri de Balkanlara telakki edip etmeyeceğidir. Zaten harp genel savaşa dönüşün ya da dönüşmesin Avusturya-Sırbistan arasındaki ihtilafın en büyük neticeleri de Balkan devletleri üzerinde olacaktır.³¹⁷

Saraybosna faciası, Bulgaristan'da büyük bir ehemmiyetiyle takip edilmekteydi. Hadisenin ardından Bulgar basını olayı yakından takip etmiş ve konu üzerine çok sayıda

³¹⁴ ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984 Ankara, s.104.

³¹⁵ ERASLAN, Cezmi, “ Birinci Dünya Savaşı ve Türkiye”, **Türkler**, C. 13, s. 340-341.

³¹⁶ “İngiltere'nin Müdahalesi”, **Tasvir-i Efkâr**, 6 Ağustos 1914, s. 1.

³¹⁷ “ Harp ve Balkanlar”, **Tasvir-i Efkâr**, 30 Temmuz 1914, s. 1.

makale yazılmıştır. Bu hadisenin burada ehemmiyetle takip edilmesi, katillerin Sırp olması ve cinayet planının Bulgaristan'a rakip olan Sırbistan'da yapılmasındandır. Zaten Bulgaristan öteden bu yana komşusu Sırbistan'a bir türlü ısınmamaktadır. Son Balkan harbi ise aradaki soğukluğu daha da arttırmıştı. Bundan dolayı Bulgar basını Sırp'lar aleyhinde sütunlar dolusu haberler yapmaktaydı. Bulgaristan da bazı gazeteler hadiseden memnun olmuş gibi bir dil kullanmaktadırlar. Bunlar Rus taraftarı ve Bulgar hükümeti haziresinin aleyhtarı olan gazetelerdir.

Avusturya'nın bu meseleyi Sırbistan'ın yanına bırakmayacağı, mutlaka ona layık olduğu dersi vereceği düşüncesindeydiler. Bu ise Bulgarların dört gözle beklediği bir şeydir. Zira Makedonya taksiminde uğradıkları zayıtın acısını bu vesile ile daha kolay çıkarmak istemektedirler.³¹⁸

Avusturya ile Sırbistan arasında ortaya çıkan bu buhran Bulgaristan'ı ümitlendirmişti. Bulgaristan tarafsızlığını ilan etmişti. Ancak bu tarafsızlık olaylara elleri kolları bağlı olarak seyirci kalmak anlamında değildi. Bulgaristan'ın tarafsızlığı siyaset gereği "muamele-i resmiye" şeklindeydi. Bulgaristan hükümeti tarafsızlık ile maceraya girmeden Makedonya'dan taviz almak ve kan dökmeden asıl amacına ulaşmak ümidindeydi.

Bulgaristan kamuoyu tamamen Sırbistan aleyhindeydi. Sırbistan'ın ortadan kalkması ve Makedonya'ya da muhtariyet verilmesi ya da Bulgaristan'a katılması arzu edilmekteydi.

Bulgaristan'da Avusturya ordusu ile birlikte Sırbistan aleyhinde savaşmak için Avusturya ordusuna gönüllü yazılanlar bile vardı.

Sırbistan genel seferberlik ilan ettiğinde Makedonya'daki bütün askerlerini başka birliklere kaydınca, Makedonya'da 2500 civarında Sırp askeri kalmıştı. Bu istihbarat Bulgaristan kamuoyunu ümitlendirmişti.³¹⁹

³¹⁸ "Bulgaristan Mektubu" **Peyam**, 13 Temmuz 1914, s. 4.

³¹⁹ "Avusturya-Sırbistan Münasebeti ve Bulgaristan", **Tasvir-i Efkâr**, 1 Ağustos 1914, s. 4.

Peyam gazetesinin haberine göre, Avusturya/ Macaristan'ın Sırbistan'a gönderdiği nota Bulgaristan'da fevkalade bir tesir yaratmıştır. Bulgaristan bu notanın metnini ve bundan doğacak neticeleri memnuniyetle karşılamıştır.³²⁰

Avusturya'nın Sırbistan'a ilanı harp ettiği haberi Mösyö Radoslavof tarafından Meclis-i Mebusan'a tebliğ edilmiştir. Bu haber burada memnuniyetle karşılanmıştır.³²¹

Peyam gazetesinin verdiği malumata nazaran Sırbistan Başvekili ve Harbiye Nazırı Mösyö Pasiç, Sırbistan'ın Sofya sefiri vasıtasıyla nasıl bir siyaset takip edeceklerini sormuştur. Bulgar hükümetinin tamamen tarafsız kalacaktır cevabını almıştır.³²²

Mösyö Pasic sefirin bu sözleri karşısında çok etkilenmiş ve sefire Bulgaristan'ın bu hareketini unutmayacağını beyan etmiştir.³²³

Bulgaristan'ın yarı resmî gazetesi Avusturya-Sırbistan muharebesi münasebetiyle yazdığı bir makalede diyor ki;

“Savaş komşumuz Sırbistan arazisinde cereyan edeceği vakit, bu hal Bulgaristan'ı meşgul etmekten geri kalamaz, bu buhran Bulgar diplomasisini de etkileyecektir. Bulgar hükümeti kendi arazisine savaş sıçramadığı takdirde tarafsız kalıp soğukkanlılıkla takip edecektir.”³²⁴

Saraybosna faciasının ardından Avusturya/Macaristan-Sırbistan Münasebetlerinin savaşı nokta gelmesi karşısında Sırbistan ile birlikte hareket edeceği düşünülen Karadağ'dan sarf-ı nazar edildiği halde bir teşebbüste bulunulmamıştır. Balkan muhitinde şimdiye kadar Bulgaristan'ın dışındaki devletlerin nasıl tavır alacağı hususunda bir teşebbüste bulunulmamıştır. Bulgaristan savaş durumunda tarafsız kalacağını Belgrad hükümetine bildirmiştir. Bulgaristan'ın bu beyanatı sadece Avusturya-Sırbistan muharebesi için geçerli olduğunu tebliğ etmiştir. Zaten Bulgaristan'ın efkâr-ı umumiyesi'nde de bu önemli bir hadise olarak yakından takip edilmektedir. Bulgaristan'ın muharebenin mahiyetini bütünüyle değiştireceği de unutulmamalıdır. Böyle bir teşebbüs Bükreş'te çizilen

³²⁰ “Avusturya- Sırbistan Münasebeti”, **Peyam**, 26 Temmuz 1914, s. 2.

³²¹ “Bulgaristan'ın Asar-ı Memnuniyet”, **Tasvir-i Efkar**, 31 Temmuz 1914, s. 2.

³²² “Bulgaristan Bitaraf Kalıyor”, **Peyam**, 28 Temmuz 1914, s.2.

³²³ “Sırbistan Bulgaristan'a Müteşekkik”, **Tasvir-i Efkar**, 28 Temmuz 1914, s.2.

³²⁴ “Bulgaristan Ne Yapacak”, **Tasvir-i Efkar**, 30 Temmuz 1914, s. 3.

Balkan haritasının tashihiinin mevzu-i bahis kılmak demektir. Buna ise Romanya muhalefet edeceğini bildiriyor. Zaten Balkan haritasına yeni bir şekil vermek mevzu-i bahis olunca, yalnız Bulgaristan'a bırakılmayacağı da açıktır.

Romanya ve Yunanistan henüz politikalarını bildirmemişlerdir. Meselenin Balkanlara ait safhası bakımından Yunanistan'ın nasıl tavır takınacağı son derece mühim bir rol oynamaktaydı. Şayet Sırbistan ile aralarındaki anlaşma gereği, Atina hükümeti Sırbistan'a 100 bin asker gönderse Balkan muhitindeki kuvvetler arasında mevcut dostluk devam eder.

Romanya'ya gelince, Romanya tarafsız kalacağını beyan etmişse de Yunanistan veya Bulgaristan işe karıştıkları yahut büyük devletler arasında genel bir savaş durumu zuhur ettiği takdirde bu tarafsızlık değişebilir.

Şu noktada savaşa büyük devletlerin dâhil olduğu bir genel savaşa dönüşürse bu savaş Balkan devletlerini de etkisi altına alacak ve bu savaş içinden çıkılmaz bir hal alacaktır.³²⁵

Sabah gazetesinde resmi kaynaklardan alınan malumata göre; Avusturya-Sırp savaşının icap ettiği vaziyet üzerine Bulgaristan ile Romanya arasında bir ittifak yapılmıştır. Bunun neticesi olarak Bulgaristan bazı tavizler elde edecektir. Bu ittifakın Almanya'nın teşvikiyle olduğu söyleniyor.³²⁶

Bulgar telgraf ajansından bildirildiğine göre, Başvekil Radoslavof Bulgaristan'ın sonuna kadar tarafsızlığını korumaya karar verdiğini Sobranya'da söylemiştir. Şayet tarafsızlığına rağmen hudutlarına saldırı olduğu takdirde hükümet her türlü tedbiri alacaktır.³²⁷ Hükümetin gerekli görürse seferberlik ilan edeceğini Sobranya meclisi karar almıştır. Hükümet seferberlik ilan etmek zorunda kalırsa bunun için vuku bulacak masraf için 50 milyon Frank bütçe ayıracağına dair bir layiha-ik Kanuniye tevdi eylemiştir.³²⁸

³²⁵ “Balkan Muhitinde”, **Sabah**, 30 Temmuz 1914, s. 1.

³²⁶ “Bulgar- Romen İttifakı”, **Sabah**, 4 Ağustos 1914, s. 3.

³²⁷ “Bulgaristan'ın Bitarafılığı” **Sabah**, 11 Ağustos 1914, s. 2.

³²⁸ “Bulgaristan'da Seferberlik”, **Sabah**, 12 Ağustos 1914, s. 3.

Atina'dan **Neologos** gazetesine ulaşan telgrafnameye göre; Yunan efkâr-ı umumiyesi Avusturya-Sırbistan münasebetinin gidişatından telaş ve endişe içerisindeydi.³²⁹

Sabah gazetesi, Venizelos ile Kral Konstantin mülakatına değinmiş, görüşmede Yunanistan'ın seferberlik ilan edip etmeyeceği hususu ele alınmıştır. Atina'da durumun vahim olduğuna değinilerek, birkaç sınıf askerin silah altına alınmasına gerek duyulmuş ve savaşın gidişatı vahim bir hal aldığı takdirde genel seferberlik ilanına karar verilmiştir.³³⁰

Sabah gazetesi Yunanistan'ın, Saraybosna faciası karşısında nasıl tavır takınacağı hususuna değinmiştir. Haberde Yunanistan hükümetinin Avusturya-Sırbistan ihtilafı karşısında tarafsızlık kararı almıştır. Sırp askerin Yunan arazisi dâhilinde meruruna müsaade olunması hakkında Sırbistan tarafından vuku bulan isteği oylanarak ve tarafsızlık kararı alınmış, bu konuda tezkere ret edilmiştir.³³¹

Tasvir-i Efkar gazetesinde yer alan habere göre; Avusturya/Macaristan ile Sırbistan arasında vuku bulan savaş, baş döndürücü şekilde Avrupa'da yayılmış, bu durumda Osmanlı Devleti'nin nasıl bir tavır alacağı merak edilen bir konu haline gelmiştir.³³² Avrupa münasebet-i siyasiyesinde başlayan karışıklıklar karşısında hemen hemen bütün Avrupa devletlerinin seferberliğe başlamaları haberinin ardından, Almanya'nın Rusya'ya savaş ilan etmesi ile Avrupa'da durum daha vahim bir hale geldi. Böyle bir durum karşısında kendi hukuk ve menfaatini, şan ve şerefini müdafaa ve muhafazaya gerek duyan her devlet gibi Osmanlı Devleti de tedbir alma mecburiyeti hissine kapılmıştır. Osmanlı Devleti bütün Avrupa'yı sarsan harp karşısında tarafsızlığını ilan etmiştir.

Haberin devamında Türkiye'ye karşı milli ve iktisadi bir saldırı olmadığı müddetçe Türkiye tarafsızlık fikrini devam ettirecektir. Alınan tedbirler mevcut durumun ve yaşanan kargaşalık içinde Türkiye için yapılması gereken tedbirlerdir.

³²⁹ "Atina'da Muhakkak Endişeler", **Tasvir-i Efkar**, 27 Temmuz 1914, s. 2.

³³⁰ "Yunan Seferberlik İlan Edecek mi?", **Tasvir-i Efkar**, 3 Ağustos 1914, s. 2.

³³¹ "Saray Bosna Faciası Türk- Yunan ve Bulgaristan", **Sabah**, 29 Temmuz 1914, s.2.

³³² NADİ, Yunus, "Siyasiyat", "Hükümetimizin Bitarafılığı", **Tasvir-i Efkar**, 3 Ağustos 1914, s. 1.

Alınan karar hükümet tarafından verilmiş ve padişahın oluruyla sokaklarda dualarla halka duyurulmuştur. Vatan yolunda her türlü fedakârlığı yapmaya hazır olan halk bu kararı memnuniyetle karşılamıştır.³³³

Meclis-i Mebusan Reisi Halil Bey, Avrupa büyük bir sınavdan geçiyor, bu hengâmede bize düşen tarafsız kalmak, bir yandan da derli toplu durarak gerekli tedbirleri almak, yani herhangi bir saldırıya karşı hazır bulunmaktır. Hükümetin açıkladığı hareket hakkı bu mantıktadır, demiştir.³³⁴

Peyam gazetesinde Osmanlı ajansının verdiği habere göre; Osmanlı hükümeti tarafsızlık kararı aldığını, bu hususta gerekli tedbirleri alacağını resmen beyan etmiştir.³³⁵

Türkiye tarafsızlık kararı almakla birlikte, her türlü ihtimale karşı gerekli tedbiri alacağını bildirmiş, bu şekilde bir nevi seferberlik başlatan Türkiye'nin kararı da Bulgaristan'da memnuniyetle karşılanmıştır.³³⁶

Sonuçta, Balkan hükümetleri ve Türkiye üçlü ittifak ve üçlü itilaf devletlerinin savaşması karşısında tarafsız kalamayacaklardır.³³⁷

3.2. İtilaf Devletlerinin ve Türkiye'nin Bulgaristan'ı Kendi Saflarına Çekme Girişimleri

3.2.1. Talat ve Halil Beylerin Bükreş ve Sofya Seyahatleri İle Türk- Bulgar Dostluk ve İttifak Antlaşması

Birinci Dünya Savaşı'nın yaklaşması üzerine Osmanlı Devleti, iki kutba ayrılmış Avrupa'da yalnızlıktan kurtulmak için ittifak arayışlarına başlamıştır. İlk olarak İtilaf grubu devletlerinden İngiltere, Fransa ve Rusya ile ittifak teşebbüsünde bulunmuş fakat olumlu cevap alamayınca, İttifak grubu devleti olan Almanya ile 2 Ağustos 1914'te ittifak anlaşması

³³³ “Memleketimizde Seferberlik İlanı”, **Tasvir-i Efkâr**, 3 Ağustos 1914, s. 1.

³³⁴ NADİ, Yunus, “Siyasiyat”, “Hükümetimizin Bitarafılığı”, **Tasvir-i Efkâr** 3 Ağustos 1914, s. 1.

³³⁵ “Hükümet-i Osmaniye'nin Bitarafılığı”, **Peyam** 3 Ağustos 1914, s. 4.

³³⁶ “Türkiye'nin Seferberliği ve Bulgaristan”, **Peyam**, 3 Ağustos 1914, s. 4.

³³⁷ “Balkanlar Muhafaza-i Bitaraf Edebilecek mi?”, **Tasvir-i Efkâr**, 3 Ağustos 1914, s. 4.

imzalamıştır. Bu anlaşma sonrasında Almanya'nın da isteği üzerine Osmanlı Devleti, Bulgaristan ve Romanya Devletleri ile ittifak arayışına girişmiştir.³³⁸

Almanya, Avusturya ve Osmanlı Devletlerinin, bu iki devletle ittifak teşebbüslerinin amacı, Bulgaristan'ı savaşa dâhil etmek, Romanya'yı ise tarafsız kalması konusunda ikna etmektir. Bu sebeple 15 Ağustos 1914'te Talat Paşa ve Meclis Başkanı Halil Bey Sofya'ya gönderilmiştir.³³⁹

Talat ve Halil Beylerin Sofya ve Bükreş'teki faaliyetlerini dönemin gazeteleri şu şekilde ele almıştır:

Tasvir-i Efkâr gazetesinde “Talat ve Halil Beyler Sofya’da” başlıklı haberde, Bulgar telgraf ajansının bildirdiğine göre Talat ve Halil Beyler Sofya’ya gelmişler “ve burada devletin ileri gelenleri tarafından karşılanmışlardır.”³⁴⁰

Bulgaristan kamuoyu, yerel gazetelerin haberlerinden anlaşıldığı kadarıyla Talat ve Halil Bey’in Bükreş’e gitmeyip önce Sofya’ya gelmesinden bilhassa memnuniyet duyulduğunu kaydetmektedir.³⁴¹

Eyyam gazetesinin Sofya’dan bildirdiğine göre, Bulgar ricali Talat ve Halil Beyleri samimi bir şekilde karşılamakla birlikte ziyaretlerinden memnun olduklarını bildirmişlerdir. Talat ve Halil Beylerin Sofya’da kaldıkları gece Doktor Gonadiyef ve Gospadiç yanlarından ayrılmamış, Mösyö Radoslavof ise misafirleri yanında pek hoşnut görünmüştür.³⁴²

Talat Bey’in Sofya’da Universal gazetesi muhabiri ile yaptığı görüşmesinde, Mösyö Radoslavof’un dirayetli bir diplomat olduğunu ve kendisiyle tanışmaktan memnun olduğunu belirtmiştir.³⁴³

³³⁸ SARINAY, Yusuf, Osmanlı Devleti’nin Bulgaristan’ın Bağımsızlığını Tanıması ve Türk Bulgar İlişkilerinin Gelişmesi (1908-1914), **Uluslararası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Sempozyumu, Bildiriler Kitabı**, Eskişehir, Odun Pazarı Belediyesi Yay., 7, 2005, s. 135-136 .

³³⁹ AYDEMİR, Şevket Süreyya, **Tek Adam Mustafa Kemal**, C.I, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1983, s. 215.

³⁴⁰ “Talat ve Halil Beyler Sofya’da”, **Tasvir-i Efkâr**, 18 Ağustos 1914, s. 1.

³⁴¹ “Bulgaristan Efkâr-ı Umumiyesi”, **Tasvir-i Efkâr**, 20 Ağustos 1914, s. 3.

³⁴² “Bulgaristan Efkâr-ı Umumiyesi”, **Tasvir-i Efkâr**, 20 Ağustos 1914, s. 3.

³⁴³ “Talat Beyin Beyanâtı”, **Sabah**, 23 Ağustos 1914, s. 2.

Yarı Resmi tebligatına nazaran, Talat Bey Sofya ziyaretinde devletin ileri gelenleri ile görüşmelerinde, iki tarafın birçok müşterek menfaatlerinin olduğunu ve bu meseleleri konuşmak için geldiğini belirtmiştir.³⁴⁴ Bulgar basınında bu gelişmeler hakkında, Yarı Resmi gazetesinin yazmış olduğu makalede, Bulgar kabinesinin Balkan devletleri arasındaki barışın tesisine gayret gösterdiğini ve Yunanistan ile Romanya'nın Makedonya siyasetine rağmen barışçıl bir siyaset izlemeye kararlı olduğunu bildiriyordu. İki hükümette sulhun korunmasına ve barışa karar vermiştir bu seyahatin başka amaçla yapıldığı yorumları tamamen asılsızdır.³⁴⁵

Bulgaristan, Avusturya ve Sırbistan arasında bir savaş başlarsa tarafsız kalacağını ve bu savaş bir dünya savaşı halini alsa bile tarafsızlığını devam ettireceğini beyan etmiştir.³⁴⁶

Anlaşıldığı üzere Talat Beyi'n ziyaretini Bulgaristan'ı memnun etmiştir ve ittifak kurma çabaları hatta zekâsı Bulgarları etkilemiştir. Bunu Bulgar gazeteleri şu şekilde kaleme almıştır. "Talat Bey ve Halil Bey Sofya'da bulunmaktadırlar. Talat Bey'in büyük zekâsı herkes üzerinde fevkalade bir hüsn-i tesir hâsıl ediyor, Cenab-ı Hak yardımcıları olsun, yaşasın Türkiye yaşasın Türk biraderlerimiz." Diyorlardı.³⁴⁷

Bulgaristan, Osmanlı Devleti ile ittifak kurmayı istiyor fakat bu ittifaka Romanya'nın dâhil olması gerektiğini savunuyor aksi takdirde istenilen Balkan savunmasının oluşmayacağını düşünüyor. Bu konu ile ilgili, bir Bulgar ricali siyasiyesinin beyanatı adlı haberde, Bulgaristan, Osmanlı-Romanya-Bulgaristan ittifakına muhalif olmadığını, hatta Avrupa'daki harbin tasfiyesinde Balkan ittifadının büyük bir rol oynayabileceğini bunu sağlamanın yolunun da Romanya'nın bu ittifaka katılması olduğunu savunmaktadır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin Bükreş'te Yunan Devleti ile anlaşabilirse bu ittifaka Yunanistan'ın da dâhil olacağı belirtiliyordu.³⁴⁸

Tasvir-i Efkâr gazetesi Kumpana ve Denevik gazetelerinden edindiği intibalarda; Bulgar hükümeti yanlısı ve Rus aleyhtarı olduklarından, Talat Bey ile ilgili olumlu dil kullanıp Rusya'ya hücum ediyorlar. Öyle ki, Kampana gazetesi bir makalesinde; "Biz şimdi

³⁴⁴ "Nim Resmi Tebliği", **Tasvir-i Efkâr**, 20 Ağustos 1914, s. 3.

³⁴⁵ "Talat Bey'in Seyahati", **Tasvir-i Efkâr**, 21 Ağustos 1914, s. 3.

³⁴⁶ "Mülakat", **Sabah**, 22 Ağustos 1914, s. 3.

³⁴⁷ "Talat Beyin Seyahati", **Tasvir-i Efkâr**, 24 Ağustos 1914, s. 3.

³⁴⁸ "Bir Bulgar Rical-i Siyasiyesinin Beyanatı", **Tasvir-i Efkâr**, 24 Ağustos 1914, s. 3.

Türklerle ittihada, teşrik-i mesaiye her zamandan ziyade muhtaç ve bu suretle harekete mecburuz.”³⁴⁹ demiştir. Bulgaristan’daki muhalif ve Rus taraftarlarının talebi ise hükümetten emin olmadıklarını ve bu sebeple bütün parti reislerinin toplanmasını ve bu siyasetleri konuşmayı istiyorlar. Rus taraftarı olanlar ise bu ittifakı önlemek için tehditkâr tavır takınıyor ve baskı kurmak istiyorlardı.³⁵⁰

Talat Bey’in Bulgaristan’a gitmesindeki sebebin, Bükreş Antlaşması’nı kendi lehlerinde değiştirmek, Bulgaristan ve Osmanlı hükümetlerinin itilaf tesis edeceği söylentisi üzerine, Talat Bey Bükreş ziyareti öncesinde Romanya’ya resmi bir tebliğde bulunmuştur.³⁵¹

Talat ve Halil Beyler Bulgaristan ziyaretini tamamladıktan sonra sıra Bükreş’e gidip Romanya’yı bu ittifaka katılmaya ikna etmeye gelmişti. Bu sebeple Sofya’dan ayrılarak Bükreş’e gittiler. Sofya’daki misafirlik esnasında neler görüşüldü, şimdi Bükreş’te ne gibi müzakereler cereyan ediyor? Bunları tamamen bilmek zor. Fakat şurası muhakkak ki, gerek Sofya’da gerekse Bükreş’teki bahislerin konusunu Romanya’nın da dâhil olduğu Balkan ittifakı teşkil etmektedir.³⁵²

Avrupa’da başlayan Avusturya Sırbistan savaşı sonrasında Romanya zor bir durumda kalmıştır. Bu sebeple Romanya ile Balkan ittifakı planlarının da çözümsüz kalacağı açıktır. Bu durumda eskimiş olan Bükreş Antlaşmasına bağlı kalınmak yerine yeni bir balkan ittifakı oluşturulması daha akla yatkındır, fakat Romanya bu konuda Osmanlı-Yunanistan müzakerelerinin sonucunu beklemektedir.

Osmanlı ve Yunanistan’ın Bükreş’te adalar meselesini halletmek için istekli oldukları ve önemli kişileri bu meselenin halli için memur ettikleri Romanya basında önemli bir konu olarak yer almış, ayrıca Balkanlarda barışı sağlayacak anlaşmanın memleketlerinde olmasından da son derece memnun olduklarını belirtmişlerdir.³⁵³

Atina gazetelerinin belirttiğine göre, Bükreş’e gelen Yunan murahhasları gerçekten iş görmek maksadıyla gelmişler ve adalar hakkında da anlaşma yolları aramaktadırlar.

³⁴⁹ “Kampana ve Denevenik” **Tasvir-i Efkâr**, 24 Ağustos 1914, s. 3.

³⁵⁰ “Muhaliplerin Talebi”, **Tasvir-i Efkâr**, 24 Ağustos 1914, s. 3.

³⁵¹ “Bulgaristan’ın Bir Tebliği”, **Sabah**, 5 Haziran 1914, s. 2.

³⁵² “Sofya’dan Sonra Bükreş’te” **Tasvir-i Efkâr**, 26 Ağustos 1914, s. 1.

³⁵³ “Bükreş Mülakatı, Talat ve Halil Beyler”, **Sabah**, 26 Ağustos 1914, s. 4.

Romanya, Bulgaristan ve Osmanlı Devletleri de Balkan ittifakının teminine çalışacaklardır. Bu müzakereler sonucunda Balkanlarda bir ittifak anlaşması görülebilir.³⁵⁴

Bükreş basını da, Balkan ülkeleri arasında aşılmaz sorunlar olmadığını, dönemin gerektirdiği şartların bu devletleri birbirine yaklaştırdığını ve bir Balkan İttifakı kurmanın gerekliliğini vurgulamaktadır.³⁵⁵

Bükreş müzakerelerinde Osmanlı Devleti'nin Romanya'ya teklifi, Türkiye ile Romanya, Bulgaristan'ın Makedonya üzerindeki hakkını tanırlar ve Bulgaristan'ın yapacağı bütün harekâta müsaade etmeyi taahhüt ederler. "Eğer Romanya bir muharebeye girmeye mecbur olursa Romanya'ya karşı bitaraf bulunmayı Bulgaristan taahhüt eder."³⁵⁶

Bükreş'teki Türk-Yunan müzakereleri 24 Ağustos'ta başlamıştır. Yarın iki hükümet murahhasları fikir alışverişinde bulunacaklar, konferans Bükreş'te olacak ve gereken durumlarda murahhaslar Sinaya'ya giderek görüşmelere burada devam edeceklerdir.³⁵⁷ Yarı Resmi gazetesi, Bükreş'te Osmanlı ve Yunan delegeleri arasındaki müzakeratı kaydettikten sonra iki tarafın da itilaf sağlamasını temenni ediyor.³⁵⁸ Bükreş'te münteşir Fidavarol (?) gazetesinin neşrettiği bir makalede, Balkan Devletleri arasında başlayan görüşmeler hakkında diyor ki; "Balkan Harbi'nin galip ve mağlupları bugün menfaatlerinin müşterek olduğunu takdir etmiş ve ona göre hareket etmek lüzum ve ihtiyacını hissetmişlerdir".³⁵⁹

Yunan hükümeti basına yaptığı açıklamalarda, Balkanlarda bir ittifak oluşturmaya taraftar olduğunu ve Doğu Avrupa'nın bundan faydalanması için ellerinden geleni yapacaklarını belirtmişlerdir.³⁶⁰

Talat Bey de Yunan delegeleri ile müzakerelerinin olumlu olması için Bükreş'e geldiklerini ve Yunan hükümetinin de aynı duyguları paylaştığını düşündüğünü belirtmiştir.³⁶¹

³⁵⁴ "Sofya'dan Sonra Bükreş'te" **Tasvir-i Efkâr**, 26 Ağustos 1914, s. 1.

³⁵⁵ "Balkan İttihadı Hakkında", **Sabah**, 29 Ağustos 1914, s. 4.

³⁵⁶ "Talat Beyin Seyahati", **Tasvir-i Efkâr**, 24 Ağustos 1914, s. 3.

³⁵⁷ "Bükreş Müzakeratı", **Tasvir-i Efkâr**, 27 Ağustos 1914, s. 3.

³⁵⁸ "Bükreş Müzakeratı ve Bulgarlar", **Tasvir-i Efkâr**, 27 Ağustos 1914, s. 3.

³⁵⁹ "Balkan İttifakı", **Tasvir-i Efkâr**, 27 Ağustos 1914, s. 3.

³⁶⁰ "Bükreş Mülakatı", **Sabah**, 30 Ağustos 1914, s. 3.

³⁶¹ "Bükreş Mülakatı", **Sabah**, 31 Ağustos 1914, s. 3.

Osmanlı ve Yunan murahhasları dün Osmanlı sefarethanesinde bir içtima akd etmişlerdir. Saat 5'te Talat ve Halil Beyler Sinaya'ya gitmişlerdir. İkinci mülakatın cumartesi günü Yunan sefarethanesinde icrası takarrür etmiştir.³⁶²

Bükreş müzakerelerini tamamlayan Talat ve Halil Beylerin Bükreş'ten sonra tekrar bir iki gün kalmak için Sofya'ya dönecekleri ve Sefaret-i Osmaniye'den edinilen bilgiye göre, sefirimiz Fethi Bey Talat Bey'i Rusçuk'ta karşılayacaktır.³⁶³

Bükreş'ten Sofya'ya dönen Talat Bey'in İstanbul'a döneceği bir telgrafla bildirildi. Dönene kadarki süreçte Türkiye ve Yunanistan arasında bir itilaf olabileceği ümit ediliyordu. Yunanistan'ın Balkan ittifakının dışında kalacağına ihtimal verilmiyordu hatta böyle bir durumda Bulgaristan'la da karşı karşıya kalacaktı. 31 Ağustos'ta Osmanlı murahhasları Yunan sefarethanesinde müzakerelere devam edecekler daha sonra Talat Bey tren ile Sofya üzerinden geçerek perşembe günü İstanbul'a gelecektir. Romanya'nın ittifaka katılacağı düşünülüyordu. Öyle ki Talat Bey İstanbul'a dönmüş, fakat Halil Bey Bükreş'te kalarak müzakerelere devam edecekti aksi takdirde Halil Bey'in Bükreş'te kalması mümkün olmazdı.³⁶⁴

Bükreş müzakereleri istenilen ittifakı sağlayamamıştır. Sofya'da münteşir Onro(?) gazetesi Yunan hükümetinin Bükreş Muahedesini kabul etmediğini yazarak, Balkan Savaşları sonrasında imzalanan Bükreş Antlaşmasında kendi lehine değişiklikler yaparak Bulgaristan'a bunu kabul ettirmek istemiştir.³⁶⁵

Yunanistan Bulgaristan'a müracaat ederek Bükreş Antlaşmasının şartlarında değişiklik istediğini, bu değişikliğin içeriğinde ise Osmanlı Devletine karşı kendisiyle ortak hareket etmesini istediğini belirtmesi üzerine Bulgaristan bu öneriyi reddetmiştir.³⁶⁶

Sofya ve Bükreş ziyaretlerini tamamlayan Talat ve Halil Beyler, Bükreş'te istedikleri ittifakı kuramamışlar, Romanya'nın tarafsızlığını sağlayamamışlardır. Fakat Sofya'da Bulgaristan ile 19 Ağustos 1914'te Dostluk ve İttifak Anlaşması imzalamışlardır.

³⁶² "Bükreş ve Sinaya'da", **Tasvir-i Efkâr**, 28 Ağustos 1914, s. 3.

³⁶³ "Talat Bey Avdet Ederken", **Tasvir-i Efkâr**, 28 Ağustos 1914, s. 3.

³⁶⁴ "Talat Beyin Avdeti", **Tasvir-i Efkâr**, 2 Eylül 1914, s. 1-2.

³⁶⁵ "Yunanistan'ın İki Yüzlülüklerinden", **Tasvir-i Efkâr**, 2 Eylül 1914, s. 3.

³⁶⁶ "Bükreş Mülakatı, Yunanistan'ın Bulgaristan'a Müracaatı", **Sabah**, 2 Eylül 1914, s.3.

Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında 19 Ağustos 1914'te imza edilen ittifak anlaşması iki devlet tarafından da son derece gizli tutulmuştur. Hatta Talat ve Halil Beyler Sofya'ya hareket etmeden önce Sadrazam Said Halim Paşa, Sofya'da bulunan Ali Fethi Bey'e özel bir tren tahsis etmesini, karşılama töreni yapılmamasını ve hiç kimse ile konuşmaması talimatını vermiştir.

Bu gizli ittifak anlaşmasını, Osmanlı hükümeti adına Dâhiliye Nazırı Talat Bey ile Bulgaristan adına Başbakan Radoslavof imzalamış ve Padişah Mehmet Reşad tarafından tasdik edilmiştir. Yedi maddeden oluşan anlaşma özet olarak şu şekildedir: Her iki taraf birbirlerinin sınırına saygı gösterecek, taraflardan biri herhangi bir Balkan ülkesinin saldırısına uğrarsa diğer taraf müttefikinin talebi üzerine saldırgan devlete karşı savaş ilan edecek, taraflardan biri müttefikinin rızasını almadan bir başka ülke ile savaşa girer ve müttefiki de bu savaşa katılmak istemezse müttefikini gözetten bir tarafsızlık içinde olacaktır, ittifak savaşın sonuna kadar geçerli olacak ve anlaşma maddeleri gizli kalacaktır.³⁶⁷

Bulgaristan ittifak anlaşması imzalamasına rağmen savaşa ittifak grubu safında girmek için acele etmemiştir, burada amacı Rusya'yı kışkırtmamaktır. Almanya, Avusturya ve Osmanlı ile yaptığı anlaşmalarla kendini sağlama almış Ekim 1915'te ittifak grubu safında savaşa katılmıştır.

3.2.2. İtilaf Devletleri'nin Bulgaristan'ı Kendi Saflarına Çekme Girişimleri

Bulgaristan İkinci Balkan Savaşı'nda Romanya'ya verdiği Dobruca, Yunanistan'a verdiği Kavala ve Serez ile Sırbistan'a kaptırdığı Makedonya topraklarını tekrar almak için Birinci Dünya Savaşı'na katılmak istiyordu. Savaşın tarafları olan itilaf ve ittifak grupları da Bulgaristan'ı saflarına çekme çabasındaydılar. Bulgaristan'ın şu veya bu tarafta savaşa girmesi Yunanistan ve Romanya'nın da durumunu etkileyebileceği düşünülüyordu.³⁶⁸

İttifak devletleri özellikle Osmanlı Devleti, Sofya ziyaretiyle Bulgaristan'ı kendi safına çekmeye çaba gösterdi. Almanya ve Avusturya Devletleri de Bulgaristan'la anlaşmalar yaptı. Bu girişimleri yakından takip eden itilaf devletleri de Bulgaristan'ı kendi safına çekmek için bir dizi girişimde bulundu. İtilaf devletlerinden özellikle Rusya

³⁶⁷ SARINAY, a.g.m., s. 136.

³⁶⁸ ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Tisa Matbaası, Ankara 1984, s. 118.

Bulgaristan'ı razı edebilmek için bazen tehditkâr bazen alttan alıcı şekilde politikalar geliştirerek kendi saflarına çekmeye çabaladı. Dönemin gazeteleri bu gelişmelere şu şekilde yer vermiştir.

Rusya'nın Bulgaristan ile ilk teması Eyyam gazetesinin bildirdiğine göre; Rus sefiri Bulgaristan'a ilk müracaatında doğrudan Sırbistan'a yardımını talep etmiştir. Çar Ferdinand "Bu benim elimde değil, Bulgar milletinin işidir, Bulgar milleti ise Sırlardan gördüğü hıyanete karşı artık onun için kanını heba edemez." demiştir. Rus sefirinin bir diğer müracaatında ise Sırlara erzak göndermesini istemiştir. Fakat Çar Ferdinand bu istek karşısında "Bulgaristan Kanun-i Esasi ile idare olunur bir memleketidir. Ben istesem de Bulgar kanunları buna müsaade etmez." demiştir. Bu isteklerine olumlu cevap alamayan Rus sefiri düşmanca davranışlar sergileyerek kiliselerde gösteriler bile yaptırmıştır.³⁶⁹

Rusya, Bulgaristan'dan istediğini alamayınca bu olayı Slavlığa ihanet olarak göstermeye başladı. Bulgaristan ve Rusya kamuoyunu bundan sonra şiddetli bir şekilde Slavlık ihaneti konusu aldı.

Bulgar basını, "Sırbistan'ın Slav olmayan bir düşmanla işbirliği ederek Slavlığa ihaneti onların yaptığını" savundu. Rus basını ise Bulgaristan'ın tarafsız kalmasından memnun olacağını savaş sonuna kadar bu dediğine sadık olursa Rusya'nın Bulgarları mükâfatlandıracağını bildiriyorlardı.³⁷⁰

Kampana gazetesinin haberine göre, Rus Panslavistlerinden General Upiridoviç ve 18 Rus Slav cemiyeti, Kral Ferdinand'a telgraflar göndermişler ve Sırbistan'ı kurtarabilmek için Bulgaristan'ın yardımını istemişlerdir. Fakat Bulgaristan'da hiç kimse bu politikayı takip etmeyi düşünmemektedir.³⁷¹

Bir Romen muhabirinin bildirdiğine göre; Rusya Bulgaristan'ı itilaf devletleri tarafına çekebilmek için iki yol izlemiştir, Bunlardan birincisi; Panslavist reislerce Bulgaristan'da propagandalar yaptırmak. İkinci olarak da Rusya'nın Sofya Sefiri Safanga tarafından var gücü ile yürütülen çalışmalardır. Fakat geceli gündüzlü yürütülen bütün bu

³⁶⁹ "Rus Parmağı", **Tasvir-i Efkâr**, 20 Ağustos 1914, s. 2.

³⁷⁰ "Bir Münakaşa", **Sabah**, 27 Ağustos 1914, s. 4.

³⁷¹ "Taleb-i Muavenet", **Sabah**, 9 Ağustos 1914, s. 2.

gayretlerin boşa çıktığını belirtmektedir. Çünkü Bulgaristan Rusya'nın bütün vaatlerinin boş olduğunu Balkan savaşlarında bunu tecrübe ettiklerini belirtmiştir.³⁷²

Tasvir-i Efkâr gazetesinin bir haberine göre; Rusya Bulgaristan'ı itilaflar safına çekemeyeceğini anlayınca, tarafsızlığı her şekilde devam ettirmesini istemiş ve Makedonya'yı Bulgaristan'a verme vaadinde bulunmamıştır. Sırbistan aleyhine vaat etmekten kaçınmıştır. Bulgaristan Sırbistan'a asker gönderirse Osmanlı Devleti ordusunu derhal Bulgaristan'a gönderir ve tehlikeye maruz kalınır denmektedir.³⁷³

Rusya'nın bu girişimleri karşılıksız kalınca diğer itilaf devletleri devreye girmeye karar vermişlerdir. Bu sebeple Londra'daki Balkan Komitesi Reisi Mösyö Bokeston Bulgaristan'a gönderilmiş ve Maliye Nazırı Tonçef'le görüşmüştür.³⁷⁴

Tasvir-i Efkâr gazetesinin **Mir** gazetesinden aktardığı haberde, Bokeston ve biraderinin Sofya'ya ziyaretlerinin dikkate şayan olduğunu bunların önemli memurlar olduğunu belirterek savaşın İngiltere lehine olacağı ve Bulgaristan'ın kendi saflarında bulunmasını sağlamak için gelmiş olabileceğini bildirmektedir.³⁷⁵

Bokeston Bulgaristan'ı itilaf devletleri safına çekebilmek için yalnız Şark-i Trakya'yı vaad etmekle kalmayıp aynı zamanda elyevm Romanya'nın idaresinde olan Dobruca'nın da Bulgaristan'a iade olunacağını temin etmiştir. Fakat bu çabalar da sonuç vermemiştir.³⁷⁶

Tasvir-i Efkâr gazetesi **Kampana** gazetesinden aktardığı haberde, İlgi gazetesinin İtilaflar bizden ne istiyor? isimli baş makalesinde diyor ki, itilaf devletleri tarafından bize teklif olunan tavizlerin her ne kadar gizli tutulsa da şunlardan ibarettir.

1.Sırbistan'a asker göndererek ona yardım etmemiz isteniyor.

³⁷² "Yine Bulgaristan'a Dair", **Tasvir-i Efkâr**, 29 Eylül 1914, s. 1.

³⁷³ "Bulgaristan ve Rusya", **Tasvir-i Efkâr**, 10 Ekim 1914, s. 2.

³⁷⁴ "Bokeston'un Ziyareti", **Tasvir-i Efkâr**, 14 Eylül 1914, s. 4.

³⁷⁵ "Bokeston'un Seyehati", **Tasvir-i Efkâr**, 17 Eylül 1914, s. 3.

³⁷⁶ "Bokeston Merdud", **Tasvir-i Efkâr**, 17 Eylül 1914, s. 4.

2.Sırbistan’a hem yardımda bulunmak hem de arkasından onu tehdit etmememiz isteniyor.

3. Türkiye ve Romanya’ya karşı olmamız ve Rusya tarafında durmamız isteniyor.

Hükümet bu teklifleri reddetmiştir. İki taraftan muharebe edip yorgun düşmek akıl işi midir?

Bokeston biraderler İngiltere’nin büyük Bulgaristan’a razı olduğunu söyleseler de İngiltere sözünü tutacak mı? 1913 senesinde yaşadıklarımız bize İngiltere’nin sözüne ne kadar sadık olduğunu gösterdi.³⁷⁷

Tasvir-i Efkâr gazetesinin haberine göre, Son zamanlarda Bulgaristan’ın itilaflarla birlik olunduğu bahsediliyor. Fakat Bulgaristan tarafından öyle bir şey olamayacağını, İngiltere geçen yıl olduğu gibi verdiği sözleri tutmaz ve Yunanistan’ı bize tercih eder yine biz zor durumda kalırız deniliyor.³⁷⁸

Tasvir-i Efkâr gazetesindeki bir habere göre; Bakeston İngiltere’nin Bulgaristan’ın tarafsız kalmasından rahatsız olduğunu belirtiyor. İngiltere’nin amacı Bulgaristan’ın Sırbistan’a yardımını ve Türklere karşı savaşa girmesini sağlamaktır. Fakat Bulgaristan bu isteğe karşı çıkarak Türklerle dost olduklarını, bunların ortak amaçları olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Edirne’nin ovalarında savaşıp Bulgarların yerleşmiş olduğu Makedonya’yı Sırp ve Yunanlara bırakmalarının büyük hata olduğunu orada bıraktıkları kardeşlerinin hala baskı altında yaşadığını belirtmektedir.³⁷⁹ Bakeston yine bir girişiminde Bulgaristan’a Doğu Trakya’yı vaat etmiştir. Fakat Osmanlı-Bulgaristan ilişkileri gayet iyidir ve Bulgaristan nüfusu % 90 Müslümanlardan oluşan Trakya yerine, milli emelleri olan Makedonya ve Dobruca’yı istiyordu.³⁸⁰

Londra Balkan Komitesi Reisi Bakeston, bulunduğu teşebbüslerde muvaffak olamamıştır. Gerek Kral Ferdinand ve gerekse Radoslavof, Bakeston’un sürdürdüğü bu

³⁷⁷ “Bulgaristan ve İtilaf Müselles”, **Tasvir-i Efkâr**, 21 Eylül 1914, s. 2.

³⁷⁸ “Bulgaristan ve İngiltere”, **Tasvir-i Efkâr**, 22 Eylül 1914, s. 2.

³⁷⁹ “İngiltere ve Bulgaristan”, **Tasvir-i Efkâr**, 24 Eylül 1914, s. 3.

³⁸⁰ “Yine Bulgaristan’a Dair”, **Tasvir-i Efkâr**, 29 Eylül 1914, s. 1.

siyasetin Bulgaristan'ı fikrinden çeviremediğini, vaat edilen şeylerin gerçekleşmeyecek şeyler olduğunu ve kendi duruşlarının hiçbir şekilde değişmeyeceğini belirtmişlerdir.³⁸¹

Sabah gazetesinin bir haberine göre; İngiltere, Fransa ve Rusya devletlerinin Bulgaristan'a verdikleri tavizler şunlardı; Bulgaristan Sırbistan'a yardım edecek ve Avusturya ile savaşacak, ayrıca Osmanlı ve Romanya ile olan ilişkilerini değiştirerek Osmanlı Devleti'ne savaş açarak Tekfurdağı dâhil Midye/Enez hattını işgal altına alacaktır. İtilaf Devletleri'nin bu isteği de Bulgaristan tarafından kabul edilmedi ve tarafsızlığını koruyacağını belirtti.³⁸²

Sabah gazetesinin bir diğer haberinde; Rusya ve Sırbistan'ın Bulgaristan'a yeni bir teklifte bulunarak Bulgaristan'ın Makedonya'nın bir bölümünü işgal etmesine karşılık Sırbistan'a 100 bin asker vermesini ve Rus ve Sırp askerlerden oluşan 200-250 bin kişilik ordunun bölgelerinden geçmesini istemiştir. Bulgaristan bu istekler karşısında cevaben kendilerinin Slav bir toplum olduğunu Slavlığa zarar vermek istemediklerini fakat mevcut durumlardan dolayı tarafsızlıklarını sürdüreceklerini bildirerek teklifi geri çevirmişlerdir.³⁸³

Bulgaristan gazetelerinin bildirdiğine göre İtalya Hükümeti tarafından gönderilmiş hususi memurlar Bulgaristan/İtalya itilafı husule getirmeye çalışmışlardır. Yaptıkları görüşmelerin olumlu sonuçlar vereceğine inanmışlardı, fakat bunda da istenilen sonuç alınmış değildir. Yine aynı gazeteler; Sofya'da kadınlar aralarında hususi heyetler teşkil etmişler ve bu heyetler bütün evleri dolaşarak Ruslar için iane toplamışlardır.³⁸⁴

İtilaf devletleri son hamle olarak Niş'te Bulgaristan'a tavizlerine devam etmişlerse de Bulgaristan bunları kabul etmeyerek tarafsızlığını devam ettirmiştir.³⁸⁵

Bulgaristan savaşın başından beri kaybettiği toprakları almak istiyordu, fakat bunun için en uygun zamanı kolluyordu, itilaf ve ittifak devletlerinin baskı ve girişimleri karşısında tarafsızlığını kaldı. Ta ki itilaf devletlerinin Çanakkale Savaşında yenilmesine kadar

³⁸¹ "Bakeston", **Sabah**, 25 Eylül 1914, s. 4. ; "Bakeston Muvaffak Olamadı", **Tasvir-i Efkâr**, 25 Eylül 1914, s. 4.

³⁸² "Bulgaristan'ın Vaziyeti", **Sabah**, 22 Eylül 1914, s. 2.

³⁸³ "Bulgaristan, Bitaraf", **Sabah**, 30 Eylül 1914, s. 2.

³⁸⁴ "Bulgaristan'da Ahval", **Sabah**, 2 Ekim 1914, s. 3.

³⁸⁵ "Bulgaristan ve İtilaf Müselles", **Sabah**, 21 Ekim 1914, s. 2.

sürdürdüğü tarafsızlığı bırakarak 12 Ekim 1915'te Sırbistan'a savaş ilan ederek mücadeleye dâhil olmuştur.

3.3. Yunanistan'ın İtilaf Devletleri Tarafında Savaşa Girme Süreci

Yunanistan, Balkan Savaşları ile Osmanlı Devleti'nden Batı Trakya'nın tamamını, Bulgaristan'dan ise Makedonya topraklarını almıştı, bu kazanımlarını kaybetmemek istiyordu. Ayrıca topraklarını genişletmenin yollarını arıyordu, Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi Yunanistan'a bu fırsatı sağlayabilirdi.³⁸⁶

Ege adaları ile başlayan gerginlik daha sonra her iki ülkede yaşayan Rum ve Müslüman azınlığa uygulanan muamele nedeniyle, Yunanistan ile Osmanlı Devleti arasında gerginliğin şiddetini daha da arttırdı ve Yunanistan çözüm taraftarı da değildi. Olası bir Osmanlı-Yunan savaşından çekinen Yunanistan donanma ve asker gücü olarak böyle bir savaşa hazır değildi, bu sebeple ılımlı bir siyaset izlemeye çalışıyordu. Çünkü savaş çıkması durumunda Bulgarlar da Yunanistan'a saldırır korkusu taşıyorlardı. İngiltere Yunanistan'ı, Osmanlı Devleti ile bir savaşa girişmemesi konusunda ikaz ediyordu. Nihayet İngiltere'nin girişimiyle Osmanlı Devleti ve Yunanistan Brüksel'de toplanma kararı aldı, fakat Avusturya/Macaristan Devleti'nin Sırbistan'a savaş açması üzerine bu barış görüşmesi çabaları sonuçsuz kalmıştır.³⁸⁷

Birinci Dünya Savaşı'nın patlak verdiği günlerde Yunanistan'ın ittifak grubu mu yoksa itilaf grubu tarafında mı olmalıyız sorusuna; Başbakan Venizelos itilaf yanlısı olarak, Kral Konstantin ise ittifak yanlısı ya da tarafsız olmalıyız şeklinde cevaplar vermekteydiler. Bu fikir ayrılığı Yunanistan'ın savaşa girdiği 1917 yılına kadar sürmüş ve bir iç sorun haline gelmiştir. Çünkü Kral Konstantin Alman İmparatoru'nun kız kardeşi ile evliydi ve Alman askeri disiplinine hayrandı. Diğer taraftan Venizelos ise İngiliz hayranı ve itilaf devletlerinin savaşı kazanacağı düşüncesindeydi.³⁸⁸

³⁸⁶ÖZGİRAY Ahmet, "Yunan Amaçları ve İtilaf Devletleriyle Birlikte Türkiye Üzerine Çevirdikleri Entrikalar (1914-1919)", *Atatürk Yolu Dergisi*, A.Ü. TİTE, S. 4, s. 549-561. YELLİCE, Gürhan, "Birinci Dünya Savaşı ve Yunanistan: Çanakkale'den Milli Bölünmeye", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XVI/32 (2016-Bahar), s. 205-242.

³⁸⁷ YELLİCE, Gürhan, *a.g.m.*, s. 208-209.

³⁸⁸ BAYUR, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılabı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yay., C. :III, Kısım:2, Ankara, 1983, s. 178-179.

Başbakan Venizelos, itilaf devletlerinin kazanacağına inandığı için savaşın başlarında Türklere karşı kullanılmak üzere itilaflara Yunan yardımını da teklif etmişti. Çünkü asıl korkusu Osmanlı'nın savaşta nasıl bir yön izleyeceğiydi ve aynı tarafta olmamaları gerekliydi.³⁸⁹ Osmanlı Devleti'nin 3 Ağustos'ta genel seferberlik ilan etmesi, Bulgar sınırına asker konuşlandırması ve 11 Ağustos'ta İstanbul'a gelen iki Alman gemisinin satın alındığını duyurması üzerine Yunanistan Başbakanı Venizelos'ta tarafsızlık politikasından endişe duymaya başlamasını ve bu durumun Osmanlı Devleti'nin Almanya yanında savaşa gireceği kuşkusunu uyandırmıştır.³⁹⁰ Kral Konstantin'in tarafsız kalma konusunda dayatması devam ediyordu ve Venizelos'un endişelerine kapılıp herhangi bir girişimde bulunmuyordu.

Loyd Corc, Başbakan Venizelos'a verdiği önergede Yunanistan'ın Sırlara yardımını istemekle birlikte aynı zamanda daha önce görülmüş olan Avusturya'ya karşı, uygulanacak planın Yunanistan'ca desteklenmesini istemiştir.³⁹¹

Tasvir-i Efkâr gazetesindeki bir habere göre; Venizelos, Yunanistan ve Sırbistan arasında Bulgaristan'a karşı bir ittifak kurmuştur. Gerekirse Yunanistan'ın Bulgaristan'a karşı Sırp hududunu koruyacağını söylemiştir. Bu maksada dayanarak Temmuz 21'den itibaren Bulgar hududuna Yunan askerlerini sevke başlamıştır. Sırbistan'a ait arazideki asayiş muhafaza için Yunan askeri yeni Sırp arazisine dâhil olduğu gibi gerekirse Üsküp'ü dahi işgal edecektir.³⁹²

Osmanicher Loyd'da okunduğuna göre; Yunan hükümeti 6 sınıf askeri birliği silah altına almış ve Selanik'te asker toplamaya başlamıştır. Yunanistan tarafsız kalmak istediğinden bu hazırlık Balkan ahvalinin alacağı şekle karşı ihtiyat olarak icra edilmektedir. Bir diğer haberde ise Yunanistan'ın tarafsızlığını koruyacağı söyleniyor. Fakat Türkiye ile Bulgaristan'a ait hususta garanti vermiyorlardı. Avusturya ordusu Yanıpaazar'a hücum eder ve güneye doğru devam ederse yeni ilhak olunan araziye korumak için Sırp ordusu ile birleşerek Avusturya'nın Selanik'e inmesine engel olacaklardır. Sırbistan sefareti baş kâtibi,

³⁸⁹ ÖZGİYAR, Ahmet, **a.g.m.**, s. 550.

³⁹⁰ YELLİCE, Gürhan, **a.g.m.**, s. 209.

³⁹¹ BAYUR, Yusuf Hikmet, **a.g.e.**, s. 184-185.

³⁹² "Yunan Sırp İttifakı", **Tasvir-i Efkâr**, 18 Ağustos 1914, s.2.

Yunan sefareetine gitmiş ve Yunan elçisi ile Avusturya/Sırbistan savaşı hakkında düşüncelerini söylemiş ve harbin ilan olunduğunu bildirmiştir, denmektedir.³⁹³

10 Kasım 1914'te itilaf devletleri Yunanistan'a Valona hariç Arnavutluk'un güney kesimini vermeyi teklif etmişler, bunun karşılığında Yunanistan'dan Sırbistan'a destek olmasını istemişlerdir. Fakat Venizelos bu teklifi reddetmiştir. Çünkü Romanya, Yunanistan'ın Bulgaristan ile olan sınırına garanti vermiyordu. Bundan sonra 23 Ocak 1915'e kadar itilaf devletleri ile Yunanistan arasında önemli gelişmeler olmamıştır.

23 Ocak 1915'te Atina'daki İngiliz büyükelçisi, Venizelos'a eğer Yunanistan Sırbistan'ın yanında yer alırsa Bulgaristan'a Makedonya'da imtiyazlar verileceğini söyledi. Venizelos Krala savaşa girilmesi için memorandum verdi. Büyükelçi ayrıca Yunanistan'a bu hizmetinin karşılığında; "Anadolu'da bir Yunan İmparatorluğu kurulacak, Kavala Bulgaristan'a verilecek, Sırbistan'ın Bulgaristan'a vereceği imtiyazlara Yunanistan itiraz etmeyecektir." Ayrıca Bulgaristan Vardar ovasının ilerisine gidecek olursa Sırbistan Geygeli yöresini Yunanistan'a bırakacaktır. Bu yolla Balkan birliği oluşacak ve Yunanistan itilaf devletleri safında savaşa katılmış olacaktır, demiştir. Fakat Kral Konstantin ikna edilemedi ve tarafsızlığını korudu.³⁹⁴

Tasvir-i Efkâr gazetesinin bir haberinde; Yunanistan'ın, Siroz, Drama ve Kavala'yı terke razı olduğu bildiriliyor ve bu hususa dair müzakerelerinin *Sofya'da Bulgar delegeleri ile beyninde cereyan eylemesine intizar olunuyordu, denmiştir.*³⁹⁵

Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesiyle Yunanistan'da tedirginlik başlamıştı. 3 Kasım 1914'de Çanakkale mevkiileri bombalandı, fakat buna Rusya karşı çıktığı için ileri harekât olmadı. 19 Şubat 1915 tarihinde tekrar Çanakkale'ye saldırıya başladılar, fakat başarılı olamadılar. Çünkü karadan İstanbul'a gitmek için bir kara devletine ihtiyacı vardı, Venizelos itilaf devletlerine 3 tümen asker vermeyi teklif etti kraldan habersiz bu teklifi verdiği için protestolar oldu. Kraliyet konseyi Atina'da toplandı Venizelos yaptığıının doğru olduğunu açıklasa da destek bulamadı ve istifa etti. İngiltere ve Fransa Yunan yardımına

³⁹³ "Yunanistan'ın Hazırlığı", **Tasvir-i Efkâr**, 29 Temmuz 1914, s.2.

³⁹⁴ ÖZGİİYAR, Ahmet, **a.g.m.**, s. 550-551.

³⁹⁵ "Yunan Müsaadati", **Tasvir-i Efkâr**, 24 Ağustos 1914, s. 3.

taraftardı, fakat Rusya buna karşı çıkıyordu çünkü İstanbul ve boğazların Yunanistan, İngiltere ya da Fransa tarafından işgal edilmesini istemiyordu.³⁹⁶

Peyam gazetesindeki bir habere göre: Rusya ve Romanya'nın İstanbul elçileri Osmanlı Devleti ve Yunanistan arasında bir savaş olduğu takdirde, Çanakkale Boğazlarının kapanmasını Rusya ve Romanya ticareti açısından büyük zararları olacağını sadrazama beyan etmişlerdi.³⁹⁷

Peyam gazetesindeki haberde Rusya ve Romanya sefirlerinin Boğazlar Meselesine dair Bab-ı Ali nezdinde vuku bulan teşebbüsleri hakkında diyor ki: Türkiye ile Yunanistan arasında bir savaş olduğu takdirde boğazların kapanması hakkında İstanbul'un ticareti nokta-i nazarından hükümeti Osmaniye'nin dahi Rusya ve Romanya kadar bu meseleyle alakadar olduğunu, fakat bununla beraber 1911 tarihinde İtalyan torpidolarının yaptığı gibi Boğazların hiçbir hücumu maruz kalmayacağına dair teminat verilmesi gerektiğini bildirmiştir.

Bab-ı Ali, Osmanlı hükümeti nezdinde vaki olan bu teşebbüsün Atina kabinesi nezdinde de icrası ile bir harp zuhurunda boğazlara tecavüz etmesini tahtı temine olmak gerektiğini ispat etmesi gerekiyor. Yunan hükümeti de Türkiye ile bir muharebe zuhurunda boğazlara saldırmayacağına dair teminat vermiştir. Bunun üzerine Türkiye mecbur olmadığı sürece Boğazları kapatmayacağına söz vermiştir. Böylece Rusya ve Romanya'nın teşebbüsleri başarı ile sonuçlanmıştır.³⁹⁸

Yunanlıların Çanakkale ve İstanbul işlerine karışmalarını istemeyen Rusya ile Yunan ordusunu gerekli gördüğü her yerde kullanan İngiltere arasında epey tartışma olmuştur. Rusya, İstanbul ve Boğazlardan Yunanistan'a pay verilmesini istemediğini İngilizlere belirttiğinde, İngiltere cevaben; Boğazların herhangi bir kısmının Yunanistan'a verilmesini hiçbir zaman düşünmediğini ve sadece gerekli olduğu için onların yardımını aldığını belirtmiştir.³⁹⁹

³⁹⁶ BAYUR, Yusuf Hikmet, **a.g.e.**, s.195., ÖZGİYAR, Ahmet, **a.g.m.**, s. 551-552.

³⁹⁷ "Boğazlar Meselesi", **Peyam**, 27 Haziran 1914, s. 3.

³⁹⁸ "Boğazlar Meselesi", **Peyam**, 10 Temmuz 1914, s. 3.

³⁹⁹ BAYUR, Yusuf Hikmet, **a.g.e.**, s. 218.

Nisan 1916'da Sırbistan ordusunun Korfu'dan Selanik'e geçmesi konusunda itilaf devletleri Yunanistan'a baskı yaptı. Bu geçiş Yunanistan razı oldu.

Tasvir-i Efkâr gazetesinin bir haberine göre: Makedonya gazetesi zamanı geldiği vakit Yunanistan'ın itilaf devletleri safında savaşa gireceği, bu suretle vahdet-i milliyesini temin edeceğini yazmış ve Selanik Valisi Sofilis dahi bir mülakattan, Venizelos'un mülakatına hitaben Bulgaristan'a katiyen arazi terk olunmayacağını ve Yunan üçlü itilaf ile olan münasebetinin Bulgaristan'la birlikte hareket etmesinin uygun olmadığını beyan etmiştir.

Bulgarlar, Yunanlıların eski Bizans İmparatorluğunu hayata geçirme amaçlarını bırakmadıklarını biliyorlardı. Lakin bu cesareti nereden alıyor? Son zamanlara kadar Yunanistan resmen tarafsızlığını koruyacağını söylüyordu. Bugün ise Venizelos ve Sofinis'in beyanatları üzerine artık Yunan'ın ihtilaf meselesi cihetine iltizam ettiğine dair şüphe kalmıyor.

Yunanistan'ın Sofya sefiri birkaç defa Radoslavof'la görüşerek Yunanistan'ın Bulgaristan'a karşı hiçbir kötü his beslemediğine dair teminat vermiştir. Fakat Venizelos bu teminata güvenmemektedir.⁴⁰⁰

Bu süreçte Yunanistan da hükümet değişikliği olmuştu. Yeni hükümette tarafsızlığını sürdürme kararını almıştı. Fakat Bulgaristan'ın Kavala, Serez ve Drama yöresine girmesi ve buradaki 8000 kişilik Yunan ordusunun ateş etmeden Bulgaristan'a teslim olması üzerine, Yunanistan itilaf devletleri tarafında savaşa girmek zorundaydı. Venizelos, Kral Konstantin'e son bir çağrıda bulundu fakat çağrısına olumsuz yanıt alması üzerine Eylül 1916'da Girit'e geçerek kendi ihtilal hükümetini orada kurdu. 24 Kasım 1916'da Venizelos hükümeti ittifak devletlerine ve Bulgaristan'a savaş ilan etti. Kral yanlılarının Yunanistan'da savaşa girmek istememeleri ve Venizelos'un bu başkaldırısı İngiltere ve Fransa'yı harekete geçirdi ve bu devletlerin askerleri Yunanistan'a girdiler. Kral Konstantin'i istifaya zorladılar fakat buna Rusya ve İtalya Devletleri karşı çıktı ise de 1917'de M. Jannat Yunanistan'a İngiliz Yüksek Komiseri olarak gönderildi ve Zaimis'ten Kral Konstantin'i tahttan indirmesini istedi. Bu istek yerine getirildi ve Venizelos başbakan yapıldı. 2 Temmuz

⁴⁰⁰ "Yunan-Bulgaristan Münasebeti", **Tasvir-i Efkâr**, 18 Eylül 1914, s. 3.

1917’de Yunanistan ittifak devletleriyle ilişkilerini keserek, itilaf devletleri safında savaşı girdi.⁴⁰¹

⁴⁰¹ BAYUR, Yusuf Hikmet, **a.g.e.**, s. 225-226., ÖZGİYAR Ahmet, **a.g.m.**, s. 553-554.

SONUÇ

Balkan devletleri, 10 Ağustos 1913'te imzaladıkları Bükreş Antlaşması ile Balkan Savaşları'nın sonuçlarına dair konuları büyük ölçüde çözüme kavuşturmuşlardır. Osmanlı Devleti ise savaştığı devletler ile ayrı ayrı anlaşma imzalamıştır. Bu çerçevede Bulgaristan ile 29 Eylül 1913 tarihinde İstanbul Anlaşması imzalanmıştır. Söz konusu anlaşmada yer alan özellikle muhacirlerin vaziyeti, bunların hakları, geride bıraktıkları taşınmazların durumu, iki ülke arasındaki yeni sınırın tespiti gibi pek çok çözüm bekleyen konu dönemin Osmanlı matbuatında geniş yer bulmuştur. Özellikle savaş sonrası Bulgaristan sınırları içinde kalan bölgelerdeki Müslümanların hukuki hakları ve bunların Anadolu'ya muhaceretine dair pek çok haber ve köşe yazısına oldukça geniş bir şekilde yer verilmiştir.

Balkan Savaşları'ndan hemen sonra bir taraftan Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında Ege Adalarının paylaşımı başta olmak üzere mevcut sorunlara, diğer taraftan Avrupa'daki büyük devletler arasındaki rekabete bağlı olarak hızla geniş çaplı bir çatışmaya doğru yol alan milletler arası siyaset sebebiyle bir Türk-Bulgar dostluğu oluşturulması düşüncesine basında önemli ölçüde yer verilmiştir. Bu çerçevede Osmanlı Devleti ile Bulgaristan'ın müşterek menfaatleri hakkında iki ülke basınında haberler yayınlanmaya başlanmış, özellikle Türk-Bulgar Ticaret Anlaşmasının bir an önce imzalarının tamamlanması için Bulgaristan'ın yapması gereken ve yeterince hızlı ilerlemeyen işlerin hallolması talepleri basında sıkça yer almıştır.

Balkan Savaşlarının önemli nedenlerinden biri olan Makedonya sorunu, bölge ülkeleri için savaş sonrasının en önemli konularından biri olmayı sürdürmüş ve konuya dair Osmanlı Devleti'nde yayınlanan gazetelerde önemli haber ve makaleler yayınlanmıştır. Burada üstünde en fazla durulan konuların başında, Makedonya topraklarına dair Yunanistan, Sırbistan ve Bulgaristan'ın tarihi hedefleri olmuştur. Ayrıca Balkan Savaşları sonrası Yunanistan ve Sırbistan'ın eline geçen Makedonya topraklarındaki Müslümanlara ve Bulgarlara yapılan işkence ve kötü muamelelere karşı yapılan mitingler ve protestolar hakkında da Türk basınında çok sayıda haber yayınlanmıştır.

Balkan Savaşları sonrası Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki sorunların başında Adalar meselesi bulunmaktadır. Osmanlı Devleti, Adalar meselesinin çözümüne dair dönemin büyük devletleri nezdinde yaptığı girişimlerden sonuç alamayınca konuyu

Yunanistan ile baş başa çözmeyi denemiş, fakat Yunanistan'ın buna yanaşmaması üzerine sorunun çözümü için iki ülkeyle de ilişkileri iyi olan Romanya'dan arabulucu olmasını talep etmiştir. Romanya'nın arabulucu olması talepleri ve bunun kabulü ve sonrasında Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında başlayan ikili görüşmeler dönemin Türk matbuatında geniş şekilde yer almıştır.

Söz konusu gelişmeler bir taraftan ilerlerken diğer taraftan da Ege Denizinde Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında donanma rekabeti ortaya çıkmıştır. İki ülke bölgedeki askeri varlığını arttırmak için uluslararası destek de sağlayarak donanmalarını güçlendirmeye çalışmışlardır. Bu tartışmalar da basında büyük ölçüde yer almıştır.

Balkan Savaşları sonrasında Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki bir diğer önemli sorun ise muhacirler meselesidir. Yunanistan'ın işgaline uğrayan bölgelerdeki Müslüman Türklerin maruz kaldığı kötü muameleler, Yunanistan'ın yeni ele geçirdiği Balkan topraklarında yaşayan Türkleri göçe zorlamasına dair faaliyetleri dönemin Türk basınına önemli şekilde yansımıştır. Aynı zamanda Anadolu ve Balkanlarda yaşayan Rumlarla Türklerin mübadelesine dair iki ülke arasındaki girişimlerin ve tartışmaların da basına yansıdığı görülmektedir.

Balkanlarda yaşanan söz konusu bölgesel çatışmalar, kısa süre içinde bir Dünya savaşına dönüşecek olan sürecin başlamasını tetiklemiştir. Avusturya/Macaristan veliahdının bir Sırp tarafından öldürülmesi ile iki ülke arasında başlayan savaş, kısa sürede önce Avrupa savaşına sonra da Dünya savaşına dönüşmüştür. Savaşın hızla yayılmasında ebetteki Avrupalı büyük devletlerin kendi aralarındaki rekabete bağlı olarak ortaya çıkan bloklaşmanın da etkisi vardır. Balkan Savaşları sonrası Sırbistan ile Avusturya/Macaristan arasında giderek sıcak çatışmaya doğru giden süreç Osmanlı basınına da yansımış ve bölgenin giderek daha büyük çatışmalara ev sahibi olacağına dair yorumlar ve haberler gazetelerde yer bulmuştur. Özellikle Sırbistan ile Avusturya/Macaristan arasında savaşın önce Avrupa kamuoyundaki yansımaları, daha sonra Türkiye, Yunanistan ve Bulgaristan arasındaki ilişkilere etkisi üzerinde durulmuştur.

Balkanlarda Avusturya/Macaristan ile Sırbistan arasındaki savaşa kısa sürede Almanya, Rusya, İngiltere ve Fransa gibi büyük güçlerinde katılımıyla bir Avrupa muharebesine dönüşmesi sonrası savaşın daha da genişletme stratejisine bağlı olarak İtilaf

grubunun Türkiye ve Bulgaristan'ı kendi saflarında savaşıa çekmeye dair sonuçsuz kalan çabaları, bu süreçte Türkiye ile Bulgaristan'ın giderek birbirine yakınlaşması, Yunanistan'ın itilaf devletleri ile savaşıa dâhil olması süreci de Türk matbuatında ayrıntılı olarak yer almıştır.

KAYNAKÇA

Gazete Makaleleri;

- “Taninin Sözleri”, **Peyam**, 22 Haziran 1914, s.3.
- “Bulgaristan’ın Bitarafılığı”, **Sabah**, 11 Ağustos 1914, s.2.
- “ Adalar Meselesi”, **Sabah**, 11 Nisan1914, s.1.
- “ Avusturya- Sırbistan Münasebeti”, **Tasvir-i Efkâr**, 26 Temmuz 1914, s.2.
- “ Avusturya-Sırbistan Münasebeti ve Bulgaristan”, **Tasvir-i Efkâr**, 1 Ağustos 1914, s.4.
- “ Balkan Muhitinde”, **Sabah**, 30 Temmuz 1914, s.1.
- “ Balkanlar Muhafaza-i Bitaraf Edebilecek mi?”, **Tasvir-i Efkâr**, 3 Ağustos 1914, s.4.
- “ Bir Kilise Daha Zapt Olunmuş”, **Peyam**, 11 Haziran 1914, s.2.
- “ Bulgar Köylerinde Yunan Çeteleri”, **Peyam**, 9 Mayıs 1914, s.2.
- “ Bulgar- Romen İttifakı”, **Sabah**, 4 Ağustos 1914, s.3.
- “ Bulgar Toprağında Yunan Askerleri”, **Peyam**, 11 Mayıs 1914, s.2.
- “ Bulgaristan Mektubu”, **Peyam**, 30 Mayıs 1914, s.2.
- “ Bulgaristan- Yunanistan”, **Sabah**, 17 Haziran 1914, s.2.
- “ Bulgaristan’da Seferberlik”, **Sabah**,12 Ağustos 1914, s.3.
- “ Bulgaristan’ın Asar-ı Memnuniyet”, **Tasvir-i Efkâr**, 31 Temmuz 1914, s.2.
- “ Bulgaristan Ahvali”, **Sabah**, 1 Nisan 1914, s.2.
- “ Bulgarlar Makedonya’dan Kaçıyorlar”, **Tasvir-i Efkâr**, 3 Teşrin-i Evvel 1914, s.2.
- “ Bulgarların Milliyetperverliği”, **Tasvir-i Efkâr**, 6 Haziran 1914, s.2.
- “ Bulgarlarla Sırplar”, **Peyam**, 9 Temmuz 1914, s.3.
- “ Bulgarlarla Yunanlılar” ,**Sabah**,13 Haziran 1914,s.3.
- “ Bulgarlarla Yunanlılar”, **Sabah**, 12 Haziran 1914, s.2.
- “ Dedeagaç Hadisesi” , **Tasvir-i Efkâr**, 8 Haziran 1914, s.3.
- “ Draçra Miting”, **Tasvir-i Efkâr**, 9 Mayıs 1914, s.1.
- “ Galip Kemal Beyin Raporları”, **Peyam**, 29 Nisan 1914, s.2.

- “ Harp ve Balkanlar”, **Tasvir-i Efkâr**, 30 Temmuz 1914, s.1.
- “ Hususi Telgraflarımız”, **Sabah**, 3 Temmuz 1914, s.3.
- “ Hükümet-i Osmaniye’nin Bitarafılığı”, **Peyam** 3 Ağustos 1914, s.4.
- “ İngiltere’nin Müdahalesi”, **Tasvir-i Efkâr**, 6 Ağustos 1914, s.1.
- “ İstanbul- Sofya Telefon Hattı” **Tasvir-i Efkâr**, 1 Nisan 1914,s.1.
- “ Kumpana’nın Makalesi”, **Tasvir-i Efkâr**, 1 Temmuz 1914, s.2.
- “ Makedonya Ahvali”, **Tasvir-i Efkâr**, 27 Ağustos 1914,s.4.
- “ Makedonya Ahvali”, **Sabah**, 1 Haziran 1914, s.1.
- “ Makedonya’da idare-i Örfiye” ,**Tasvir-i Efkâr**, 8 Mayıs 1914, s.1.
- “ Memleketimizde Seferberlik İlanı”, **Tasvir-i Efkâr**,3 ağustos 1914, s.1.
- “ Muhacirin İslamiye”, **Peyam**, 1 Mayıs 1914, s.4.
- “ Mu hak İhtarlar”, **Tasvir-i Efkâr**, 7 Eylül 1914, s.1.
- “ Müslüman Muhacirler”, **Tasvir-i Efkâr**, 3 Mayıs 1914, s. 2.
- “ Müslümanların Muhacereti”, **Peyam**, 22 Nisan 1914, s. 3.
- “ Müteferrik Malumat” “Bulgaristan – Sırbistan” , **Sabah**, 15 Mayıs 1914, s. 2.
- “ Müteferrik Malumat, Bulgaristan- Yunanistan”, **Sabah**, 18 Haziran 1914, s.2.
- “ Osmanlı- Bulgar Posta Mukavelenamesi” , **Tasvir-i Efkâr**, 7 Nisan 1914, s.2.
- “ Osmanlı- Bulgar Ticaret Muahedenamesi” , **Sabah**,19 Haziran 1914, s.3.
- “ Osmanlı- Bulgar Ticaret Muahedenamesi” , **Sabah**, 6 Haziran 1914, s.2.
- “ Osmanlı- Bulgar Ticaret Muahedenamesi”,**Tasvir-i Efkâr**,10 Nisan 1914, s.2.
- “ Osmanlı- Bulgar Ticaret Muahedenamesi”, **Peyam**, 27 Mayıs1914, s.4.
- “ Osmanlı- Bulgar Ticaret Mukavelenamesi”, **Peyam**,29 Nisan 1914, s.4.
- “ Osmanlı- Bulgar Ticaret Mukavelenamesi”, **Sabah**,30 Nisan 1914, s.1.
- “ Osmanlı- Bulgar Ticaret Mukavelenamesi”, **Tasvir-i Efkâr**, 6 Mayıs 1914, s.2.
- “ Osmanlı-Bulgar Posta Mukavelenamesi”, **Tasvir-i Efkâr**, 1 Nisan 1914, s.1.
- “ Posta Mukavelenamesi” **Tasvir-i Efkâr**, 3 Nisan 1914, s.2.
- “ Rumlar Aleyhinde”, **Peyam**, 10 Haziran1914,s.4.

- “ Saray Bosna Faciası Türk- Yunan ve Bulgaristan”, **Sabah**, 29 Temmuz 1914, s. 2.
- “ Sırp ve Yunanlılar Aleyhinde”, **Peyam**, 19 Mayıs 1914, s. 5.
- “ Sırbistan’daki Bulgar Korf Efradı”,**Peyam**, 22 Mayıs 1914, s. 1.
- “ Sofya’da Heyecan”, **Tasvir-İ Efkâr**, 18 Haziran 1914, s.4
- “ Sofya’daki Rum Kilisesi”, **Sabah**, 18 Haziran 1914, s.2.
- “ Ticaret Muahedenamesi”, **Tasvir-i Efkâr**,13 Nisan 1914, s. 3.
- “ Ticaret Muahedenamesi”, **Tasvir-i Efkâr**,7 Nisan 1914, s. 2.
- “ Ticaret Mukavelenamesi” , **Tasvir-i Efkâr**, 7 Ağustos 1914, s. 4.
- “ Türkiye’nin Seferberliği ve Bulgaristan”, **Peyam**, 3 Ağustos1914, s. 4.
- “ Varna’da Bir Miting”, **Peyam**, 5 Haziran 1914, s. 4.
- “ Yeni Bir Tafsilat”, **Sabah**, 3 Temmuz 1914, s. 1.
- “ Yunan Seferberlik İlan Edecek mi?”, **Tasvir-i Efkâr**, 3 Ağustos 1914, s. 2.
- “ Yunan Tazminat Talep Ediyor”, **Tasvir-i Efkâr**, 11 Haziran 1914, s. 5.
- “ Yunanistan’ın Aldığı Zırhlılar”, **Peyam**, 3 Haziran 1914, s. 4.
- “ Yunanlılar Aleyhinde ” , **Sabah**, 5 Haziran 1914, s. 2.
- “ Yunanlılar Aleyhinde”, **Peyam**,9 Haziran 1914, s. 4.
- “ Yunanlılar Aleyhinde”, **Sabah**, 5 Haziran 1914, s.2.
- “ Yunanlılar Ölülere de yakıyorlarmış, **Peyam**, 5 Haziran 1914, s. 4.
- “ Yunanlılara Karşı”, **Sabah**, 6 Haziran 1914, s.3.
- “Adalar Hakkında Yunan Parlemantosunda”,**Sabah**, 29 Mayıs 1914, s. 3.
- “Adalar Meselesi”, **Peyam**, 17 Nisan 1914, s. 1.
- “Adalar Meselesi”, **Peyam**, 3 Haziran 1914, s. 2.
- “Adalar Meselesi”, **Peyam**, 5 Mayıs1914, s. 1.
- “Adalar”, **Sabah**, 5 Nisan 1914, s.2.
- “Almanya’nın Seferberliği”, **Tasfir-i Efkâr**, 1 Ağustos 1914, s. 4.
- “Arazi-i Metrukede Müslümanlar”, **Tasvir-i Efkâr**, 5 Nisan 1914, s. 3.
- “Atina Ajansı Ne Diyor?”, **Tasvir-i Efkâr**, 25 Haziran 1914, s. 2.

- “Atina’da Muhakkak Endişeler”, **Tasvir-i Efkâr**, 27 Temmuz 1914, s. 2.
- “Avusturya Askeri İlerliyor”, **Tasvir-i Efkâr**, 29 Temmuz 1914, s. 4.
- “Avusturya Konferans İstemiyor”, **Tasvir-i Efkâr**, 1 Ağustos 1914, s. 2.
- “Avusturya- Sırbistan Münasebeti”, **Peyam**, 26 Temmuz 1914, s. 2
- “Avusturya ve Hadise-i Cinayet” , **Peyam**, 4 Temmuz 1914, s. 2.
- “Aydaho ve Misisipi Zırhlıları”, **Peyam**, 13 Haziran 1914, s. 4.
- “Aydaho ve Misisipi Zırhlıları”, **Peyam**, 25 Haziran 1914, s. 1.
- “Aydın Vilayeti”, **Peyam**, 30 Nisan 1914, s. 3.
- “Bakeston Muvaffak Olamadı”, **Tasvir-i Efkâr**, 25 Eylül 1914, s. 4.
- “Bakeston”, **Sabah**, 25Eylül 1914, s.4.
- “Balkan Hükümetleri”, **Tasvir-i Efkâr**, 15 Temmuz 1914, s.4
- “Balkan ittifakı”, **Tasvir-i Efkâr**, 27 Ağustos 1914, s.3.
- “Balkan İttihadı Hakkında”, **Sabah**, 29 Ağustos 1914, s.4
- “Bir Bulgar Rical-i Siyasiyesinin Beyanatı”, **Tasvir-i Efkâr**, 24 Ağustos 1914, s.3.
- “Bir Münakaşa”, **Sabah**, 27 Ağustos 1914, s.4.
- “Boğazlar Meselesi”, **Peyam**, 27 Haziran 1914, s.3.
- “Bokeston’un Ziyareti”, **Tasvir-i Efkâr**, 14 Eylül 1914, s.4.
- “Bulgar Mektubu” **Peyam**, 10 Mayıs 1914, s.2.
- “Bulgar ve sırp ihtilafları”, **Peyam**,18 Mayıs 1914, s.1.
- “Bulgaristan Ahvali”, **Sabah**, 1 Nisan 1914, s. 2.
- “Bulgaristan Bitaraf Kalıyor”, **Peyam**, 28 Temmuz 1914, s.2.
- “Bulgaristan Efkâr-ı Umumiyesi”, **Tasvir-i Efkâr**, 20 Ağustos 1914, s.3.
- “Bulgaristan Efkâr-ı Umumiyesi”, **Tasvir-i Efkâr**, 20 Ağustos 1914, s.3.
- “Bulgaristan Mektubu” **Peyam**, 13 Temmuz 1914, s.4.
- “Bulgaristan Mektubu”, **Peyam**, 13 Mayıs 1914, s.2.
- “Bulgaristan Mektubu”, **Peyam**, 13 Mayıs 1914, s.2.
- “Bulgaristan Mektubu”, **Peyam**, 13 Temmuz 1914, s.4.

- “Bulgaristan Müslümanlarının Muhacereti” , **Peyam**, 17 Mayıs 1914, s.1.
- “Bulgaristan Ne Yapacak”, **Tasvir-i Efkâr**, 30 Temmuz 1914, s.3.
- “Bulgaristan ve İngiltere”, **Tasvir-i Efkâr**, 22 Eylül 1914, s. 2.
- “Bulgaristan ve İtilaf Müselles”, **Sabah**, 21 Ekim 1914, s. 2.
- “Bulgaristan ve İtilaf Müselles”, **Tasvir-i Efkâr**, 21 Eylül 1914, s. 2.
- “Bulgaristan ve Rusya”, **Tasvir-i Efkâr**, 10 Ekim 1914, s. 2.
- “Bulgaristan, Bitaraf”, **Sabah**, 30 Eylül 1914, s. 2.
- “Bulgaristan’da Ahval”, **Sabah**, 2 Ekim 1914, s. 3.
- “Bulgaristan’ın Bir Tebliği”, **Sabah**, 5 Haziran 1914, s. 2.
- “Bulgaristan’ın Vaziyeti”, **Sabah**, 22 Eylül 1914, s. 2.
- “Bulgarlar Ne Diyorlar”, **Peyam**, 19 Nisan 1914, s. 2.
- “Bulgarların Muhacereti” , **Sabah**, 30 Nisan 1914, s. 2.
- “Bükreş Mülakatı, Talat ve Halil Beyler”, **Sabah**, 26 Ağustos 1914, s. 4.
- “Bükreş Mülakatı, Yunanistan’ın Bulgaristan’a Müracaatı”, **Sabah**, 2 Eylül 1914, s. 3.
- “Bükreş Mülakatı”, **Sabah**, 30 Ağustos 1914, s. 3.
- “Bükreş Mülakatı”, **Sabah**, 31 Ağustos 1914, s. 3.
- “Bükreş Müzakeratı ve Bulgarlar”, **Tasvir-i Efkâr**, 27 Ağustos 1914, s. 3.
- “Bükreş Müzakeratı”, **Tasvir-i Efkâr**, 27 Ağustos 1914, s. 3.
- “Bükreş ve Sinaya’da”, **Tasvir-i Efkâr**, 28 Ağustos 1914, s. 3.
- “Cevabı Nota”, **Sabah**, 28 Haziran 1914, s. 1.
- “cevabı Nota”, **Sabah**, 28 Haziran 1914, s.1.
- “Devletlerin Vaziyeti”, **Tasvir-i Efkâr**, 27 Temmuz 1914, s. 2.
- “Devletlerin Yunana Cevabı”, **Sabah**, 26 Nisan 1914, s.1.
- “Fevkalade Neler Oluyor?”, **Tasvir-i Efkâr**, 11 Nisan 1914, s. 4.
- “Fransa ve İsviçre’nin seferberliği”, **Tasvir-i Efkâr**, 3 Ağustos 1914, s. 2.
- “Galiba Harp Ateşleri Parlamak Üzere”, **Tasvir-i Efkâr**, 26 Temmuz 1914, s. 1.
- “Galip Kemal Bey”, **Peyam**, 7 Haziran 1914, s. 2.

- “Galip Kemal Bey”, **Sabah**, 15 Haziran 1914, s. 1.
- “Galip Kemal Bey”, **Sabah**, 8 Haziran 1914, s. 2.
- “Galip Kemal Bey’in Beyanâtı”, **Peyam**, 6 Haziran 1914, s. 1.
- “General Coanda, Sadrazam Paşa ile Mülakatı”, **Peyam**, 22 Nisan 1914, s. 2.
- “General Coanda’nın Vazifesi”, **Tasvir-i Efkâr**, 2 Nisan 1914, s. 1.
- “General Coanda”, **Sabah**, 11 Nisan 1914, s. 2.
- “General Coanda”, **Sabah**, 1 Nisan 1914, s. 2.
- “Gümilcinede Müslümanların Mitingi”, **Peyam**, 22 Mayıs 1914, s. 1.
- “Gümülcine Müslümanları”, **Peyam**, 21 Nisan 1914, s. 2.
- “Hali Harbin Tebliği”, **Tasvir-i Efkâr**, 29 Temmuz 1914, s. 4.
- “Harp Ateşleri Parlayacak mı?”, **Tasvir-i Efkâr**, 26 Temmuz 1914, s. 1.
- “Harp Gayri Kabil İhtinap”, **Tasvir-i Efkâr**, 27 Temmuz 1914, s. 1.
- “Harp Mevzi mi Kalacak Yoksa Umumumileşecek mi?”, **Tasvir-i Efkâr**, 28 Temmuz 1914, s. 1.
- “Harp ve Balkanlar”, **Tasvir-i Efkâr**, 30 Temmuz 1914, s.1.
- “Hudut Tayini” Mir Gazetesinden”, **Peyam**, 13 Nisan 1914, s. 3.
- “Hükümet-i Osmaniye’nin Protestosu”, **Peyam**, 24 Haziran 1914, s. 5.
- “İngiltere ve Bulgaristan”, **Tasvir-i Efkâr**, 24 Eylül 1914, s. 3.
- “İslam Muhacirleri”, **Sabah**, 23 Nisan 1914, s. 2.
- “İtalya’nın Seferberliği”, **Tasvir-i Efkâr**, 3 Ağustos 1914, s. 2.
- “İtilaf Projesi”, **Tasvir-i Efkâr**, 3 Nisan 1914, s. 2.
- “Kampana ve Denevenik” **Tasvir-i Efkâr**, 24 Ağustos 1914, s. 3.
- “Kimseyi Aldatamadılar”, **Tasvir-i Efkâr**, 3 Temmuz 1914, s. 2.
- “Makedonya Ahalisi”, **Peyam**, 4 Ekim 1914, s. 2.
- “Makedonya Ahvali”, **Sabah**, 27 Mayıs 1914, s. 2.
- “Makedonya Bulgarlar’ının Şikâyeti” , **Peyam**, 20 Mayıs 1914, s. 3.
- “Makedonya Bulgarlar’ının Şikâyeti” , **Peyam**, 20 Mayıs 1914, s. 3.
- “Makedonya Bulgarları”, **Sabah**, 23 Eylül 1914, s. 3.

- “Makedonya İslamları”, **Sabah**, 29 Mayıs 1914, s. 2.
- “Makedonya İslamları”, **Sabah**, 3 Mayıs 1914, s. 3.
- “Makedonya Muhacirleri”, **Sabah**, 18 Nisan 1914, s. 2.
- “Makedonya muhtariyeti hakkında”, **Sabah**, 17 Nisan 1914, s.1.
- “Makedonya’da Müslümanların Hali”, **Sabah**, 13 Haziran 1914, s. 1.
- “Makedonya’da Yunan Mezalimi”, **Tasvir-i Efkâr**, 3 Nisan 1914, s. 2.
- “Makedonyada Havf-ı Dehşet”, **Tasvir-i Efkâr**, 6 Eylül 1914, s. 2.
- “Makedonyalı Müslüman Muhacirler”, **Peyam**, 4 Mayıs 1914, s. 1.
- “Makedonya’nın Muhtariyeti Hakkında”, **Tasvir-i Efkâr**, 17 Nisan 1914, s. 2.
- “Meriç Adaları”, **Peyam**, 17 Nisan 1914, s. 2.
- “Mösyö Panas’ın Müracaatı”, **Sabah**, 24 Nisan 1914, s. 2.
- “Mösyö Radoslavof’un Beyanatı”, **Peyam**, 31 Mayıs 1914, s. 4.
- “Muhaceret Meselesinin Tarzı halli”, **Peyam**, 20 Haziran 1914, s.1.
- “Muhacirlerin Miktarı”, **Sabah**, 24 Nisan 1914, s. 2.
- “Muhaliplerin Talebi”, **Tasvir-i Efkâr**, 24 Ağustos 1914, s. 3.
- “Muhtelit Komisyon Teşkili”, **Sabah**, 23 Haziran 1914, s. 1.
- “Muhtelit Komisyon”, **Peyam**, 17 Mayıs 1914, s. 3.
- “Muhtelit Mübadele Komisyonu”, **Sabah**, 19 Temmuz 1914, s. 1.
- “Muhtıra Takdimi”, **Sabah**, 3 Mayıs 1914, s. 5.
- “Muhtıra Takdimi”, **Sabah**, 3 Mayıs 1914, s. 5.
- “Muhtıra Takdimi”, **Sabah**, 7 Mayıs 1914, s. 2.
- “Mühim Bir Makale”, **Tasvir-i Efkâr**, 1 Temmuz 1914, s. 2.
- “Mülakat”, **Sabah**, 22 Ağustos 1914, s. 3.
- “Müslüman Muhacirler”, **Peyam**, 6 Mayıs 1914, s. 2.
- “Müslüman Muhacirler”, **Tasvir-i Efkâr**, 26 Nisan 1914, s. 3.
- “Müslümanların Muhacereti”, **Peyam**, 13 Nisan 1914, s. 2.
- “Müteferrik Malumat, Yunanistan-Bulgaristan”, **Sabah**, 6 Haziran 1914, s.

- “Müteferrik Malumat, Bulgaristan- Yunanistan, **Sabah**, 16 Haziran 1914, s. 3.
- Nadi, Yunus, Siyasiyat: Balkanlar, **Tasvir-i Efkâr**, 12 Haziran 1914, s. 1.
- NADİ, Yunus, “ Siyasiyat”, “ Hükümetimizin Bitarafılığı”, **Tasvir-i Efkâr**, 3 Ağustos 1914, s.1
- NADİ, Yunus, “SİYASİYAT”, Konferans- Kongre, **Tasvir-i Efkâr**, 1 Ağustos 1914, s.1
- Nadi, Yunus, Siyasiyat, ADALARA DAİR, **Tasvir-i Efkâr**, 1 Nisan 1914, s.1
- “Nim Resmi Tebliği”, **Tasvir-i Efkâr**, 20 Ağustos 1914, s.3.
- “Osmanlı- Bulgar Cemiyeti”, **Peyam**, 7 Mayıs 1914, s.3
- “Osmanlı- Bulgar Köylerinin Mübadelesi”, **Tasvir-i Efkâr**, 7 Haziran 1914, s.2
- “Osmanlı Bulgar Muhadenete Doğru”, **Tasvir-i Efkâr**, 11 Temmuz 1914, s. 4.
- “Osmanlı- Bulgar Münasebeti hakkında” , **Sabah**, 30 Nisan 1914, s.1.
- “Osmanlı- Bulgar Ticaret Muahedenamesi”, **Sabah**, 11 Nisan 1914, s.2
- “Osmanlı- Bulgar Ticaret Muahedenamesi”, **Sabah**, 3 Nisan 1914, s.2
- “Osmanlı- Bulgar Ticaret Muahedenamesi”, **Sabah**, 5 Nisan 1914, s.3
- “Osmanlı- Bulgar Ticaret Muahedenamesi”, **Tasvir-i Efkâr**, 5 Eylül 1914, s.3
- “Osmanlı Donanması”, **Tasvir-i Efkâr**, 17 Ağustos 1914, s.3.
- “Osmanlı- Yunan Münasebeti”, **Sabah**, 3 Temmuz 1914, s.2
- “Osmanlı- Yunan Münasebeti”, **Sabah**, 6 Mayıs 1914, s.1
- “Osmanlı- Yunan Münasebeti”, **Sabah**, 8 Mayıs 1914, s.2
- “Osmanlı –Yunan Münasebeti”, **Tasvir-i Efkâr**, 30 Haziran 1914, s.1
- “Osmanlı- Yunan Müzekeratı” , **Tasvir-i Efkâr**, 5 Eylül 1914, s.3
- “Osmanlı-Bulgar Hududu”, **Tasvir-i Efkâr**, 2 Mayıs 2014, s. 1.
- “Posta Mukavelenamesi” **Tasvir-i Efkâr**, 5 Nisan 1914, s.3
- “Romanya Vapurunda Bir Diplomatın Beyanatı”, **Tasvir-i Efkâr**, 3 Nisan 1914, s.2
- “Romanya’nın Tevsiti”, **Sabah**, 5 Nisan 1914, s.2
- “Romanya’nın Tevsiti”, **Sabah**, 3 Nisan 1914, s.1
- “Romanyanın Tevsitive Adalar Meselesi”, **Peyam**, 14 Nisan 1914, s.1
- “Rum Muhacirleri”, **Peyam** 21 Nisan 1914, s.3

- “Rum Muhacirleri”, **Sabah**, 18 Nisan 1914, s.2
- “Rumlar Niçin Muhaceret Ediyor”, **Tasvir-i Efkâr** 18 Nisan 1914, s.1
- “Rus Parmağı”, **Tasvir-i Efkâr**, 20 Ağustos 1914, s.2.
- “Rusya Seferberliği Tebliğ Ediyor”, **Tasvir-i Efkâr**, 1 Ağustos 1914, s.2
- “Rusya’nın Seferberlik İlanı”, **Tasvir-i Efkâr**, 31 Temmuz 1914, s.1
- “Satılık Zırhlılar ve Yunanistan”, **Peyam** , 8 Haziran 1914, s. 4.
- “Selanik Ahvali”, **Sabah**, 11 Nisan 1914, s.2
- “Selanik Ahvali”, **Sabah**, 8 Mayıs 1914, s.1
- “Sırbistan Bulgaristan’a Müteşekkik”, **Tasvir-i Efkâr**, 28 Temmuz 1914, s.2
- “Sırbistan’ın Bir Notası”, **Sabah**, 4 Temmuz 1914, s.2
- “Sırp Mezalimi”, **Tasvir-i Efkâr**, 9 Nisan 1914, S.3
- “Sobranya”, **Sabah**, 3 Nisan 1914, s. 3.
- “Sofya’dan Sonra Bükreş’te” **Tasvir-i Efkâr**, 26 Ağustos 1914, s.1
- “Sofya’dan Sonra Bükreş’te” **Tasvir-i Efkâr**, 26 Ağustos 1914, s.1
- “Sultan Osman Dretnotu Hakkında”, **Sabah**, 10 Ağustos 1914, s.3.
- “Sultan Osman Dretnotu”, **Sabah**, 8 Ağustos 1914, s.1.
- “Sultan Osman ve Reşadiye”, **Sabah**, 11 Ağustos 1914, s.3.
- “Sultan Osman’ın Son Taksiti”, **Tasvir-i Efkâr**, 13 Eylül 1914, s.4.
- “Takas ve Mahsup”, **Tasvir-i Efkâr**, 28 Haziran 1914, s.1.
- “Talat Bey Avdet Ederken”, **Tasvir-i Efkâr**, 28 Ağustos 1914, s.3.
- “Talat Bey’in Seyahati”, **Tasvir-i Efkâr**, 21 Ağustos 1914, s.3.
- “Talat Bey’in Telgarafnameleri”, , **Sabah**, 19 Haziran 1914, S.2.
- “Talat Bey’in Telgrafnameleri”, **Sabah**, 21 Haziran 1914, s.2.
- “Talat Bey’in Telgrafnamesi”, **Sabah**, 21 Haziran 1914, s.3
- “Talat Beyin Avdeti”, **Tasvir-i Efkâr**, 2 Eylül 1914, s.1-2.
- “Talat Beyin Beyanati”, **Sabah**, 23 Ağustos 1914, s.2.
- “Talat Beyin Beyanati”, **Tasvir-i Efkâr**, 3 Eylül 1914, s.4.

- “Talat Beyin Seyahati”, **Tasvir-i Efkâr**, 24 Ağustos 1914, s.3.
- “Talat Beyin seyahati”, **Tasvir-i Efkâr**, 24 Ağustos 1914, s.3.
- “Talat ve Halil Beyler Sofya’da”, **Tasvir-i Efkâr**, 18 Ağustos 1914, s.1
- “Taleb-i Muavenet”, **Sabah**, 9 Ağustos 1914, s.2.
- “Tedbir ve İcraat”, **Sabah**, 17 Haziran 1914, s.1.
- “Tereddüt Günleri”, **Tasvir-i Efkâr**, 29 Temmuz 1914, s.1.
- “Ticaret Mukavelenamesi” **Tasvir-i Efkâr**, 27 Haziran 1914, s. 3.
- “Trakya Muhacereti ve Yunanistan”, **Peyam**, 1 Mayıs 1914, s. 2.
- “Türk – Bulgar Yakınlıkları”, **Sabah**, 29 Ağustos 1914, s. 4.
- “Türkiye –Bulgaristan Muhadeneti”, **Peyam**, 19 Temmuz 1914, s.2.
- “Türkiye Heyet-i Mahsusası”,**Sabah**, 21 Haziran 1914, s. 2.
- “Türkiye Rumları’nın Muhacereti”, **Peyam**, Nisan 1914, s. 3.
- “Türkiye Rumları”, **Sabah**, 16 Nisan 1914, s. 2.
- “Türkiye Rumları”, **Sabah**, 18 Nisan 1914, s.2.
- “Türkiye Rumlarının Muhacereti”, **Sabah**, 23 Nisan 1914, s. 2.
- “Türkiye- Yunanistan Münasebeti”, **Peyam**, 14 Nisan 1914, s. 3.
- “Türkiye –Yunanistan”, **Peyam**, 13 Temmuz 1914, s. 1.
- “Venizelos’un Hilesi”, **Tasvir-i Efkâr**, 3 Temmuz 1914, s. 2.
- “Yavuz Ve Midilli”, **Sabah**, 13 Ağustos 1914, s.1.
- “Yeni Zırhlıların ismi”, **Peyam**, 26 Haziran 1914, s. 1.
- “Yine Bulgaristan’a Dair”, **Tasvir-i Efkâr**, 29 Eylül 1914, s. 1.
- “Yine Bulgaristan’a Dair”, **Tasvir-i Efkâr**, 29 Eylül 1914, s. 1.
- “Yunan Amerika Gemilerini Nihayet Aldı mı?”, **Tasvir-i Efkâr**, 20 Haziran 1914, s. 1.
- “Yunan Bahriyesi”, **Tasvir-i Efkâr**, 25 Temmuz 1914, s.4.
- “Yunan Bir Gemi Daha Alacakmış”, **Peyam**, 8 Temmuz 1914, s.4.
- “Yunan Kralının Beyanatı”, **Sabah**, 16 Mayıs 1914, s. 2.
- “Yunan Mezaliminden” ,**Sabah**, 10 Mayıs 1914, s. 3.

- “Yunan Murahhısları” , **Tasvir-i Efkâr**, 1 Temmuz 1914, s.1
- “Yunan Müsaadati”, **Tasvir-i Efkâr**, 24 Ağustos 1914, s.3.
- “Yunan Neden Harp İstiyor”, **Peyam**, 17 Haziran 1914, s.1-2.
- “Yunan Parlamentosunda”, **Sabah**, 27 Mayıs 1914, s.3
- “Yunan Salamis Dretnotu”, **Sabah**, 30 Haziran 1914, s.1.
- “Yunan Sırp İttifakı”, **Tasvir-i Efkâr**, 18 Ağustos 1914, s.2.
- “Yunan Zırhlıları Geliyor”, **Tasvir-i Efkâr**, 11 Temmuz 1914, s.1.
- “Yunan’ın Aldığı Gemiler”, **Sabah**, 31 Mayıs 1914, s.2.
- “Yunan’ın Cevabı”,**Sabah**, 27 Haziran 1914, s.1
- “Yunan’ın Devletlere Verdiği Nota”, **Tasvir-i Efkâr**, 29 Haziran 1914, s.3
- “Yunan-Bulgaristan Münasebeti”, **Tasvir-i Efkâr**, 18 Eylül 1914, s.3.
- “Yunanistan Hala Vapur Almakta”, **Peyam**, 27 Haziran 1914,s.4; Yeni Zırhlıların İsimleri, **Tasvir-i Efkâr**, 20 Haziran 1914, s.1.
- “Yunanistan Zırhlılar Alıyormuş”, **Tasvir-i Efkâr**, 8 Haziran 1914, s. 2.
- “Yunanistan’ Protesto”, **Sabah**, 29 Mayıs 1914,s.2
- “Yunanistan’da Memnuniyet”, **Tasvir-i Efkâr**, 20 Haziran 1914, s.1.
- “Yunanistan’ın Ahaliyi İslamiye”, **Peyam**, 27 Nisan 1914,s.2
- “Yunanistan’ın Hazırlığı”, **Tasvir-i Efkâr**, 29 Temmuz 1914, s.2.
- “Yunanistan’ın ikiyüzlülüklerinden”, **Tasvir-i Efkâr**, 2 Eylül 1914, s.3.
- “Yunanistan’ın Müracaatı”, , **Sabah**, 29 Mayıs 1914, s.2
- “Yunanistan’ın Zırhlıları”, **Peyam**, 28 Haziran 1914, s.1;
- “Yunanistan”, **Peyam**, 5 Temmuz 1914, s.1;
- “Yunanlılar Aleyhinde” ,**Peyam**, 11 Haziran 1914, s.2

Arşiv Belgeleri;

Genelkurmay Askeri ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi, Klasör: 1663, Dosya:863-34, Fihrist:15-1,15-3.

Kitap ve Makaleler;

“Ortaçağ’dan Bugüne Türklerin Tarihi”, Çeviren: Hande Özkan, Almanach Hachette 1914, **Toplumsal Tarih**, Ağustos 2002, Sayı 104.

AĞANOĞLU, H. Y. **Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Balkanların Makûs Tarihi Göç**, Kum Saati Yayınlar, Kasım 2001, İstanbul.

AĞANOĞLU, H. Yıldırım, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Balkanlar’ın Makûs Talihi - Göç*, Kum Saati Yayınları, Ankara 2012.

AĞANOĞLU, H. İbrahim, **Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Balkanlar’ın Makûs Talihi Göç**, Kum Saati yayınları, İstanbul, Kasım 2001.

ARI, Kemal, “XIX Yüzyıldan XX’nci Yüzyıla Uzanan Süreçte Balkanlar’dan Türkiye’ye Yönelik Göçlerin Nitelik ve Boyutlarını Belirleyen Temel Etkenler”, **XIV. Yüzyıldan Günümüze Balkanlar ve Balkan Tarihi, On Dördüncü Askeri Tarih Kongresi Bildirileri – I**, Genelkurmay Başkanlığı, Ankara,1990.

ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1984.

ARTUÇ, İbrahim, **Balkan Savaşı**, İstanbul, 1988.

AŞÇI, Emine, Türk Basınına Göre Uluslar Arası Dengeler İçinde Bulgaristan ve Türk-Bulgar ilişkileri(29 Eylül 1913-31 Mart 1914), Gazi Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, **Tek Adam Mustafa Kemal**, C.I, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1983.

BAYUR, Yusuf Hikmet, **Türk İnkılabı Tarihi**, Cilt,2 Kısım,3, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara,1991.

BELEN, Fahri, **20’nci Yüzyılda Osmanlı Devleti**, Remzi kitabevi, İstanbul, 1973.

BIYIKOĞLU, Tevfik, **Trakya’da Milli Mücadele**, C. I, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.

BİBER ERAY, Tuğba, 20.Yüzyılda Yunanistan’dan Türk Göçleri, **XX-XXI. Yüzyılda Türk Dünyasında Sürgün ve Göç**, İstanbul, 2015.

- BOSTANCI, Mustafa, Türk Basınına Göre Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Adalar Meselesi, Gazi Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005.
- DAĞLAR, Oya, “Balkan Savaşı’nda Salgın Hastalıklar”, **Toplumsal Tarih**, Sayı 104 Ağustos 2002.
- ERASLAN, Cezmi, “ Birinci Dünya Savaşı ve Türkiye”, **Türkler**, C. 13.
- EROL, Yasemin Zahide, (2015). Şehbender Raporlarına Göre Osmanlı- Bulgaristan Ticari ilişkileri(1910-1914).**Tarih Araştırmaları Dergisi**, S. 34(57) Ankara 2009.
- GÜVENÇ, Serhat, **Birinci Dünya Savaşı’na Giden Yolda Osmanlıların Drednot Düşleri**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2009.
- HAKOV, Cengiz, “Bulgaristan Türklerinin Göçmenlik Serüveni”, **Türkler**, C.13. Ankara 2006.
- HALAÇOĞLU, Ahmet, “Balkan Savaşları,(1912- 1913)”, **Türkler**, C. 13, Ankara 2006.
- HALAÇOĞLU, Ahmet, “Balkanlar’dan Anadolu’ya Yönelik Göçler”, **Türkler**, C. Ankara 2006.
- HALAÇOĞLU, Ahmet, “Bulgar Mezalimi”, **Türkler**, C. 13 Ankara 2006.
- HALAÇOĞLU, Ahmet, **Balkan Harbi Sırasında Rumeli’den Türk Göçleri (1912- 1913)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2. Baskı Ankara, 1995.
- HATİPOĞLU, M. Murat, **Yunanistan’daki Gelişmeler Işığında Türk- Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821- 1922)**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1988.
- HAYTA, Necdet, Ege Adaları’nın Tarihçesi Hakkında 3 Şubat 1922 Tarihli Bir Rapor, **Atatürk Araştırma merkezi Dergisi**, C.XVI, Mart 2000, Sayı.46, Ankara 1996.
- HAYTA, Necdet, **Londra Büyük Elçiler Konferansı (17 Aralık 1912- 11 Ağustos 1913)**, Ankara 1996.
- Internet: Çayırılı, N. İzmir Basınına Göre Makedonya Meselesi (1908- 1914).Web:https://www.academia.edu/10244077/İzmir_Basınında_Makedonya_Meselesi_1908-1914 adresinden 2 Kasım2016 ‘da
- Internet: Çayırılı, N. İzmir Basınına Göre Makedonya Meselesi (1908- 1914).Web:https://www.academia.edu/10244077/İzmir_Basınında_Makedonya_Meselesi_1908-1914 adresinden 2 Kasım2016 ‘da
- İRTEM, Süleyman Kâni, **Osmanlı Devleti’nin Makedonya Meselesi Balkanlar’ın Kördüğümü**, Yayına Hazırlayan Osman Selim Kocahanoğlu,Temel Yayınları,İstanbul,1999.

- KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C.8, TTK, 6. Baskı, Ankara 2007.
- KARATAY, Osman - GÖKDAĞ, Bilgehan A., **Balkanlar El Kitabı, Cilt 1 : Tarih**, KaraM& Vadi yayınları, Ankara Nisan 2006,
- KERİMOĞLU, Hasan Taner, İthalat ve Terakki Cemiyeti'nin Rum Politikası 1908- 1914, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir,2008.
- KOCABAŞ, Süleyman, **Son Haçlı Seferi Balkan Harbi 1912-1913 Avrupa Türkiye'sinin Kaybı**, Vatan Yayınları, İstanbul,2000.
- KÜÇÜK, Cevdet "Balkan Savaşı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.5, İstanbul 1992.
- KÜÇÜKER, Yüksel, Birinci Dünya Savaşı Döneminde Yaşanan Rum Göçü ve Kadük Bir Mübadele Girişimi, **Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History Of Turkish or Turkic** VOLUME 10/1 Winter 2015, ANKARA-Türkey.
- Metin**, B, "Çanakkale Savaşlarından Makedonya Cephesi'ne; Balkanlarda Politik Denklem (1914-1918)", Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi, , C.14, Sayı 27-28, İstanbul Yıl: 2015/1-2.
- OKUR, Mehmet, "Balkan Savaşları", *Balkanlar El Kitabı*, C.1, Vadi Yayınları, Ankara 2006.
- ÖKSÜZ, Hikmet, "Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı Öncesi Balkanlarda Yaşamış Olduğu Siyasal Süreç", **Osmanlı**, YTY Yayınları C. 2, Ankara 2009.
- ÖZÇELİK, Selahattin, **Donanma-yı Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000.
- ÖZGİRAY Ahmet, "Yunan Amaçları ve İtilaf Devletleriyle Birlikte Türkiye Üzerine Çevirdikleri Entrikalar (1914-1919)", **Atatürk Yolu Dergisi**, A.Ü. TİTE, Sayı 4.
- ÖZLÜ, Hüsnü, Arşiv Belgeler Işında Balkan Savaşları'nda Ege Adalarının İşgali Süreci, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XII/25 (2012-GÜZ).
- SAATÇI, Meltem Begüm, **XIX. Yüzyıl Sonunda Makedonya Sorunu ve Makedonya'da Kurulan Örgütler**, TÜRKLER.
- SANDER, Oral, **Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e**, İmge Kitapevi Yayınları, 5. Baskı Ankara, 1997.
- SARINAY, Yusuf, "Osmanlı Devleti'nin Bağımsızlığını Tanınması ve Türk- Bulgar İlişkilerinin Gelişmesi (1908- 1914)", **Uluslar arası Osmanlı ve Cumhuriyet**

Dönemi Türk- Bulgar İlişkileri Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Odun Pazarı Belediyesi Yayınları: 7, Eskişehir, 2005.

SEZGİN, İbrahim, **Balkan Savaşı Sonrası Yunanistan'ın Soydaşlarımıza Karşı Sürdürdüğü Politika**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Yıl:20, Sayı,38, Şubat 1995.

TOPRAK, Zafer, “‘Cihan Harbi’nin Provası Balkan Harbi’”, **Toplumsal Tarih**, Sayı 10, Ağustos İstanbul 2002.

TURAN, Ömer, “XX. Yüzyılda Türk Toplulukları”, **Türkler**, C. 20.

UÇAROL, Rıfat, *Siyasi Tarih (1789-2001)*, Der Yayınları, İstanbul 2006.

YELLİCE Gürhan, “Birinci Dünya Savaşı ve Yunanistan: Çanakkale’den Milli Bölünmeye”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XVI/32 (2016-Bahar).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : KELEŞYILMAZ, Sevgi
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 1979/Hatay
e-mail :bozca.sevgi@hotmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi	Devam ediyor
Lisans	Kırıkkale Üniversitesi	2008

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
.....		

Yabancı Dil

İngilizce

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR.

